

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIEADRES: ALBERTSTRAAT 25, 2018 ANTWERPEN

WET VAN 21 FEBRUARI 1985 TOT HERVORMING VAN HET BEDRIJFSREVISORAAT

Overgangsrecht en inwerkingtreding van de bepalingen betreffende de functie van de bedrijfsrevisor ten aanzien van de ondernemingsraad en in de vennootschap

De wet van 21 februari 1985 tot hervorming van het bedrijfsrevisoraat (*B.S.* 28 februari 1985) bevat, wat de inwerkingtreding van hoofdstuk I en hoofdstuk II betreft, twee bijzonder moeilijk leesbare artikelen, namelijk de artikelen 6 en 29.

En zo het al als een voorrecht van de wetgever geldt klaarblijkelijk enige tekenen van vermoeidheid te vertonen bij het opstellen van overgangsbepalingen, dan geldt dit zelfde voorrecht niet voor de rechtsbeoefenaar, die integendeel bij het in werking treden van een nieuwe wet veelal eerst met deze overgangsregeling geconfronteerd wordt en voor ieder concrete situatie een oplossing zal dienen te vinden.

Wat deze beide hoofdstukken van de nieuwe wet en in het bijzonder de overgangsbepalingen zo moeilijk leesbaar maakt is het feit dat het hoofdstuk betreffende de functie van de bedrijfsrevisor t.a.v. de ondernemingsraad tal van verwijzingen bevat naar de nieuwe vennootschapsrechtelijke bepalingen betreffende de commissarisfunctie (zie bv. de artikelen 15bis, 1°, 15ter, § 6, en 15quater, tweede lid), maar in dit laatste hoofdstuk nergens een verwijzing voorkomt naar de nieuwe artikelen 15bis tot quinquies van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven. Toch zullen vele ondernemingen gevoerd in de vorm van een N.V., P.V.B.A. of Coöp. V.¹ in de aanstelling moeten voorzien van een bedrijfsrevisor, benoemd onder de leden van het Instituut der Bedrijfsrevisoren, die zowel de functie gepreciseerd in artikel 15bis van de voormelde wet van 20 september 1948 t.a.v. de ondernemingsraad zal uitoefenen als de functie van vennootschapscommissaris. Derhalve zal bij de benoeming, het ontslag, de hernieuwing van het mandaat en het bepalen van het sta-

tuut van deze bedrijfsrevisor rekening moeten worden gehouden met *beide* reeksen bepalingen van de nieuwe wet².

Artikel 6 van de wet van 21 februari 1985

a. Paragraaf 1 van dit artikel bepaalt dat de nieuwe artikelen 15bis tot quinquies van de wet van 20 september 1948 in werking treden op de eerste dag van de dertiende maand volgend op die gedurende welke de nieuwe wet in het Belgisch Staatsblad is bekendgemaakt. Aangezien de wet in het Staatsblad van 28 februari 1985 is verschenen, treden deze bepalingen op 1 maart 1986 in werking.

De nieuwe wet voorziet aldus in een uitgestelde werking van hoofdstuk I en wijkt dan ook af van de algemene regel bepaald in artikel 4, tweede lid, van de wet van 31 mei 1961 dat een wet in werking treedt de tiende dag na die van de bekendmaking in het Staatsblad, in casu op 10 maart 1985.

De voormelde datum van 1 maart 1986 is echter van weinig praktische betekenis aangezien het tweede lid van § 1 van artikel 6 bepaalt dat in de ondernemingen opgericht in de rechtsvorm van een N.V., een Comm. V. op aandelen, een P.V.B.A. of een Coöp. V. de benoeming van de commissaris³ geschiedt tijdens de eerste jaarvergadering die

² Het is dan ook geraadzaam in de statutaire clausules betreffende de vennootschapscommissaris te verwijzen naar de nieuwe artikelen van de wet van 20 september 1948, bv. wat betreft de benoeming van de commissaris (artikel 15ter, § 2, eerste, derde en vierde lid), de mededeling van zijn bezoldiging aan de O.R. (artikel 15ter, § 2, tweede lid), zijn ontslag (artikel 15ter, § 4) en de hernieuwing van zijn mandaat (artikel 15ter, § 3).

³ Beter ware het gebruik van de term «bedrijfsrevisor» geweest zoals in het derde lid van artikel 6, § 1. Het is namelijk mogelijk dat in een N.V., P.V.B.A. of Coöp. V. een O.R. werd ingericht zonder dat deze vennootschappen groot zijn in de zin van artikel 12, § 2, van de wet van 17 juli 1975 op de boekhouding en de jaarrekening van de ondernemingen. Artikel 2 van het K.B. van 18 oktober 1978 betreffende de O.R. en de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen (*Staatsblad*, 14 november 1978 en errata *Staatsblad*, 9 december 1978) bepaalt namelijk dat een O.R. moet worden ingericht in de ondernemingen die

¹ Krachtens artikel 107 van de Vennootschapswet zijn de bepalingen betreffende de naamloze vennootschappen mede van toepassing op de Comm. V. op aandelen zodat hierna niet telkens uitdrukkelijk naar deze vorm zal verwezen worden. Bovendien werd door de heer Verhaegen een wetsvoorstel ingediend tot afschaffing van deze in de praktijk nagenoeg nooit gebruikte vorm (*Gedr. St.*, Kamer, 1983-84, nr. 1, p. 926).

volgt op de inwerkingtreding van hoofdstuk I van de nieuwe wet, — dus tijdens de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986, — en aangezien het derde lid van § 1 van artikel 6 bepaalt dat in alle andere ondernemingen die niet werden opgericht in één der rechtsvormen bedoeld in het tweede lid de benoeming van de bedrijfsrevisoren geschiedt *binnen twaalf maanden* volgend op inwerkingtreding van hoofdstuk I, dus ten laatste op 28 februari 1987.

De verplichting een bedrijfsrevisor te benoemen is derhalve toepasselijk op de *bestaande* ondernemingen waarin een O.R. is opgericht. Wordt de onderneming gevoerd in de vorm van een N.V., P.V.B.A. of Coöp. V., dan moet deze benoeming slechts gedaan worden op de eerste jaarvergadering — dit is de jaarlijkse algemene vergadering waarvan de plaats, de datum en het tijdstip moet worden bepaald in de statuten (artt. 73, 107, 136, 146, 4°, en 158 van de Vennootschapswet) — na 1 maart 1986. In alle andere ondernemingen moet deze bedrijfsrevisor benoemd zijn ten laatste op 28 februari 1987.

Naast de voormelde uitgestelde werking, voorziet artikel 6 eveneens in een overgangsregeling voor de bestaande commissarissen-revisoren in een N.V., P.V.B.A. of Coöp. V. en voor de bestaande bedrijfsrevisoren in alle andere ondernemingen.

Is derhalve in de voormelde vennootschapsvormen krachtens de oude vennootschapswet een commissaris-revisor benoemd — wat wettelijk verplicht was voor de N.V. en Coöp. V. wanneer deze vennootschappen een publiek beroep gedaan hebben of doen op de beleggers krachtens de oude artikelen 64*bis*, § 2, 111, tweede lid, en 146*bis* — dan vervalt diens mandaat van rechtswege op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986. In alle andere ondernemingen eindigt van rechtswege het mandaat van de bestaande bedrijfsrevisor op 28 februari 1987. Wordt vóór deze datum een bedrijfsrevisor benoemd overeenkomstig artikel 15*quater*, dan eindigt het mandaat van de titelvoerende bedrijfsrevisor op de datum van diens benoeming. Het is onduidelijk op welke «titelvoerende bedrijfsrevisor» de wetgever precies doelt in het derde lid van artikel 6, § 1. Krachtens de oude vennootschapswet bestond in ieder geval de gebeurlijke verplichting een bedrijfsrevisor als commissaris te benoemen alleen in de twee voormelde vennootschapsvormen. Het oude artikel 15, b, 2°, derde lid, van de wet van 20 september 1948 voorzag wel in een aanstelling van een bedrijfsrevisor door de O.R. indien de door de arbeiders benoemde leden van de O.R. er om verzochten. Deze bedrijfsrevisor had als taak het certificeren van de krachtens artikel 15, b, 2°, eerste lid, aan de O.R. meegedeelde versla-

gen en bescheiden door het ondernemingshoofd. Precies echter omdat deze bepaling dode letter bleef, werd ze door de nieuwe wet (artikel 5) opgeheven en vervangen door de nieuwe artikelen 15*bis* tot *quinquies*.

b. Paragraaf 2 van art. 6 bepaalt dat tot de inwerkingtreding van artikel 64, § 1, tweede lid, van de Vennootschapswet, dus tot de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986, zoals hierna zal blijken, de taak bedoeld in artikel 15*bis* — dus de taak van de bedrijfsrevisor t.a.v. de O.R. — vervuld wordt door één of meer bedrijfsrevisoren benoemd door de algemene vergadering in de ondernemingen waarin overeenkomstig de thans geldende bepalingen geen commissaris-revisor is benoemd. De inhoud van deze paragraaf is moeilijk te verenigen met de regel gesteld in de vorige paragraaf. Uit laatstgenoemde paragraaf volgt namelijk dat al naar gelang van de vorm waarin de onderneming gevoerd werd, de bedrijfsrevisor benoemd moet worden op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 ofwel ten laatste op 28 februari 1987 terwijl uit § 2 van hetzelfde artikel 6 volgt dat alle ondernemingen, die geen publiek beroep gedaan hebben op de belegger en waarin derhalve geen commissaris-revisor benoemd is, maar waarin wel een O.R. is opgericht, vóór de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986, toch tot de benoeming van een bedrijfsrevisor dienen over te gaan met de taak gepreciseerd in artikel 15*bis* t.o.v. de O.R.

De enige zinvolle interpretatie van deze § 2 lijkt dan ook deze paragraaf te verbinden met artikel 29, § 1, tweede lid, van de nieuwe wet, zijnde de overgangsbepaling betreffende de nieuwe artikelen i.v.m. de vennootschapscommissaris.

Krachtens artikel 29, § 1, eerste lid, treedt het vereiste voor grote kapitaalvennootschappen om één of meer commissarissen-revisoren te benoemen namelijk in werking op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986. Krachtens het tweede lid echter kan de Koning voor kapitaalvennootschappen die een zekere omvang niet te boven gaan, de inwerkingtreding van deze verplichting één of meerdere commissarissen-revisoren te benoemen, uitstellen met maximaal vijf jaar.

Deze bepaling strekt ertoe een eventueel tekort aan revisoren op te vangen door in een verspreide inwerkingtreding te voorzien.

Het lijkt er echter naar dat het revisorenbestand volstaat om aan de nieuwe wettelijke verplichtingen te voldoen, zodat de Koning, althans niet uit hoofde van de voormelde redenen, geen gebruik zal moeten maken van zijn bevoegdheid.

Maakt hij echter van deze bevoegdheid gebruik, dan zal in de grote kapitaalvennootschappen waarin een ondernemingsraad is opgericht, op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 in ieder geval een bedrijfsrevisor moeten worden benoemd met de taak t.a.v. de O.R. als gepreciseerd in artikel 15*bis*, aangezien de Koning de inwerkingtreding van deze verplichting niet kan uitstellen, maar deze bedrijfsrevisor zal niet de functie van vennootschapscommissaris vervullen.

Uit artikel 15*ter*, § 1, van de wet van 20 september 1948 volgt echter dat het de uitdrukkelijke bedoeling was van de wetgever in de grote kapitaalvennootschappen waarin een O.R. is opgericht, de functie t.a.v. de O.R. en de functie als vennootschapscommissaris te laten uitoefenen door de-

gewoonlijk gemiddeld ten minste honderd werknemers tewerkstellen, — deze ondernemingen zijn derhalve groot in de zin van de hiervoren vermelde wet van 17 juli 1975 —, maar dat dezelfde verplichting ook geldt voor de ondernemingen waar bij de vorige verkiezingen een raad werd opgericht of had moeten worden opgericht voor zover zij gewoonlijk gemiddeld ten minste vijftig werknemers tewerkstellen (zie voor de verkiezing van de leden van de O.R. in een onderneming met minder dan 100 werknemers artikel 18, lid 4, van de wet van 20 september 1948 ingevoegd bij artikel 67, van de Herstelwet van 22 januari 1985 (*Staatsblad*, 24 januari 1985)). Deze ondernemingen kunnen derhalve klein zijn in de zin van de voormelde wet van 17 juli 1975 en toch over een O.R. beschikken. Deze laatste hypothese, wordt uitdrukkelijk voorzien in het nieuwe artikel 15*ter*, § 6, van de wet van 20 september 1948.

zelfde bedrijfsrevisor. Daarom bepaalt § 2 van artikel 6 van de nieuwe wet dat «de bepalingen vervat in artikelen 64, § 1, 64bis tot octies en 65 van de gecoördineerde wetten betreffende de handelsvennootschappen met betrekking tot de commissarissen (...) op de aldus benoemde bedrijfsrevisoren van overeenkomstige toepassing (zijn)(...)».

Als besluit geldt dan ook dat § 2 van artikel 6 slechts toepassing zal vinden indien de Koning gebruik maakt van zijn bevoegdheid vermeld in art. 29, § 1, tweede lid, van de nieuwe wet.

Artikel 29 van de wet van 21 februari 1985

a. Paragraaf 1 van dit artikel bepaalt dat het nieuwe artikel 64, § 1, tweede lid, van de Vennootschapswet in werking treedt op de dag van de eerste jaarvergadering die volgt op de eerste dag van de dertiende maand volgend op die gedurende welke deze wet in het Belgisch Staatsblad is bekendgemaakt, derhalve op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986. Het tweede lid van deze paragraaf voorziet echter in de mogelijkheid voor de Koning om de voormelde datum uit te stellen voor een termijn van ten hoogste vijf jaar, zoals hiervoren uiteengezet. In principe treedt aldus de verplichting voor de grote kapitaalvennootschappen waarin een O.R. is opgericht, een bedrijfsrevisor te benoemen met een taak t.a.v. de O.R. én met een taak als vennootschapscommissaris in werking op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986.

Alle overige nieuwe bepalingen van de Vennootschapswet m.b.t. de commissarisfunctie treden, bij gebrek aan andersluidende bepaling, in werking tien dagen na de publicatie in het Staatsblad, namelijk op 10 maart 1985.

Dit heeft als gevolg dat hoofdstuk II van de nieuwe wet dadelijk toepasselijk is op de bestaande commissaris-revisor benoemd krachtens de oude vennootschapsrechtelijke bepalingen; dat de zogenaamde grote kapitaalvennootschappen (N.V., P.V.B.A., Coöp. V. op aandelen) na 10 maart 1985 tot de benoeming van een commissaris dienen over te gaan waarop de nieuwe regeling toepasselijk is, maar dat tot de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 deze commissaris niet noodzakelijk een bedrijfsrevisor moet zijn; dat in de kleine kapitaalvennootschappen waar geen commissaris benoemd is – wat alleen het geval zal zijn voor een bestaande P.V.B.A. met minder dan zes vennoten – iedere vennoot, zoals voorheen, individueel de onderzoeks- en controlebevoegdheid heeft van de commissaris, niettegenstaande enige andersluidende statutaire bepaling, maar zich nu ook kan laten vertegenwoordigen door een accountant.

b. De §§ 1 en 2 van artikel 29 bevatten eveneens een overgangsregeling voor de bestaande gewone commissarissen, nl. de commissarissen die geen bedrijfsrevisor zijn en de bestaande commissaris-revisor.

De mandaten van de *gewone commissarissen* vervallen van rechtswege op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986. In de tussenperiode gaande van 10 maart 1985 tot de voormelde jaarvergadering kunnen in de kleine en middelgrote vennootschappen deze gewone commissarissen ontslagen worden zonder dat in hun vervanging wordt voorzien. Is in de functie van commissaris voorzien door een statutaire clausule – wat meestal het geval is – dan zal deze commissaris slechts kunnen worden ontslagen na een

statutenwijziging.

Wordt deze commissaris ontslagen, dan treedt voor deze vennootschappen onmiddellijk de bepaling in werking dat elke vennoot individueel de onderzoeks- en controlebevoegdheid heeft van een commissaris niettegenstaande enige andersluidende statutaire bepaling (zie voor de Coöp. V. echter het nieuwe artikel 146bis, § 2).

Verkiest de vennootschap echter de bestaande gewone commissarissen niet te ontslaan, dan «blijven ten aanzien van deze personen de vroegere bepalingen van de gecoördineerde wetten betreffende de handelsvennootschappen inzake de commissarissen van kracht» (artikel 29, § 1). Dit impliceert dat de volgende bepalingen uit de Vennootschapswet van kracht blijven zolang er één of meer gewone commissarissen in functie zijn gedurende de overgangsperiode bedoeld in artikel 29: de artikelen 55, vierde lid, 64, 64ter, 64quater, eerste lid, 65, 66, 67 en 68 wat betreft de N.V.; 109, 111, eerste lid, en 112 wat betreft de Comm. V. op aandelen; artikel 134 wat betreft de P.V.B.A. en artikel 146 wat betreft de Coöp. V.

In de praktijk zal het wellicht meermaals voorvallen – vooral in kleine en middelgrote N.V.'s – dat, hoewel de vennootschap niet wenst te voorzien in de functie van vennootschapscommissaris (zie het nieuwe artikel 64, § 2), de bestaande commissaris, benoemd krachtens de oude wet, toch niet ontslagen wordt en de oude statutaire clausule die het toezicht over de vennootschap toevertrouwde aan één of meer commissarissen evenmin opgeheven of gewijzigd wordt. Wanneer deze laatste statutaire clausule na de eerste jaarvergadering, gehouden na 1 maart 1986, behouden blijft, dan moet de draagwijdte van deze clausule beoordeeld worden op grond van de nieuwe wet. Dit betekent dat de vennootschap vanaf deze jaarvergadering geacht wordt toepassing te hebben gemaakt van de keuzemogelijkheid die door het nieuwe artikel 64, § 2, laatste lid, geboden wordt aan de kleine en middelgrote ondernemingen en in de benoeming van een commissaris heeft voorzien. Krachtens § 1 van artikel 29 van de nieuwe wet moet de functie van vennootschapscommissaris vanaf de voormelde eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 echter noodzakelijk uitgeoefend worden door een bedrijfsrevisor. De zaakvoerder of de bestuurders zullen dan ook op deze algemene vergadering moeten voorstellen een bedrijfsrevisor te benoemen. Doen zij dit niet, dan begaan zij zowel een overtreding van de Vennootschapswet, in het bijzonder van het nieuwe artikel 64, § 1, tweede lid, als van de statuten, aangezien daarin, bij onderstelling, in de benoeming van een commissaris is voorzien terwijl het mandaat van de bestaande «gewone» commissaris in ieder geval van rechtswege eindigt op de voormelde eerste jaarvergadering na 1 maart 1986.

Zoals hiervoren reeds is uiteengezet vervallen de mandaten van de *bestaande commissarissen-revisoren* eveneens van rechtswege op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 (artikel 6, § 1, tweede lid, van de nieuwe wet).

Artikel 29, § 2, bepaalt echter dat tot de eerste toepassing van artikel 64, § 1, tweede lid, van de Vennootschapswet, dus in principe tot de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 de vroegere artikelen 64bis, § 1, 111, tweede lid, en 146, tweede en derde lid, van kracht blijven ten aanzien van de vennootschappen die een publiek beroep op de beleggers gedaan hebben of zullen gedaan hebben.

Dit betekent dat in de grote kapitaalvennootschappen

(met uitzondering van de P.V.B.A.) de bestaande commissaris-revisor niet ontslagen kan worden in de overgangsperiode tussen 10 maart 1985 en de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986. Wordt deze persoon wel ontslagen, dan moet opnieuw een commissaris-revisor benoemd worden.

De nieuwe bepalingen betreffende de vennootschapscommissaris zijn echter dadelijk toepasselijk op de bestaande commissaris-revisor. Deze § 2 heeft klaarblijkelijk alleen tot doel te vermijden dat in de grote kapitaalvennootschappen waar een commissaris-revisor benoemd is omdat de vennootschap een publiek beroep gedaan had op de geldbeleggers, deze commissaris-revisor zou ontslagen worden en vervangen worden door een gewone commissaris tot aan de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986. Bij ontstentenis van dit artikel zou dit inderdaad denkbaar zijn. In deze veronderstelling zou namelijk de rechtsgrond uit hoofde waarvan de bestaande commissaris-revisor benoemd werd, dadelijk afgeschaft zijn door de nieuwe wet terwijl het vereiste een commissaris-revisor te benoemen voor de grote kapitaalvennootschappen in principe slechts in werking treedt op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986.

Paragraaf 2 heeft echter eveneens tot – onlogisch – gevolg dat ook in de kleine en middelgrote vennootschappen waar in het verleden een commissaris-revisor benoemd werd omdat zij een publiek beroep deden op de geldbeleggers – een situatie die zich in de praktijk weliswaar weinig zal voorgedaan hebben – deze bestaande commissaris-revisor niet ontslagen kan worden tot de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986, niettegenstaande deze kleine en middelgrote vennootschappen krachtens het nieuwe artikel 64, § 2, niet meer in de benoeming van een commissaris moeten voorzien.

Hierna worden de hiervoor uiteen gezette regels toegepast op de bestaande en te starten ondernemingen aan de hand van een schema dat gezien de complexiteit van de materie geen enkele aanspraak op volledigheid maakt.

1. Bestaande ondernemingen

a) Waarin één of meer commissarissen zijn benoemd

Zoals gezegd zal dit altijd het geval zijn voor de N.V., de Coöp. V. en de Comm. V. op aandelen. Voor de P.V.B.A. gold alleen de verplichting een commissaris te benoemen wanneer deze méér dan vijf vennoten telde.

1. O.R. en groot

– De bestaande commissaris blijft in functie tot de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 en inmiddels zijn de oude bepalingen van de Vennootschapswet betreffende de commissaris op hem toepasselijk (artikel 29, § 1, eerste lid). Gedurende de tussenperiode, van 10 maart 1985 tot de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986, kan hij weliswaar ontslagen worden maar moet onmiddellijk in zijn vervanging voorzien worden aangezien het een grote vennootschap betreft (algemene regel van overgangsrecht: dadelijke werking van artikel 64, § 1, met uitzondering van het tweede lid bij ontstentenis van andersluidende bepaling). Deze commissaris moet echter niet noodzakelijk een bedrijfsrevisor zijn (artikel 29, § 1, dat voorziet in een uitgestelde werking van artikel 64, § 1, tweede lid).

– Op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 vervalt

in ieder geval van rechtswege het mandaat van de bestaande commissarissen (artikel 29, § 1), maar zal een bedrijfsrevisor benoemd moeten worden met de opdracht t.a.v. de O.R. zoals gepreciseerd in artikel 15bis van de wet van 20 september enerzijds en met de functie van vennootschapscommissaris zoals gepreciseerd in artikel 64 van de Vennootschapswet anderzijds.

Zijn benoeming moet dan ook geschieden met inachtneming van zowel de nieuwe bepalingen van de wet van 20 september 1948 (i.h.b. artikel 15ter, § 2) als de nieuwe bepalingen van de Vennootschapswet (i.h.b. artikel 64, § 1, en 64bis). Zijn statuut, de hernieuwing van zijn mandaat en zijn ontslag wordt eveneens door de beide reeksen bepalingen beheerst.

2. O.R. en klein of middelgroot

– De bestaande commissaris kan onmiddellijk ontslagen worden (onmiddellijke inwerkingtreding van artikel 64, § 2). Eventueel is daartoe een statutenwijziging vereist (zie boven). Na zijn ontslag heeft in principe iedere vennoot individueel de onderzoeks- en controlebevoegdheid van een commissaris en kan hij zich laten vertegenwoordigen door een accountant, voor zover de algemene vergadering niet in de benoeming van een commissaris voorziet (artikel 64, § 2).

Blijft de commissaris in functie, dan blijven op hem de oude bepalingen van de Vennootschapswet toepasselijk en vervalt zijn mandaat in ieder geval van rechtswege op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986.

– Op deze jaarvergadering zal een bedrijfsrevisor benoemd moeten worden met een functie t.a.v. de O.R. (artikel 15bis van de wet van 20 september 1948). Hoewel deze bedrijfsrevisor niet de functie zal hebben van een vennootschapscommissaris en derhalve geen orgaan zal zijn van de vennootschap, wordt krachtens artikel 15ter, § 6, van de wet van 20 september 1948 zijn statuut ten gronde toch beheerst door de nieuwe artikelen 66, § 1, 64bis tot octies en 65 van de Vennootschapswet.

3. Groot zonder O.R.

– In deze vennootschappen geldt dezelfde regeling als uiteengezet onder I.a.1 met dien verstande dat de bedrijfsrevisor alleen een functie zal hebben als vennootschapscommissaris zodat noch bij diens benoeming, noch bij het bepalen van zijn statuut, noch bij de hernieuwing van zijn mandaat of bij zijn ontslag, de nieuwe bepalingen van de wet van 20 september 1948 moeten worden toegepast en derhalve *uitsluitend* de nieuwe artikelen betreffende de commissaris uit de Vennootschapswet op deze bedrijfsrevisoren toepasselijk zijn.

4. Klein of middelgroot zonder O.R.

– In deze vennootschappen geldt dezelfde regeling als uiteengezet onder I.a.2 met dien verstande dat op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 vanzelfsprekend niet in de benoeming van een bedrijfsrevisor zal moeten worden voorzien. Deze vennootschappen hebben namelijk noch de verplichting een bedrijfsrevisor te benoemen met de taak gepreciseerd in artikel 15bis t.o.v. de O.R., noch de verplichting een vennootschapscommissaris te benoemen, tenzij de algemene vergadering met toepassing van artikel 64, § 2, laatste lid, daartoe besluit.

b) *Waarin één of meer commissarissen-revisoren zijn benoemd*

De benoeming van zo'n commissaris-revisor was krachtens de oude wet verplicht voor de N.V. (artikel 64bis, § 2), de Comm. V. op aandelen (artikel 111, tweede lid) en de Coöp. V. (artikel 146, tweede en derde lid) die een publiek beroep op de geldbeleggers gedaan hebben of zullen gedaan hebben in de zin van voormelde bepalingen.

1. *O.R. en groot*

– De bestaande commissaris-revisor blijft in functie tot de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 (artikel 6, § 1, tweede lid). Wordt hij vóór deze jaarvergadering ontslagen, dan moet hij vervangen worden door een andere commissaris-revisor (artikel 29, § 2). De nieuwe artikelen uit de Vennootschappenwet betreffende de commissaris zijn op de bestaande commissaris-revisor dadelijk toepasselijk (algemene regel: dadelijke werking van alle nieuwe bepalingen betreffende de commissaris met uitzondering van art. 64, § 1, tweede lid).

De algemene regels van intertemporaal recht zullen dan ook toepassing vinden. Krachtens artikel 2 van het Burgerlijk Wetboek tast de nieuwe wet de rechtsverhoudingen niet aan die vóór haar inwerkingtreding, in casu vóór 10 maart 1985, definitief zijn ontstaan en geregeld. Zo kan de benoeming van de oude commissaris-revisor niet vernietigd worden omdat het nieuwe artikel 64bis (onafhankelijkheid van de commissaris) niet werd nageleefd. De nieuwe wet beheerst daarentegen alle rechthandelingen van eerder opgerichte vennootschappen die na de inwerkingtreding van de wet worden verricht. Zo zal de bestaande commissaris-revisor krachtens het nieuwe artikel 64quater alleen kunnen worden ontslagen om wettige redenen.

Op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 eindigt het mandaat van de bestaande commissaris-revisor van rechtswege (artikel 6, § 1, tweede lid). Dezelfde revisor kan echter herbenoemd worden met naleving van artikel 15ter van de wet van 20 september 1948 en van de nieuwe bepalingen m.b.t. de commissaris (artikel 6, § 1, tweede lid). Vanaf die datum zal hij een nieuwe functie moeten uitoefenen t.a.v. de O.R. (artikel 15bis) naast zijn functie van vennootschapscommissaris.

2. *O.R. en klein of middelgroot*

– Voor deze vennootschappen geldt dezelfde regeling als uiteengezet onder I.b.1 met dien verstande dat vanaf de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 de bedrijfsrevisor de functie van vennootschapscommissaris niet meer zal uitoefenen, aangezien het een kleine of middelgrote vennootschap betreft tenzij de algemene vergadering met toepassing van artikel 64, § 2, laatste lid, toch besluit in de functie van een vennootschapscommissaris te voorzien. Krachtens artikel 29, § 2, blijft de bestaande commissaris-revisor in functie tot de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986, zelfs in een kleine of middelgrote onderneming (zie boven).

3. *Groot zonder O.R.*

– De bestaande commissaris-revisor blijft in functie en de nieuwe artikelen betreffende de commissaris zijn op deze commissaris-revisor dadelijk toepasselijk, d.w.z. vanaf 10 maart 1985. Zijn mandaat vervalt derhalve niet van rechts-

wege op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986. In de tussenperiode van 10 maart 1985 tot de voormelde eerste jaarvergadering kan de commissaris-revisor evenmin ontslagen worden zonder dat hij vervangen wordt door een andere commissaris-revisor (artikel 29, § 2, in samenhang met het opgeheven maar voorlopig gehandhaafde artikel 64bis, § 2, laatste lid).

4. *Klein of middelgroot zonder O.R.*

– De bestaande commissaris-revisor blijft in functie tot de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 (artikel 29, § 2), zelfs in een kleine of middelgrote onderneming. Aangezien deze vennootschappen noch de verplichting hebben een bedrijfsrevisor te benoemen met de taak gepreciseerd in artikel 15bis t.o.v. de O.R., noch de verplichting hebben een vennootschapscommissaris te benoemen, moet op de voormelde eerste jaarvergadering geen bedrijfsrevisor benoemd worden. Vanaf deze jaarvergadering heeft elke vennoot individueel de onderzoeks- en controlebevoegdheid van de commissaris en kan hij zich laten vertegenwoordigen door een accountant, voor zover de vennootschap niet in de benoeming voorziet (artikel 64, § 2, laatste lid).

c) *Waarin geen commissaris of commissaris-revisor benoemd wordt*

Krachtens de oude wet moest, zoals gezegd, in een P.V.B.A. met minder dan zes vennoten, geen commissaris benoemd worden. Voor de overige vennootschapsvormen voorzag de oude wet evenmin in de benoeming van een commissaris al dan niet revisor.

Daarnaast bestaat een grote verscheidenheid van andere ondernemingen die niet in de vorm van een vennootschap gevoerd worden, bv. een V.Z.W., een éénmansbedrijf enz., en waarin evenmin krachtens de vroeger geldende bepalingen een commissaris of een commissaris-revisor diende te worden benoemd.

Onder deze rubriek wordt vanzelfsprekend niet gehandeld over de N.V., Coöp. V. of Comm. V. op aandelen, waarin krachtens de oude wet altijd in de benoeming van één of meer commissarissen eventueel in de benoeming van een commissaris-revisor voorzien moest worden.

1. *O.R. en groot*

– Betreft het een onderneming gevoerd in de vorm van een P.V.B.A. – bij onderstelling een P.V.B.A. met minder dan zes vennoten – dan zal dadelijk, d.w.z. na 10 maart 1985, een commissaris dienen te worden benoemd (dadelijke inwerkingtreding van artikel 64 met uitzondering van § 1, tweede lid). Aangezien het vereiste dat deze commissaris een bedrijfsrevisor moet zijn, lid van het Instituut der Bedrijfsrevisoren (artikel 64, § 1, tweede lid), slechts in werking treedt op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986, is het mogelijk tot de voormelde jaarvergadering de functie van commissaris te laten uitoefenen door een niet-bedrijfsrevisor. In de praktijk moet echter aangeraden worden dadelijk tot de benoeming van een commissaris-revisor over te gaan, aangezien op deze gewone commissaris reeds dadelijk de nieuwe artikelen m.b.t. de commissaris, die krachtens de nieuwe wet noodzakelijk een revisor is, toepasselijk zijn.

– Op de voormelde eerste jaarvergadering na 1 maart

1986 of ervoor wanneer reeds eerder een commissaris-revisor is benoemd – er moet namelijk aangeraden worden de revisor met de twee functies op dezelfde dag te benoemen – zal een bedrijfsrevisor moeten worden benoemd met de opdracht t.a.v. de O.R. zoals gepreciseerd in artikel 15bis van de wet van 20 september 1948 enerzijds, en met de functie van vennootschapscommissaris zoals gepreciseerd in artikelen 64 e.v. van de Vennootschapswet anderzijds. Zijn benoeming, de bepaling van zijn statuut, de hernieuwing van zijn mandaat en zijn ontslag worden eveneens door beide reeksen bepalingen beheerst.

– In alle andere ondernemingen moet ten laatste op 28 februari 1987 een bedrijfsrevisor benoemd worden met de taak bedoeld in artikel 15bis van de wet van 20 september 1948 t.a.v. de O.R. en met inachtneming van artikel 15quater van voormelde wet (artikel 6, § 1, tweede lid). Is in deze onderneming toch reeds vroeger een bedrijfsrevisor benoemd, hetgeen in de praktijk nauwelijks zal voorvallen, dan vervalt op het ogenblik van de benoeming van de nieuwe bedrijfsrevisor het mandaat van de oude bedrijfsrevisor. Deze laatste kan evenwel herbenoemd worden met inachtneming van de procedure van artikel 15quater. Op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 met in deze ondernemingen, gevoerd in de vorm van een handelsvennootschap, geen vennootschapscommissaris benoemd worden niettegenstaande ze groot zijn. De verplichting een commissaris te benoemen geldt namelijk alleen voor de grote kapitaalvennootschappen, zijnde de N.V., de P.V.B.A., de Coöp. V. en de Comm. V. op aandelen.

2. O.R. en klein of middelgroot

– In deze ondernemingen geldt dezelfde regeling zoals uiteengezet onder I.c.1, alinea 3.

Wordt de onderneming gevoerd in de vorm van een P.V.B.A. – bij onderstelling een P.V.B.A. met minder dan zes vennoten – dan moet deze bedrijfsrevisor benoemd worden op eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 (artikel 6, § 1, tweede lid). Hoewel deze bedrijfsrevisor niet de functie zal hebben van een vennootschapscommissaris wordt, krachtens artikel 15ter, § 6, van de wet van 20 september 1948, zijn statuut ten gronde toch beheerst door de nieuwe artikelen 64, § 1, 64bis tot octies en 65 van de Vennootschapswet (zie I.a.2, alinea 1).

Zoals hiervoren is uiteengezet, geldt voor deze ondernemingen, wanneer zij gevoerd worden in de vorm van een handelsvennootschap, nooit de verplichting een commissaris te benoemen, ongeacht of ze groot of klein zijn.

3. Groot zonder O.R.

– Onder deze rubriek moet alleen het geval van de P.V.B.A. – die bij onderstelling minder dan zes vennoten telt – vermeld worden. Zoals reeds herhaald, geldt voor de overige ondernemingen, wanneer zij gevoerd worden in de vorm van een handelsvennootschap – met uitzondering wel te verstaan van de N.V., de Coöp. V. en de Comm. V. op aandelen – nooit de verplichting een vennootschapscommissaris te benoemen.

– In de voormelde P.V.B.A. geldt dezelfde regeling als uiteengezet onder I.c.1, alinea 2, met dien verstande dat de bedrijfsrevisor geen functie zal hebben t.a.v. de O.R.

4. Klein of middelgroot O.R.

– In de onderneming gevoerd in de vorm van een P.V.B.A. – bij onderstelling met minder dan zes vennoten – geldt vanaf 10 maart 1985 het nieuwe artikel 64, § 2, van de Vennootschapswet: elke vennoot heeft niettegenstaande enige andersluidende statutaire controle bevoegdheid van een commissaris en kan zich laten vertegenwoordigen door een accountant. Het staat de vennootschap evenwel vrij toch een commissaris, die vanaf de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 een revisor zal moeten zijn, te benoemen.

– Alle andere ondernemingen vallen buiten het toepassingsgebied van de beide eerste hoofdstukken van de nieuwe wet van 21 februari 1985.

II. Ondernemingen gestart na 10 maart 1985

a) Ondernemingen gevoerd in de vorm van een N.V., P.V.B.A., Coöp. V. of Comm. V. op aandelen

1. Vennootschappen opgericht vóór 1 maart 1986

Oordelen de oprichters te goeder trouw dat hun vennootschap groot zal zijn voor het eerste boekjaar (artikel 64, § 2), dan moet door de algemene vergadering dadelijk een commissaris benoemd worden. Zoals gezegd kan deze functie uitgeoefend worden door een niet-bedrijfsrevisor. In ieder geval zal diens mandaat van rechtswege vervallen op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 en zal een bedrijfsrevisor benoemd moeten worden. Daarom moet, zoals hiervoren reeds is gezegd, aangeraden worden dadelijk een bedrijfsrevisor als commissaris te benoemen.

Oordelen de oprichters echter dat de vennootschap klein of middelgroot zal zijn, dan treedt onmiddellijk het nieuwe artikel 64, § 2, van de Vennootschapswet in werking (individuele onderzoeks- en controlebevoegdheid van elke vennoot met mogelijkheid van vertegenwoordiging door een accountant behoudens wanneer toch een commissaris benoemd wordt).

Is in de ondernemingen gevoerd in de vorm van de vier vermelde vennootschappen een O.R. ingericht, dan moet de benoeming van de commissaris geschieden met inachtneming van artikelen 15ter e.v. van de wet van 20 september 1948 – dus op voordracht van de O.R. – en zal deze bedrijfsrevisor zowel de functie van vennootschapscommissaris als die van bedrijfsrevisor met de taak t.o.v. de O.R. uitoefenen⁴.

Nu zal het in de praktijk dikwijls voorkomen dat op het ogenblik van de benoeming van een commissaris, nog geen O.R. ingericht zal zijn, aangezien de benoeming van de vennootschapscommissaris meestal plaats heeft tijdens de

⁴ Strikt genomen zijn echter de nieuwe bepalingen (15bis tot quinques) van de wet van 20 september 1948 pas toepasselijk op 1 maart 1986 zodat de vennootschapscommissaris vóór deze datum theoretisch kan worden benoemd zonder inachtneming van deze nieuwe artikelen en zonder dat hij een functie heeft t.o.v. de O.R. (artikel 6, § 2). Aangezien echter op de eerste jaarvergadering na 1 maart 1986 de vennootschapscommissaris-revisor herbenoemd zou moeten worden, ditmaal met naleving van de bepalingen van de wet van 20 september 1948 en met een functie t.o.v. de O.R., moet aangeraden worden, ook vóór 1 maart 1986 de nieuwe bepalingen van de wet van 20 september 1948 na te leven.

eerste algemene vergadering, die meestal onmiddellijk na de oprichtingsvergadering gehouden wordt. Wanneer echter op het ogenblik van de benoeming van de vennootschapscommissaris geen O.R. is, dan moet klaarblijkelijk bij diens benoeming geen rekening gehouden worden met de nieuwe bepalingen van de wet van 21 februari 1980. Wordt naderhand een O.R. opgericht, dan zal de functie gepreciseerd in artikel 15bis uitgeoefend worden door de vennootschapscommissaris(sen). Bij de hernieuwing van zijn mandaat — krachtens het nieuwe artikel 15quater wordt hij benoemd voor een hernieuwbare termijn van drie jaar — zal echter wel met de artikelen 15bis e.v. van de wet van 20 september 1948 rekening moeten worden gehouden en zal hij bv. slechts op voordracht van de O.R. kunnen worden herbenoemd.

2. Vennootschappen opgericht na 1 maart 1986

Voor deze vennootschappen geldt dezelfde regeling als die welke hiervoren is uiteengezet (II.a.1) met dien verstande dat in ieder geval de functie van vennootschapscommissaris dadelijk moet worden uitgeoefend door een bedrijfsrevisor.

b) Ondernemingen opgericht in een andere rechtsvorm⁵

1. Ondernemingen die starten vóór 1 maart 1986

In deze ondernemingen moet krachtens artikel 6, § 1, derde lid, van de nieuwe wet ten laatste op 28 februari 1987 een bedrijfsrevisor benoemd worden, wanneer in deze ondernemingen vóór 1 maart 1986 een O.R. is opgericht. De benoeming van deze revisor geschiedt eventueel door de algemene vergadering der vennoten (artikel 15quater, eerste lid), het statutair orgaan dat bevoegd is voor het bestuur of door het ondernemingshoofd (artikel 15quater, derde lid).

2. Ondernemingen die starten na 1 maart 1986

In deze ondernemingen moet krachtens artikel 6, § 1, eerste lid, dadelijk een bedrijfsrevisor benoemd worden, wanneer een O.R. is opgericht. De benoeming geschiedt zoals hiervoren onder II.b.1 is uiteengezet.

Hilde LAGA
Assistent K.U.Leuven

⁵ In deze ondernemingen geldt, zoals gezegd, op grond van de nieuwe vennootschapsrechtelijke bepalingen, nooit de verplichting een vennootschapscommissaris te benoemen.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 19 DECEMBER 1984

Voorzitter: de h. Stranard
Raadsheer-rapporteur: de h. Bosly
Advocaat-generaal: de h. Velu
Advocaat: mr. Draps

Hoven en rechtbanken — Onverenigbaarheden — Art. 292 Ger. W.

Wanneer een zelfde rechter als onderzoeksrechter verslag heeft gedaan in de zaak voor de raadkamer die de verwijzing van de verdachte naar de politierechtbank heeft gelast, en als voorzitter is opgetreden van de correctionele rechtbank die in hoger beroep uitspraak heeft gedaan over dezelfde zaak, wordt art. 292 Ger. W. geschonden.

S. t/ L.

Gelet op het bestreden vonnis, op 30 december 1983 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Doornik;

Overwegende dat de voorziening enkel gericht is tegen de beschikkingen van het bestreden vonnis, in zoverre ze op eiser betrekking hebben;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 2 en 292 van het Gerechtelijk Wetboek,
doordat het bestreden vonnis in hoger beroep eiser, we-

gens het opzettelijk toebrengen van slagen en verwondingen en wegens overtredingen van het Wegverkeersreglement, veroordeelt tot een geldboete en, in geval van niet-betaling, tot een vervangende gevangenisstraf, hem verwijst in de kosten jegens de openbare partij, hem veroordeelt om aan de burgerlijke partij L. het bedrag van 106.550 frank verhoogd met de compensatoire interesten te rekenen vanaf 1 februari 1982, de gerechtelijke interesten en de kosten te betalen, en de rechtbank, na verweerder te hebben vrijgesproken, zich niet bevoegd verklaart om kennis te nemen van de vordering van eiser; uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan blijkt dat het ambt van voorzitter werd waargenomen door de hr. T. die vroeger als onderzoeksrechter was opgetreden in deze zaak en in die hoedanigheid voor de raadkamer verslag had gedaan vooraleer eiser naar de politierechtbank werd verwezen,

terwijl luidens artikel 292 van het Gerechtelijk Wetboek dat krachtens artikel 2 van dat wetboek van toepassing is op strafzaken, cumulatie van rechterlijke ambten verboden is, uitgenomen de gevallen die de wet bepaalt, en nietig is de beslissing, gewezen door een rechter die vroeger bij het uitoefenen van een ander rechterlijk ambt kennis heeft genomen van de zaak; het bestreden vonnis derhalve, nu het in hoger beroep is gewezen door een rechter die reeds in eerste aanleg in de hoedanigheid van onderzoeksrechter verslag heeft uitgebracht over de zaak vooraleer eiser naar de politierechtbank werd verwezen, en aldus van de zaak kennis heeft genomen bij het uitoefenen van een ander rechterlijk ambt, nietig is:

Overwegende dat rechter T. als onderzoeksrechter verslag heeft gedaan in de zaak voor de raadkamer die de verwijzing van eiser naar de politierechtbank heeft gelast;

Overwegende dat die rechter ook als voorzitter is opgetreden van de correctionele rechtbank die in hoger beroep uitspraak heeft gedaan over dezelfde zaak;

Dat het bestreden vonnis is gewezen door rechters van wie één vroeger bij het uitoefenen van een ander rechterlijk ambt kennis genomen heeft van de zaak; dat artikel 292 van het Gerechtelijk Wetboek bijgevolg wordt geschonden;

Dat het middel gegrond is;

(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 23 JANUARI 1985

Voorzitter: de h. Screvens

Raadsheer-rapporteur: de h. Resteau

Advocaat-generaal: de h. Janssens de Bisthoven

Advocaat: mr. Defraiteur

Rechten van de mens — Hoven en rechtbanken — Onverenigbaarheden — Rechter die als onderzoeksrechter bij de verwijzing naar de correctionele rechtbank en als voorzitter van diezelfde rechtbank is opgetreden.

De omstandigheid dat een rechter als onderzoeksrechter verslag heeft uitgebracht voor de raadkamer die de verwijzing van de verdachte naar de correctionele rechtbank heeft bevolen en dat dezelfde rechter het ambt van voorzitter heeft uitgeoefend in de correctionele rechtbank die over dezelfde zaak uitspraak heeft gedaan, kan bij de beklagde een gewettigde twijfel doen ontstaan aangaande de geschiktheid van de aldus samengestelde correctionele rechtbank om de zaak op een onpartijdige wijze te behandelen (art. 6.1 E.V.R.M.).

L. en M.

Gelet op het bestreden arrest, op 31 oktober 1984 gewezen door het Hof van Beroep te Luik;

I. Op de voorziening van de eiser L., beklagde:

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 292 van het Gerechtelijk Wetboek en 6 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden,

doordat het arrest in antwoord op het door eiser aangevoerde middel volgens hetwelk de door de Correctionele Rechtbank te Verviers gewezen beslissing nietig was omdat de onderzoeksrechter, die voor de raadkamer de verwijzing naar de correctionele rechtbank heeft bevolen, ambtsverrichtingen heeft gesteld, eveneens de rechter was die de kamer van de correctionele rechtbank heeft voorgezeten, beslist dat artikel 292 van het Gerechtelijk Wetboek een rechter niet verbiedt zitting te houden in een correctionele rechtbank die kennis neemt van een zaak waarin hij het ambt van onderzoeksrechter heeft uitgeoefend,

terwijl, eerste onderdeel, artikel 292 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat nietig is het vonnis, gewezen door een rechter die vroeger bij het uitoefenen van een ander rech-

terlijk ambt kennis genomen heeft van de zaak;

tweede onderdeel, het arrest de beslissing niet met redenen omkleedt, door enkel te verwijzen naar een referentie aan een arrest van het Hof van Cassatie (schending van artikel 97 van de Grondwet);

derde onderdeel, artikel 6 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden bepaalt dat een ieder bij het vaststellen van zijn burgerlijke rechten en verplichtingen of bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde strafvervolg, recht heeft op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie welke bij de wet is ingesteld;

Wat het derde onderdeel betreft:

Overwegende dat de rechter S. in zijn hoedanigheid van onderzoeksrechter over de zaak verslag heeft uitgebracht voor de raadkamer die de verwijzing van eiser naar de correctionele rechtbank heeft bevolen; dat dezelfde rechter het ambt van voorzitter heeft uitgeoefend in de correctionele rechtbank die over dezelfde zaak uitspraak heeft gedaan;

Overwegende dat die omstandigheden bij eiser een gewettigde twijfel konden doen ontstaan aangaande de geschiktheid van de aldus samengestelde correctionele rechtbank om de zaak op een onpartijdige wijze te behandelen; dat het vonnis bijgevolg nietig is;

Overwegende dat het hof van beroep, dat het beroepen vonnis bevestigt door het door eiser voorgedragen middel te verwerpen volgens hetwelk de onderzoeksrechter niet tevens voorzitter van de correctionele rechtbank mag zijn in dezelfde zaak, die nietigheid overneemt;

Dat dit onderdeel gegrond is;

(...)

NOOT—De onderzoeksrechter mag in dezelfde zaak niet als rechter in de correctionele rechtbank zitting hebben

1. Met het hierboven afgedrukte arrest van 23 januari 1985, brengt het Hof van Cassatie zijn rechtspraak in overeenstemming met die van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, wat overigens met het oog op het herstel van de eenheid in de rechtspraak de verwachtingen ter zake inlost (zie Laenens, J., «Kroniek van het gerechtelijk recht (1983-84)», *R.W.*, 1984-85, (1745), 1748-1749, nr. 10; Lambert, P., noot na Cass., 4 april 1984, *J.T.*, 1984, 445; noot J.H. na Luik, 7 en 9 januari 1985, *Jur. Liège* 1985, 49; Maes B., «De onpartijdige rechter», *R.W.*, 1983-84, (1857), 1883, nr. 23 in fine).

2. In verband met de ontwikkeling van de rechtspraak betreffende het onpartijdigheidsbeginsel, lijkt het geboden om even terug te blikken op de voorgeschiedenis van dit arrest.

Nadat het Hof van Cassatie, op 18 maart 1981, in voltallige terechtzitting en op conclusie van de advocaat-generaal Velu, had geoordeeld — ook al in strijd met zijn vroegere rechtspraak (Cass., 6 december 1978, 2e kamer, A.R. 9.930, onuitg.) — dat, aangezien een raadsheer van het hof van beroep, dat over de strafvordering uitspraak moest doen, voorheen als onderzoeksrechter van deze vordering kennis had genomen en aldus in hoger beroep de wettigheid moest nagaan van de onderzoeksmaatregelen die hij als on-

derzoeksrechter verricht of bevolen had, de artikelen 292 en 828, 8°, Ger. W. waren geschonden (*R.W.*, 1980-81, 2533), rees immers de vraag of deze rechtspraak niet moest worden doorgetrokken tot de toestand waarbij die onderzoeksrechter achteraf zitting heeft als rechter in de correctionele rechtbank. Bovendien werd de mening geuit dat zulks onverenigbaar is met het beginsel van de objectieve onpartijdigheid, dat wordt gewaarborgd door artikel 6.1 E.V.R.M. (Maes, B., o.c., 1879, nr. 23 en noot 107).

Inmiddels bevestigde het Hof in het eveneens in dit nummer opgenomen arrest van 19 december 1984 zijn rechtspraak van 18 maart 1981, toegepast op een onderzoeksrechter die ook is opgetreden als voorzitter van de correctionele rechtbank die in hoger beroep uitspraak heeft gedaan.

3. Tot voor kort was het Hof echter onwrikbaar van oordeel dat geen enkele wetsbepaling bedoelde cumulatie van ambten in *eerste aanleg* verbiedt en dat die omstandigheid alleen noch artikel 6.1 E.V.R.M., noch de rechten van de verdediging schendt (Cass., 15 april 1980, *Arr. Cass.*, 1979-80, 1012; Cass., 8 februari 1977, *Arr. Cass.*, 1977, 645). Het benadrukte nog in recentere arresten dat de onderzoeksrechter overeenkomstig artikel 79 Ger. W., volgens zijn rang zitting kan blijven nemen voor de berechting van de zaken die aan de rechtbank van eerste aanleg worden voorgelegd; dat hij juist daarom en ondanks artikel 292 Ger. W., overeenkomstig de parlementaire voorbereiding van dit artikel, bevoegd blijft om kennis te nemen van de zaak waarvan hij het onderzoek heeft gedaan, nadat zij naar de rechtbank werd verwezen; dat, hoewel het voorschrift van artikel 6.1 E.V.R.M. zonder twijfel voorrang heeft t.a.v. die bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek, deze verdragsbepaling nochtans niet vereist dat de rechtbank die in *eerste aanleg* uitspraak moet doen, noch de voor die rechtbank gevolgde rechtspleging noodzakelijkerwijze moeten beantwoorden aan de voorwaarden van die bepaling en dat, alleszins, de onderzoeksrechter niet de tegenstrever van de beklaagde is, maar een onafhankelijke rechter van de rechtbank van eerste aanleg die tot plicht heeft op onpartijdige wijze de bewijselementen te verzamelen zowel à charge als à décharge (zie Cass., 4 april 1984, *R.D.P.*, 1984, 679, met gelijklopende conclusie van de advocaat-generaal Velu; Cass., 4 mei 1982, *Pas.*, 1982, I, 1006).

4. Op 26 oktober 1984 deed het Europees Hof uitspraak in de zaak-De Cubber (nr. 8/1983/64/99, onuitg.). Het verwierp de stelling van de Belgische regering, en meteen ook die van het Hof van Cassatie, luidens welke:

— daardoor alleen het onpartijdigheidsbeginsel niet wordt miskend;

— subsidiair, enkel het hof van beroep aan dit vereiste diende te beantwoorden, doch waarvan de onpartijdigheid ten deze niet werd betwist, en

— meer subsidiair, de vaststelling van een schending van artikel 6.1 ernstige gevolgen met zich zou brengen voor vele rechtbanken met een gering aantal leden (zie § 23).

a) Allereerst benadrukt het Hof dat andere argumenten dan die welke o.a. door het Hof van Cassatie werden ingeroepen, overtuigender zijn, nl.:

— uit de toepasselijke wetteksten volgt dat het verschil tussen een parket- en een onderzoeksmagistraat niet altijd zo uitgesproken en duidelijk is;

— de onderzoeksrechter beschikt bovendien over zeer uitgebreide bevoegdheden «nuttig om de waarheid te doen blijken, voor zover zij niet wettelijk verboden, noch onverenigbaar zijn met de waardigheid van zijn ambt» (Cass., 2 mei 1960, *Pas.*, 1960, I, 1020);

— het vooronderzoek heeft een inquisitoriale, geheime en niet contradictoire aard, in tegenstelling tot het onderzoek ter terechtzitting, wat wel degelijk enig wantrouwen bij de beklaagde kan opwekken t.a.v. de magistraat die hem in voorlopige hechtenis liet nemen en hem had onderzocht, ook al waren diens vragen ingegeven door de zorgvuldigheid de waarheid te achterhalen;

— de onderzoeksrechter zou ongetwijfeld t.a.v. de beklaagde voorkomen als de rechter die bij uitstek een beslissende stem heeft in de shoot van het vonnisgerecht, dat overigens, zoals het appelgerecht, ertoe zou kunnen worden gebracht de wettigheid van de door die rechter bevolen of verrichte onderzoeksmaatregelen te controleren;

— om analoge redenen is de regel, uitgedrukt in artikel 127 Ger. W. met betrekking tot het hof van assisen en door het Hof van Cassatie toegepast op een raadsheer in het hof van beroep (zie nr. 2), eveneens toepasselijk op de gerechten in eerste aanleg (§ 29).

b) Niet minder belangrijk is de verfijning van de rechtspraak van het Europees Hof, waarbij aanvankelijk werd geoordeeld dat het voldoende was dat een latere controle was ingebouwd van een volledig bevoegd rechterlijk orgaan, dat de waarborgen van artikel 6.1 bezit (arrest Albert en Le Compte, 10 februari 1983, § 29), en dat de noodzaak van soepelheid en doeltreffendheid, volkomen verenigbaar met de bescherming van de rechten van de mens, het voorafgaand optreden van administratieve of beroepsorganen kan rechtvaardigen en, a fortiori, van rechtsprekende organen die *niet in alle opzichten* aan deze zelfde voorschriften voldoen (arrest Le Compte, Van Leuven en De Meyere, 23 juni 1981, § 51; zie ook arrest Oztürk, 21 februari 1984, § 56; arrest Campbell en Fell, 28 juni 1984, § 76).

Het Hof preciseert nu uitdrukkelijk dat artikel 6.1 bij uitstek de gerechten in *eerste aanleg* aanbelangt, daar anders afbreuk zou worden gedaan aan de onderliggende bedoeling bij de invoering van verscheidene graden van rechtsmacht, nl. de bescherming van de rechtsonderhorigen. Anderzijds, aldus het Hof, moeten voormelde arresten worden gelezen in hun eigen context van *tuchtrechtelijke of administratieve procedures*, waarbij geen sprake is van «rechtbanken» in de klassieke betekenis van die term. Artikel 6.1 werd dan ook slechts op die geschillen toepasselijk verklaard dank zij de autonomie van de daarin gebruikte begrippen. Om die redenen kan een beperking van de door die bepaling vereiste waarborgen in haar traditioneel en natuurlijk toepassingsgebied niet worden aanvaard, te meer daar zulks strijdig zou zijn met het voorwerp en het doel van deze verdragsbepaling, waarvan het onpartijdigheidsbeginsel een van de hoekstenen vormt van het fundamenteel recht op een eerlijk proces (§§ 32 en 30, in fine).

Alleen wanneer het hof van beroep dit *organiek* gebrek zou hebben weggewerkt door de beslissing van de eerste rechter *teniet* te doen, had de naleving van artikel 6.1 in hoger beroep kunnen volstaan (§ 33).

c) Ten slotte wijst het Hof ook het laatste tegenargument kortdaat van de hand: de verdragsluitende staten behoren hun gerechtelijke systemen dermate in te richten dat

zij beantwoorden aan de vereisten van artikel 6.1, inzonderheid het onpartijdigheidsbeginsel, terwijl het enkel de taak is van het Hof na te gaan of zij daarin zijn geslaagd, doch geenszins de tot dat doel door de staten aan te wenden middelen aan te wijzen (§ 35).

5. Overeenkomstig deze duidelijke uitspraak, had de vierde kamer van het Hof van Beroep te Luik op 7 januari 1985 een vonnis van de correctionele rechtbank te Neufchâteau vernietigd, gewezen o.a. door de onderzoeksrechter in dezelfde zaak, alsmede door de voorzitter van de raadkamer die de beklaagde had verwezen (*Jur. Liège*, 1985, 45, noot).

De verwarring bereikte een hoogtepunt toen de zesde kamer van datzelfde hof van beroep op 9 januari 1985, in een identiek geval, een volledig tegengestelde beslissing trof, voornamelijk om de reden dat, *in concreto*, niet was gebleken dat de rechten van de verdediging waren miskend (*Jur. Liège*, 1985, 46, noot J.H.).

Inmiddels hadden reeds andere feitenrechters zich geschikt naar de rechtspraak van het Europees Hof (o.m. Corr. Gent, 26 januari 1982, onuitg.) en had de pers melding gemaakt van de onmogelijkheid voor de Correctionele Rechtbank te Veurne om een strafzaak te behandelen, wegens de betrokkenheid van de twee bijzitters bij het gevoerde vooronderzoek (*Het Laatste Nieuws*, 30 januari 1985, p. 11).

Deze onhoudbare toestand van rechtsonzekerheid heeft het Hof van Cassatie er misschien toe bewogen, in bovenstaand arrest van 23 januari 1985, de knoop definitief door te hakken. De vrij lakonieke bewoordingen die het Hof gebruikt, steken wel schril af tegen de uitvoerige motivering van voorgaande arresten.

6. Ten slotte zij benadrukt dat in de beoordeelde zaak het arrest van het hof van beroep slechts werd vernietigd omdat het hof, dat het beroepen vonnis had bevestigd, de *nietigheid* ervan heeft *overgenomen* (cf. Maes B., «De onverenigbaarheid van het ambt van onderzoeksrechter met dat van rechter in eerste aanleg of appelrechter en het recht van de beklaagde op een onpartijdige rechtbank», *R.W.*, 1981-82, (1857), 1868 en noot 42; arrest-De Cubber, *gécit.*, § 33).

7. Rekening houdend met deze spectaculaire, hoewel voorspelbare, wending in de rechtspraak, is het de vraag of zulks geen aanleiding zal geven tot een soort kettingreactie in de toepassing van artikel 6.1 op andere aangelegenheden.

Meer in het algemeen kan een vraagteken worden geplaatst bij de rechtspraak, luidens welke, om te beoordelen of een zaak eerlijk is behandeld in de zin van dit artikel, slechts dient te worden nagegaan of de zaak, *in haar geheel*, het voorwerp van een eerlijk proces heeft uitgemaakt (Cass., 16 december 1980, *Arr. Cass.*, 1980-81, 440; Cass., 22 mei 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 1109). Het komt mij voor dat het Hof van Cassatie ertoe geneigd zou kunnen zijn de interpretatie van artikel 6.1 enigszins bij te sturen, rekening houdend met de regel dat o.m. het onpartijdigheidsbeginsel onverkort en in de eerste plaats dient te worden nageleefd *in eerste aanleg*. Voorts is het gevaar niet denkbeeldig dat, bv. wegens een te gering personeelsbestand, de oude cumulatiepraktijk toch zou blijven worden toegepast en dat, in geval van hoger beroep, het beroepen vonnis «automatisch» zou worden vernietigd en het onderzoek van meet af

zou worden overgedaan. In de mate dat zulks een systematisch verschijnsel zou worden, is het opnieuw de vraag of aldus de belangen van de rechtsonderhorigen worden geëerbiedigd bij een eerlijk proces dat over verscheidene graden van rechtsmacht verloopt, waarnaar het Europees Hof in het arrest-De Cubber uitdrukkelijk verwees (zie nr. 4, b).

Het ligt verder voor de hand dat de rechtspraak in *tuchtzaken*, «dat het voldoende is dat de regel van de openbaarheid van de debatten en van de uitspraak (...) in acht wordt genomen door de Raad van Beroep (...), dit is een rechtsprekend orgaan met volle rechtsmacht dat bevoegd is om de beslissing van het tuchtgerecht van eerste aanleg in feite en in rechte te controleren» (Cass., 2 juni 1983, *R.W.*, 1983-84, 2049; cf. ook conclusie advocaat-generaal Velu bij Cass., 4 april 1984, *R.D.P.*, 1984, 699, nr. 16; Cass., 21 oktober 1983, *R.W.*, 1983-84, 1069; Cass., 14 april 1983, *R.W.*, 1983-84, 83, noot P. Lemmens), niet mutatis mutandis, zonder miskenning van artikel 6.1, nog kan worden toegepast op *gemeenrechtelijke* procedures.

8. Ten slotte is het niet onwaarschijnlijk dat de nieuwe rechtspraak ook het verwante geval zal beïnvloeden, waarbij de voorzitter van de *raadkamer* in dezelfde zaak, na verwijzing van de beklaagde, zitting heeft in de correctionele rechtbank die over de strafvordering uitspraak moet doen. In deze aangelegenheid roept het Hof van Cassatie immers analoge argumenten in om vooralsnog artikel 6.1 niet geschonden te achten, met name, aanvankelijk, «dat geen wetsbepaling de rechter die in de raadkamer over de voorlopige hechtenis van een verdachte en zijn verwijzing naar de correctionele rechtbank heeft beslist, verbiedt vervolgens, als voorzitter of lid van deze rechtbank, aan het berechten van dezelfde beklaagde deel te nemen (en) dat uit die omstandigheid alleen niet kan worden afgeleid dat het recht van de beklaagde op een eerlijke behandeling door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie is miskend» (Cass., 19 januari 1982, *R.W.*, 1982-83, 1409; Maes B., o.c., *R.W.*, 1983-84, 1884, en de arresten vermeld in noot 128).

Het Hof van Beroep te Gent oordeelde evenwel dat, in dat geval, redelijk kan worden aangenomen dat de beklaagde de vrees koestert dat die rechter tegenover hem vooringenomen is en dat, gelet op het objectief beoordelingscriterium van de onpartijdigheid vervat in de stelling van het Europees Hof, niet meer absoluut kan worden volgehouden dat zulks geen schending zou uitmaken van artikel 6.1 E.V.R.M. (Gent, 8 september 1983, *R.W.*, 1983-84, 1983, noot P. Lemmens).

Niettemin handhaafde en preciseerde het Hof van Cassatie zijn rechtspraak, op dezelfde dag en in nagenoeg identieke bewoordingen als inzake de cumulatie van ambten door een onderzoeksrechter (Cass., 4 april 1984, *J.T.*, 1984, 444, noot P. Lambert; raadpl. ook de conclusie van de advocaat-generaal Velu, *gécit.* in *R.D.P.*, 1984, 679).

9. Inmiddels verklaarde de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens, op 4 mei 1983, een verzoekschrift ontvankelijk, dat deze aangelegenheid aan haar oordeel had onderworpen (zaak-Ben Yaacoub, nr. 9976/82) en werd op 8 december 1983 met gesloten deuren een contradictoire zitting aan de gegrondheid van dit verzoek gewijd.

Het blijft intussen een open vraag of het Hof van Cassatie, nog vóór het Europees Hof eventueel uitspraak zal doen over dit probleem, de gelegenheid zal krijgen daarop

te anticiperen en, zo ja, of het die gelegenheid zal aangrijpen om zijn rechtspraak ter zake te herzien.

Wat er ook van zij, bovenstaand arrest toont in ieder geval aan dat de invloed van de rechtspraak van het Europees Hof te Straatsburg op de nationale rechtspraak zich steeds nadrukkelijker doet voelen, hetgeen de eenmaking van het recht alleen maar ten goede kan komen.

Bruno Maes
Assistent V.U.B.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

1e KAMER — 12 FEBRUARI 1985

Voorzitter: de h. De Vocht

Raadsheren: de h. Raymaekers en mevr. Bourgeois

Advocaten: mrs. Lenaerts en Malfliet

Koop — Verborgen gebreken — Valse bankbiljetten.

Wanneer een bank vreemde bankbiljetten heeft gekocht van een niet daarin gespecialiseerde verkoper, nadat ze ruim gelegenheid had gekregen om ze na te zien, is de verkoper geen vrijwaring verschuldigd voor de verborgen gebreken van de biljetten, waarvan achteraf gebleken is dat ze vals waren.

N.V. A. e.a. t/ L.

Overwegende dat uit het geseponeerde strafdossier blijkt dat geïntimeerde, die soms als makelaar in diamant optreedt, een zwarte, wiens echte identiteit niet bekend is, in Brazzaville had ontmoet, dat deze hem begin maart 1980 in Antwerpen is komen opzoeken om diamant te kopen en hij in C.F.A.-frank wenste te betalen; dat geïntimeerde, die liever Belgisch geld wenste, hem had aangeraden eerst te wisselen doch dat de zwarte had gesteld dat hem, wegens zijn huidskleur, een te lage koers werd aangeboden; dat geïntimeerde om zekerheid te hebben over de vreemde valuta een bankbiljet van 10.000 C.F.A.-frank op 6 maart 1980 aan de heer De B., bureauchef bij de bank A. voorlegde; dat, daar deze bank geen verrichtingen in vreemde deviezen afhandelt, de heer De B. op 7 maart 1980 via de heer G., het biljet liet bezorgen aan de heer T., afdelingschef van de dienst vreemde deviezen bij de bank B.; dat de heer T. het biljet heeft nagezien op 10 maart 1980 en bereid was het hele pakket van 2930 biljetten voor een waarde van 29.530.000 C.F.A.-frank aan te kopen; dat deze transactie op 14 maart 1980 plaatshad en aan geïntimeerde 4.104.670 frank werd uitbetaald; dat de bank B. reeds vóór de transactie contact had opgenomen met de wisselagenten L. die het geld dezelfde dag van de bank B. hebben gekocht voor 4.159.500 fr.; dat de wisselagenten het geld aan de Banque de France hebben doorverkocht;

Overwegende dat door een schrijven van 17 maart 1980 van de Banque de France is gebleken dat het valse geldbriefjes waren; dat de wisselagenten op 25 maart 1980 aan de bank B. meldden dat haar rekening met 4.159.500 fr. werd gedebiteerd;

Overwegende dat appellanten, verzekeraars van de bank

B., deze hebben vergoed behoudens de contractuele vrijstelling van 2.000.000 fr. in geval van vervalsing; dat zij op grond van subrogatie een vordering tegen geïntimeerde hebben ingesteld ten bedrage van 2.104.670 fr. wegens verborgen gebreken in de koop-verkoopovereenkomst daar vals geld door geïntimeerde aan de bank B. was verkocht;

Overwegende dat appellanten opwerpen dat de bank B. het geld alleen heeft gecontroleerd in de zin of het al of niet gangbare munt was;

Overwegende dat de heer T. heeft verklaard: «Op die vrijdagvoormiddag 14 maart kwam dhr. G., die onderafdelingschef is van de centrale dienst 'inspectie' bij onze zetel te Antwerpen bij mij op mijn afdeling. Hij legde mij een bankbiljet voor van 10.000 frank van de Banque Centrale des Etats de l'Afrique de l'Ouest voor inspectie. Ik had toevallig nog dergelijke biljetten in kas en kon dus vergelijken. Volgens mij was het een authentiek biljet. De biljetten van deze bank zijn normaal genoteerd op de beurs en worden door onze bank ook regelmatig verhandeld. G. zei mij dat De B. van de bank A. hem gevraagd had met mij contact op te nemen voor de verkoop voor een bedrag van 29.530.000 fr. van deze biljetten. De verkoper zou met mij telefoneren om de koers overeen te komen. Kort nadat G. bij mij was geweest kreeg ik een telefoon van een man, die zich voorstelde als de heer L. van de bank A. Ik zei hem dat hij mocht komen om de operatie te doen. Rond 11 uur bood de persoon zich bij mij aan en hij stelde zich nogmaals voor als de heer L. en zei dat hij kwam vanwege de bank A. Ik was in de mening dat hij behoorde tot het kaderpersoneel van die bank. L. had een handkoffer bij waarin het geld zat. Ik ben met hem in een apart bureau gegaan en riep twee van mijn bedienden om te helpen bij het tellen. Wij hebben aan de biljetten niets abnormaals gezien en in feite was ik gerustgesteld geweest door het specimen dat mij door G. was getoond. Er waren in totaal 2930 biljetten van 10.000 C.F.A., waarvoor ik de koers van 0,1390 toepaste, wat een tegenwaarde gaf van 4.104.670 Belgische frank. Dit bedrag werd hem door onze kas uitbetaald in geld, waarvan voor 4 miljoen frank in biljetten van 5.000 frank. Voordat ik de operatie deed had ik al contact opgenomen met onze makelaar, de wisselagenten L. & Co., filiaal te Antwerpen, om te vragen of zij zulk een bedrag konden opnemen, waarop ik bevestigend antwoord had gekregen. Rond 14 uur is de koerier van L. & Co. de biljetten komen afhalen»;

Overwegende dat uit die verklaring blijkt dat de bank B. het geld heeft nagezien, niet om geïntimeerde gerust te stellen betreffende zijn diamanttransactie, maar omdat zij zelf bereid was het C.F.A.-geld aan te kopen om het verder te verkopen;

Overwegende dat in die omstandigheden niet kan worden aangenomen dat geïntimeerde het biljet bij de bank B. heeft laten controleren alleen maar om na te gaan of het een gangbare munt was;

Overwegende dat appellanten tot staving van hun stelling verwijzen naar de verklaringen in het strafdossier van geïntimeerde betreffende de gangbaarheid van de munt, maar hieruit niets kan worden afgeleid aangezien geïntimeerde uit voorzichtigheid, alvorens diamant te verkopen, een beroep heeft gedaan op deskundige diensten; dat het niet mogelijk is dat geïntimeerde enkel gangbaar geld wenste en dat het voor hem irrelevant zou zijn dat het vals geld was;

Overwegende dat de stelling van appellanten niet houdbaar is, aangezien niet kan worden aangenomen dat de bank B., die het geld kocht om het door te verkopen enkel de biljetten zou controleren betreffende de gangbaarheid van die munt en niet zou nagaan dat het authentiek geld en geen vals geld betrof;

Overwegende dat weliswaar op grond van artt. 1641 B.W. e.v. de verkoper gehouden is tot vrijwaring voor de verborgen gebreken van de verkochte zaak, zelfs al kende hij ze niet;

Overwegende dat de beroepsverkoper, die vermoed wordt het gebrek te hebben gekend, onoverkomelijke onwetendheid mag invoeren, wanneer het hem onmogelijk was, ondanks zijn nauwlettendheid, zich van het bestaan van een gebrek te vergewissen (Cass., 6 oktober 1961, *Pas.*, 1962, I, 152);

Overwegende dat in casu de verkoper geen beroepsverkoper is, maar dat de koper beroepsverkoper is;

Overwegende dat geïntimeerde nauwlettend is geweest door de bankbriefjes te laten controleren door de deskundige diensten van de bank B. en dat ze door deze goed werden bevonden;

Overwegende dat appellanten stellen dat de vervalsing niet op het eerste gezicht was te merken, dat het een goede namaak was en zelfs een nieuwe soort vervalsing betrof, dat deze omstandigheden des te meer de onoverkomelijke onwetendheid van geïntimeerde illustreren en bovendien opgemerkt moet worden dat deze rechtsregel, die geldt tegenover een beroepsverkoper, op geïntimeerde niet eens zou moeten worden toegepast;

Overwegende dat geïntimeerde aan de bank B. de ruimste mogelijkheid heeft gegeven om het bankbiljet te controleren; dat na deze controle, ongeacht of ze al of niet behoorlijk werd uitgevoerd, de bank B. heeft besloten de biljetten aan te kopen; dat geïntimeerde in die omstandigheden geen vrijwaring is verschuldigd voor de verborgen gebreken aan de bankbiljetten;

Overwegende dat geïntimeerde aanvoert dat de bank B. een fout heeft begaan door het ter controle aangeboden biljet als authentiek te beschouwen hoewel het vals was;

Overwegende dat de fout van de bank B. kan worden ingeroepen in zoverre zij een ondeskundig advies aan geïntimeerde heeft verstrekt voorafgaande aan haar aankoop;

Overwegende dat het echter overbodig is om hierop in te gaan nu reeds gebleken is dat de op de contractuele verhouding steunende vordering van appellanten faalt;

(...)

NOOT—Is de bankier die vervalste vreemde bankbiljetten koopt de sigaar?

1. *De feiten van het geding.* Uit het geseponeerde strafdossier blijkt dat L., die soms als makelaar in diamant optreedt, in Brazzaville een Afrikaan had ontmoet, die hem in maart 1980 in Antwerpen bezocht en diamanten wenste te kopen met C.F.A.-franken. Een biljet werd bezorgd aan de afdelingschef van de dienst vreemde deviezen bij de bank B. Na het te hebben nagezien was deze bereid het hele pakket van 2.930 biljetten aan te kopen. De transactie had plaats op 14 maart 1980 en aan L. werd 4.104.670 frank uitbetaald, — geen peulschilletje dus. Diezelfde dag hebben de wisselagenten L. en C° het geld van de bank B. gekocht

en doorverkocht aan de Banque de France. Op 17 maart 1980 liet laatstgenoemde weten dat het valse geldbriefjes waren. Het bleek dat de valsmunters handig van een nieuwe techniek gebruik gemaakt hadden.

2. *Vordering en arrest.* Een aantal verzekeringsmaatschappijen, die de bank B. vergoed hebben, behoudens een contractuele vrijstelling van twee miljoen frank, vorderen op grond van subrogatie de som van 2.104.670 frank van L. De goede trouw van laatstgenoemde staat vast. Ze beroepen zich op de door hem als verkoper verschuldigde vrijwaring voor verborgen gebreken.

Het Hof van Beroep te Antwerpen bevestigt in een interessant arrest op 12 februari 1985 het vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg van 25 oktober 1983 dat de vordering als ongegrond afwijst.

De opgegeven reden is, kortweg gezegd, dat de koper maar op zijn tellen had moeten passen omdat hij bankier was. *Caveat emptor!*

De dieperliggende reden — terloops gezegd — kan niet zijn dat de koper toch verzekerd was tegen valsmunterij, terwijl de verkoper dit niet was; het gevorderde bedrag is immers slechts het gedeelte waarvoor de verzekeraars contractueel niet moesten insprijngen. Voor het gevorderde bedrag was dus niemand verzekerd. Het veel voorkomende billijkheidsargument is hier dus afwezig.

3. *Voorafgaande vraag om advies aan de bank.* Is het een determinerend feit van het geding dat de diamantmakelaar L. vooraf advies vroeg aan de bank of ze bereid was de C.F.A.-biljetten te kopen? Zou het arrest hetzelfde beslist hebben, indien dit niet het geval was geweest?

Hoe moet trouwens de preliminaire vraag om advies (over de authenticiteit van de bankbiljetten) geïnterpreteerd worden? Of liever: hoe moet het geruststellend antwoord van de bank geïnterpreteerd worden? Als een vrijblijvend advies in de aard van: «Prima facie lijkt dit goede koopwaar en zijn we bereid te kopen, zonder echter onze eventuele gemeenrechtelijke middelen van verhaal prijs te geven»? Of moet het eerder uitgelegd worden als een garantiebeting? Op die vraag wordt in het arrest niet ingegaan.

4. *Een koopovereenkomst.* Bankbiljetten zijn maar geld op het grondgebied waar ze in omloop zijn; elders zijn het gewone goederen (zie Mann, F.A., *The legal aspect of money*, Oxford, 1982, 185 e.v., in het bijzonder 190). Wanneer vreemde bankbiljetten gekocht of verkocht worden voor inlands geld, heeft men te maken met een koop (*ibid.*, 191, noot 38). Wanneer op grond van die koop vervalste bankbiljetten geleverd worden, dan worden niet zo maar gebrekkige bankbiljetten geleverd, maar eerder waardeloze papiersnippers. Men zou in het onderhavig geval moeten besluiten dat de valuta slechts ogenschijnlijk leken op C.F.A.-bankbiljetten, terwijl het in werkelijkheid ging om totaal waardeloos papier; verkoper en koper hebben gedwaald omtrent de zelfstandigheid van de zaak. Het sluiten van de koopovereenkomst zelf wordt door de dwaling op de helling gezet in dit geval, en niet alleen de aanvaarding van het verkochte goed (Ghestin, a.w., 238). «Application of the law of sales assumes a special significance where counterfeit foreign money is delivered by a seller. The purchaser did not receive a mere defective note but rather a scrap of paper» (Nussbaum, *Money in the law national and international*, Brooklyn, 1950, 318).

Nussbaum meent dat de koper, zelfs wanneer de verkoper van het vervalst geld, zoals *in casu*, te goeder trouw handelde, recht heeft op teruggave van de betaalde prijs (of de waarde van de bankbiljetten op het ogenblik van de contractsluiting of van de levering). «Even if the seller of the counterfeit note acted in good faith, the purchaser has the choice of recovering either the price paid by him, if he rescinds, or the value of the note at the time of the breach of contract, viz., at the time when the foreign currency was to be delivered» (Nussbaum, *a.w.*, 318). Het besproken arrest beslist anders. Laten we nagaan op welke rechtsgrond.

5. *Vrijwaring voor verborgen gebreken*. In de conclusie van de eisers wordt de gedachtengang gevolgd dat het verkochte en geleverde goed, namelijk het vreemde geld, behept was met een verborgen gebrek. Dat gebrek zou dan hierin bestaan dat het vervalst is.

Laten we voorlopig de gedachtengang van het hof van beroep op het pad van de verborgen gebreken volgen. Het hof komt tot een eigenaardig besluit, te weten dat de gespecialiseerde koper zich niet tegen een onvakkundig verkoper mag beroepen op de vrijwaring voor verborgen gebreken. In geen enkele bestaande wettelijke of jurisprudentiële regel tot hertoe komt deze oplossing voor. Veronderstellen we de verkoop van een wagen door een particulier (die te goeder trouw is) aan een garagehouder. Buiten weten van beiden is er een barst in de blokmotor, gevolg van een vroeger ongeval. Zou de garagehouder, omdat hij specialist is, geen *actio redhibitoria* kunnen instellen tegen de particulier? In beginsel belet de hoedanigheid van «specialist» een koper niet een vordering tot vrijwaring voor verborgen gebreken in te stellen.

6. *Kennis van het gebrek bij de verkoper*. De regel luidt dat het voor het instellen, door de koper, van de *actio redhibitoria* of *estimatoria* irrelevant is of de verkoper al dan niet te goeder trouw was, dit wil zeggen al dan niet kennis had van het verborgen gebrek. Zelfs de verkoper te goeder trouw moet (een stuk van) de prijs teruggeven. *In casu* is het dus irrelevant te onderstrepen dat de diamantmakelaar te goeder trouw is.

De kennis van het gebrek door de verkoper wordt van belang, wanneer de vraag rijst of de koper *schadevergoeding* kan ontvangen voor schade die door het verborgen gebrek is veroorzaakt. Omdat dit bewijs van de kennis door de verkoper van het verborgen gebrek moeilijk te leveren is, aanvaardt een consumentvriendelijke rechtspraak van ons Hof van Cassatie sinds 1939 dat die kennis van het gebrek vermoed wordt aanwezig te zijn bij beroepsverkopers. Deze categorie wordt nergens gedefinieerd; daar horen bij de importeurs, fabrikanten, grossiers. Men begint er in de lagere rechtspraak aan te twijfelen of de niet gespecialiseerde detailhandelaars erbij horen.

7. *Onoverkomelijke onwetendheid van de beroepsverkoper*. *Weerlegging van het vermoeden van kennis*. Sinds een cassatiearrest van 1959 weten we dat dit vermoeden, in tegenstelling tot de Franse rechtspraak, weerlegbaar is. Dit tegenbewijs, d.w.z. het bewijs van de onoverkomelijke onwetendheid, is echter wel moeilijker dan een *obiter dictum* van het besproken arrest laat vermoeden. Het is hier echter niet de plaats om daarop in te gaan, aangezien het, zoals gezegd, slechts belang heeft wanneer de vraag gesteld wordt naar de vergoeding voor de door het verborgen gebrek ver-

oorzaakte schade, en dit probleem zich *in casu* niet voordoet. Bovendien is onze diamantmakelaar geen beroepsverkoper van vreemde valuta, en ware het beter te zijnen opzichte niet te spreken van «onoverkomelijke onwetendheid», een technische term die in verband met de problematiek der vrijwaring voor verborgen gebreken een geëikte betekenis gekregen heeft.

8. *Kennis van het gebrek bij de koper*. Indien de koper nu op de hoogte was van het verborgen gebrek, dan kan hij de verkoper niet in vrijwaring roepen. Indien hij op de hoogte had moeten zijn, dan hebben we te maken met een gebrek dat als «zichtbaar» bestempeld moet worden, en dat als dusdanig door de goedkeuring bij de levering werd gedekt. *In casu* was de bank uiteraard niet op de hoogte van de vervalsing. Hoorde ze hiervan op de hoogte te zijn? Wat zouden andere normaal zorgvuldige bankiers in die omstandigheden gedaan hebben? Deze vraag moet toch gesteld worden. Dit feitelijk gegeven zou onderzocht moeten worden.

Slechts het gebrek waarvan de koper onwetend mocht zijn, zal als verborgen beschouwd worden. Het staat eventueel aan de verkoper te bewijzen dat de koper op de hoogte moest zijn van het bestaan van een gebrek. «La notion de vice caché, telle que l'entend la jurisprudence et la doctrine moderne, traduit ainsi fidèlement, sous une expression objective, la recherche d'une erreur excusable dont la preuve incombe au demandeur en garantie. Observer que le vendeur peut établir que l'acheteur connaissait en fait le défaut caché revient tout simplement à autoriser le défendeur à faire la preuve contraire. C'est l'application pure et simple du droit commun de la preuve» (Ghestin, J., *Conformité et garanties dans la vente. Produits mobiliers*, L.G.D.J., 1983, 187). *In casu* diende dus de diamantmakelaar te bewijzen dat de bank op de hoogte moest zijn van het bestaan van een gebrek. Dit is een zuivere toepassing van de regels inzake bewijslast.

Terloops kan wel de volgende bedenking gemaakt worden. Indien een deskundigenonderzoek zou uitwijzen dat hier geen fout begaan werd, rijst wellicht dan nog een dieper liggende beleidskwestie: wie moet het risico dragen van een technisch moeilijk detecteerbare vervalsing? Maar dat is een ander paar mouwen.

9. *De vordering tot nietigverklaring op grond van dwaling*. Men zou veeleer verwacht hebben dat de eisers, gesubrogeerd in de rechten van de bank, koper van de valse bankbiljetten, een vordering zouden hebben ingesteld op grond van dwaling. Men denke in het leerstuk der dwaling aan het klassieke voorbeeld van de koper die denkt een authentieke Rembrandt te kopen, terwijl het in feite om een meesterlijke vervalsing gaat. Het enige verschil met ons geval der vervalste bankbiljetten is dat het vervalste schilderij op zichzelf toch nog «a thing of beauty» is, terwijl de valse bankbiljetten alleen nog goed zijn om door het vuur verteerd te worden. Dit is ook de mening van Nussbaum: «If payment is made in counterfeit money (coin or note) the recipient may, under the doctrine of rescission for mistake, treat the payment as a nullity; thereupon the payor, though innocent, has to make another and valid payment» (Nussbaum, *a.w.*, 17).

De grens tussen de dwaling en de verborgen gebreken is wel moeilijk te trekken. Ghestin schrijft: «Le vice caché justifiant l'exercice de l'action rédhibitoire s'analyse donc

en une erreur déterminante et excusable, portant sur l'aptitude de la chose vendue à réaliser la fin poursuivie par l'acheteur.» Toch verbiedt het Franse Hof van Cassatie de samenloop tussen de vordering op grond van dwaling en die op grond van verborgen gebreken, om artikel 1648 B.W. met betrekking tot de korte termijn niet zinloos te maken (Ghestin, J., *Conformité et garanties dans la vente. Produits mobiliers*, L.G.D.J., 1983, 229 e.v.). Maar in casu was er geen probleem van korte termijn om de vordering in te stellen, en is het resultaat van de twee vorderingen hetzelfde.

Omtrent de verhouding tussen de leerstukken van de dwaling en van de verborgen gebreken, kan worden verwezen naar Asser-Kamphuisen, derde deel, *Verbintenissenrecht. Bijzondere overeenkomsten*, 1960, 88 e.v. en aldaar geciteerde literatuur en rechtspraak, en Asser-Rutten — II (*Algemene leer der overeenkomsten*), 1975, 121.

10. *Onverschoonbare dwaling*. Indien aangenomen wordt dat op de bankier een plicht rust zich op de basis van een grondig onderzoek te vergewissen van de authenticiteit van de vreemde bankbiljetten, kan men in de gedachten-gang, die gegrond is op de dwaling, gewagen van een onverschoonbare dwaling (zie Antwerpen, 4 mei 1977, *R.W.*, 1978-79, 501). Meerdere keren heeft het Hof van Cassatie beslist dat de onverschoonbare dwaling, dit is een vergissing die geen redelijk mens zou begaan, niet tot grondslag kan dienen voor de in artikel 1117 B.W. bedoelde vordering tot nietigverklaring. De schuld dient *in concreto* te worden beoordeeld, met inachtneming o.a. van de ouderdom, de ervaring en het beroep van de eiser tot nietigverklaring. Aldus zal de dwaling begaan door beroepsmensen, op een gebied waarin ze gespecialiseerd zijn, gemakkelijker als onverschoonbaar bestempeld worden (Kruithof, R., «Overzicht van rechtspraak. Verbintenissen», *T.P.R.*, 1983, 551 e.v.; Weill en Terré, *Droit civil. Les obligations*, 1975, 192).

De volgende voorbeelden kunnen uit de Franse rechtspraak geput worden. De vordering tot nietigverklaring door een koper werd ongegrond bevonden op grond dat hij door de verkoper op de hoogte was gebracht van het bestaan van een stedenbouwkundig plan en dat hij als architect maar inlichtingen had moeten nemen over het bestaan van voorschriften die het terrein ongeschikt maakte om er het geplande gebouw op te richten. Een kunstkenner die alleen steunt op de vermelding «attribué à Courbet» om te geloven in de authenticiteit van de handtekening van Courbet, die voorkomt op het schilderij dat hij koopt, begaat een onverschoonbare dwaling.

Men kan, met Kruithof, de onverschoonbare dwaling koppelen aan de theorie van de precontractuele aansprakelijkheid. Wanneer de vergissing van de dwalende partij aan zijn eigen onaandachtzaamheid of onzorgvuldigheid te wijten is, begaat deze een fout in de zin van de artikelen 1382 en 1383 B.W. Hij heeft immers aan de totstandkoming van het contract niet alle zorgen van een goed huisvader besteed. Deze fout kan worden gesanctioneerd door het behoud, ondanks het wilsgebrek, van het contract.

11. *Bewijslast*. Aangenomen wordt dat degene die beweert dat de dwaling onverschoonbaar is, daarvan de bewijslast draagt (Dabin, J., «Erreur inexcusable et nullité des conventions», in *Etudes de droit civil*, 1947, 50; Coipel, M., «L'erreur de droit inexcusable», *R.C.J.B.*, 1978,

213; Kruithof, R., «Overzicht van rechtspraak. Verbintenissen», *T.P.R.*, 1983, 551 e.v.). Aldus zou o.i. op de verkoper van de vervalste vreemde bankbiljetten, de diamantmakelaar, de last wegen om aan te tonen dat de bank nagelaten had de elementaire voorzorgsmaatregelen te nemen om te informeren naar de authenticiteit van de bankbiljetten.

12. *Besluit*. Welke ook de vordering zij die de beetgenomen bankier instelt tegen de verkoper, te weten nietigverklaring op grond van dwaling of vrijwaring voor verborgen gebreken, de diamantmakelaar moet het bewijs leveren van de onberoepsmatige nalatigheid van de eiser, die aan de totstandkoming van het contract niet alle zorgen van een goed huisvader zou hebben besteed, en zou behoren op de hoogte te zijn van de vervalsing.

Uiteraard moet ook bij het instellen van een tegenvordering op grond van de quasi-delictuele aansprakelijkheid van de bank voor het ondeskundig en schadeverwekkend advies, het bewijs van de fout geleverd worden.

Er bestaat tot heden geen rechtspraak die de kennis van het verborgen gebrek *vermoedt* bij een beroepskoper. Er lijkt in beginsel ook geen behoefte aan een jurisprudentiële innovatie ter zake. Misschien heeft de bank een beroepsfout begaan, maar dan moet het bewijs hiervan geleverd worden. Het besproken arrest heeft dit bewijs o.i. ten onrechte niet opgelegd.

Er lijkt evenmin een reden te zijn om voor het niet-verzekerde vrijstellingsbedrag, voor het geval er geen beroepsfout zou worden bewezen, het risico bij valsmunterij eerder bij de bank te leggen dan bij de verkoper.

De bankier die vervalste vreemde bankbiljetten koopt, is dus de sigaar, als hij niet, zoals het hoort, op zijn tellen past. Dat hij dit laatste niet gedaan heeft, mag echter niet zo maar vermoed worden.

J. Herbots

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

7e bis KAMER — 14 MAART 1985

Voorzitter: de h. Guffens

Raadsheren: de hh. Bijl (rapporteur) en Van Fraechem

Advocaat-generaal: de h. Van Walle

Jeugdbescherming — Strafvordering — Vrijwillige verschijning.

Een strafzaak ten laste van een minderjarige beneden de achttien jaar wordt op onwettige wijze aanhangig gemaakt bij het strafgerecht door diens vrijwillige verschijning, op verzoek van de rechtbank en zonder dat zulks door het openbaar ministerie was gevorderd.

B. e.a. t/ V. e.a.

Overwegende dat uit de lezing van het zittingsblad en het vonnis blijkt dat de op het ogenblik der feiten 17-jarige beklagde Daniel B., die, op rechtstreekse dagvaarding door het openbaar ministerie en ingevolge samenhang met het wanbedrijf, omschreven in de artikelen 418-420 Sw. en

bestaande in slagen en verwondingen die het gevolg zijn van een verkeersongeval, ten laste van een meerderjarige medebeklaagde Julianus V., voor de correctionele rechtbank enkel terechtstond voor drie overtredingen op de bepalingen van de wetten en verordeningen betreffende het wegverkeer, «op verzoek van de rechtbank» eveneens vrijwillig verscheen voor hetzelfde wanbedrijf als voornoemde medebeklaagde, weliswaar in raadkamer, doch zonder dat zulks gevorderd was door het openbaar ministerie, waaraan geen afbreuk wordt gedaan door de enkele vermelding dat het openbaar ministerie nadien «de toepassing van de strafwet» vorderde;

Overwegende dat die rechtspleging ten deze niet gelijk te stellen is met een heromschrijving van aanhangig gemaakte feiten doch met de aanhangigmaking van een bijkomend — weliswaar samenhangend — feit;

Overwegende dat de regelen betreffende de machten van de strafrechtbanken de openbare orde raken zodat het hof ambtshalve dient te onderzoeken of het voorschrift van art. 36bis van de Jeugdbeschermingswet in acht is genomen;

Overwegende dat in de algemene verwijzing van art. 62 van de Jeugdbeschermingswet naar de wetbepalingen, betreffende de vervolgingen in strafzaken, de mogelijke afwijking ervan uitdrukkelijk ingebouwd is;

Overwegende dat in afwijking van de regel, neergelegd in art. 15 op de wet inzake het tarief in strafzaken, de gerechten, bevoegd op grond van het gemene recht, overeenkomstig art. 36bis van de Jeugdbeschermingswet, slechts kennis nemen van welbepaalde misdrijven op vordering van het openbaar ministerie:

dat de teksten van de artt. 36, 4°, en 36bis van de Jeugdbeschermingswet uitdrukkelijk dat vereiste voorschrijven;

dat deze tekstinterpretatie past in het coherent systeem van de Jeugdbeschermingswet, waarin het openbaar ministerie een specifieke functie vervult ter vrijwaring van het beschermingsrecht van de minderjarige (Les Nouvelles, Protection de la Jeunesse, o.m. nrs. 16-19, 490, 601, 1020, 1066);

dat uit de wetgeschiedenis van art. 36bis, ingevoegd bij de wet van 9 mei 1972, blijkt dat deze exclusieve bevoegdheid, van het openbaar ministerie onaangetast is gebleven met o.m. een uitdrukkelijke verwijzing naar de mogelijkheid voor het openbaar ministerie, om, ingevolge het opportuniteitsbeginsel, ook in dergelijke gevallen art. 36, 2°, te hanteren; (wetsontwerp tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, memorie van Toelichting, Kamer van Volksvertegenwoordigers, 756 (1969-1970) nr. 1, blz. 6);

Overwegende dat voormeld wanbedrijf ten laste van de minderjarige beklaagde Daniel B. dientengevolge op een onwettige wijze aanhangig is gemaakt door diens vrijwillige verschijning, op verzoek van de rechtbank en zonder dat zulks door het openbaar ministerie gevorderd was; dat de omstandigheid dat voornoemde ter terechtzitting van het hof spontaan de vrijwillige verschijning bevestigde, ten deze irrelevant is;

Overwegende dat dit ten deze geen weerslag heeft op de rechtsgeldigheid van de aanhangigmaking van de andere feiten, doch enkel tot rechtsgevolg dat het hof de zaak dient te evoceren, na vernietiging van de beslissing van de eerste rechter omdat hij uitspraak heeft gedaan over een feit dat niet wettig aanhangig gemaakt was;

(Volgt onbevoegdverklaring t.a.v. de minderjarige).

NOOT—Over art. 36bis Wet Jeugdbescherming

1. Luidens art. 36bis van de wet betreffende de jeugdbescherming nemen de gewone strafgerechten kennis van de vorderingen van het O.M. jegens minderjarigen tussen 16 en 18 jaar oud op het ogenblik der feiten, vervolgd wegens overtreding van de wetten en verordeningen betreffende het wegverkeer, de artt. 418, 419 en 420 Sw. voor zover er samenhang is met een verkeersovertreding, en de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen.

De samenhang waarvan sprake moet in de gebruikelijke betekenis worden verstaan, d.i. het verband bestaande tussen verscheidene misdrijven dat van die aard is dat zij voor een goede rechtsbedeling samen en door dezelfde rechter moet worden beslecht (Cass., 15 maart 1976, *Arr. Cass.*, 1976, 812; Corr. Dendermonde, 7 oktober 1980, *R.W.*, 1981-82, 1568, met noot Vandeplass, A.). Vereist is dat een vervolging is ingesteld wegens de samenhangende verkeersovertreding (Cass., 26 juni 1979, *Arr. Cass.*, 1978-79, 1286).

2. De debatten voor de gerechten hebben, wat de minderjarige betreft, in raadkamer plaats (Cass., 7 februari 1979, *Arr. Cass.*, 1978-79, 655). Deze regel maakt een substantieel vormvereiste uit waarvan de miskenning ambtshalve door het Hof van Cassatie opgeworpen wordt (Cass., 20 november 1979, *De Verzekering*, 1980, 225).

Die bepaling, die van de bij art. 96 Grondwet gestelde regel betreffende de openbaarheid der debatten afwijkt, werd ingevoerd ter bescherming van de minderjarige (Cass., 23 december 1974, *R.W.*, 1974-75, 2333). De rechter dient niet vóór deze debatten te beslissen dat zij in raadkamer zullen plaatshebben, aangezien art. 36bis hem alle beoordelmacht ter zake heeft ontnomen (Cass., 5 oktober 1976, *Arr. Cass.*, 1977, 141).

De behandeling in raadkamer blijft verplicht, zelfs indien de minderjarige ondertussen achttien jaar oud is geworden (Cass., 28 oktober 1974, *Pas.*, 1975, I, 246). Dit geldt eveneens wanneer de beklaagde — vreemdeling zijnde — volgens zijn nationale wet meerderjarig is (Cass., 12 februari 1980, *Arr. Cass.*, 1979-80, 697).

De uitspraak dient in openbare zitting te gebeuren (Gent, 21 oktober 1974, *R.W.*, 1974-75, 2365).

3. Deze rechtspleging mag niet worden uitgebreid tot andere (meerderjarige) personen die tegelijkertijd voor hetzelfde gerecht worden gebracht, zelfs al zijn de laatstgenoemden en de minderjarige bij hetzelfde exploitatiedagvaard (Cass., 16 december 1974, *Arr. Cass.*, 1975, 449; Cass., 22 september 1975, *Arr. Cass.*, 1976, 104; Cass., 20 september 1978, *Arr. Cass.*, 1978-79, 73; Cass., 25 april 1979, *Arr. Cass.*, 1978-79, 1010, Cass., 17 juni 1981, *R.W.*, 1982-83, 173). De ouders van de minderjarige, die als burgerrechtelijk aansprakelijk zijn gedagvaard, hebben uiteraard het recht om tegenwoordig te zijn en deel te nemen aan de debatten in raadkamer (Cass., 5 oktober 1976, *Arr. Cass.*, 1977, 141).

4. De strafvordering wordt uitsluitend uitgeoefend door het O.M. De burgerlijke partij kan de minderjarige in de gevallen bedoeld bij art. 36bis niet rechtstreeks dagvaarden (Cass., 30 november 1983, *R.W.*, 1984-85, 834; Vandeplass,

A., «De strafrechtspleging volgens art. 36bis van de wet betreffende de jeugdbescherming», *R.W.*, 1974-75, 2329).

Evenmin kan, zoals ten deze, de minderjarige «op verzoek van de rechtbank» vrijwillig verschijnen uit hoofde van een bijkomend samenhangend misdrijf van onopzettelijke slagen of verwondingen, nu uit geen enkel procedurestuk enige vordering van het O.M. desomtrent mocht blijken.

De bewoordingen «op verzoek van de rechtbank» zijn overigens ongelukkig gekozen, omdat het aanhangig maken van een zaak bij het vonnisrecht door de vrijwillige verschijning van de verdachte in elk geval niet ambtshalve (d.i. op verzoek van de rechtbank) kan gebeuren (Cass., 9 februari 1948, *Pas.*, 1948, I, 83; Braas, A., *Précis de procédure pénale*, II, nr. 605).

M. De Swaef

ARBEIDSHOF TE ANTWERPEN

4e KAMER — 17 NOVEMBER 1982

Voorzitter: de h. Naudts

Raadsheren in sociale zaken: de hh. Duyck en Asselberghs

Advocaat-generaal: de h. Smits

Gezinsbijslag — Minder-valide kinderen — Bijkomende kinderbijslag — Graad van ongeschiktheid — Evaluatie — Gebruik van de O.B.S.I.

De Officiële Belgische Schaal ter bepaling van de graad van invaliditeit mag niet worden miskend als basis voor de evaluatie van de ontoereikendheid van gehandicapte kinderen in het stelsel van de bijkomende kinderbijslag voor minder-valide kinderen. Het feit dat deze schaal klaarblijkelijk is opgesteld in de optiek van militaire en burgerlijke oorlogsslachtoffers, dus volwassenen, zodat zij een groot aantal ziekten en kwalen bij kinderen niet eens kent en derhalve niet waardeert, neemt de verplichting van de rechtscolleges die schaal toe te passen niet weg.

Antwerpse Vereniging voor Uitkering van Kinderbijslag
t/ X.

A. Bij administratieve beslissing getroffen door appellante op 9 januari 1979 werd de verhoogde kinderbijslag voor het kind van geïntimeerde, geboren op 11 oktober 1965, vanaf 4 december 1978 ingetrokken omdat de invaliditeit van 70 % op 30 % werd teruggebracht, krachtens een geneeskundig verslag van dr. M., inspecteur R.I.Z.I.V.

B. Geïntimeerde stelde beroep in tegen deze beslissing en voerde aan dat de arbeidsongeschiktheid 70 % was gebleven.

C. Bij voorbereidend vonnis gewezen op 29 juni 1979 werd, alvorens ten gronde te beslissen, een deskundige-geneesheer, dr. De B. te Antwerpen aangesteld, met als opdracht na te gaan of het betrokken kind sedert 4 december 1978 nog getroffen was voor ten minste 66 % door een ontoereikendheid of een verminderen van lichamelijke of geestelijke geschiktheid, op grond: dat gelet op art. 47 van de wetten op kinderbijslag, het kind ten minste 66 % min-

der-valide dient te zijn om recht te kunnen geven op verhoogde kinderbijslag.

D. Geneeskundige verslagen van dr. De B.

Voorlopig verslag: dit verslag van 28 augustus 1979 besluit tot een ontoereikendheid van 66 % wegens «allergie, zware astma-bronchiale en uitgebreid eczeem en hooikoorts».

Verslag dr. M., e.a. geneesheer-inspecteur R.I.Z.I.V.: dit verslag vermeldt dat volgens de Officiële Belgische Schaal: het eczeem niet in aanmerking komt; dat voor hooikoorts geen schaalnummer is bepaald; dat art. 381 O.B. Schaal toepasselijk is, en voor astma, waarbij buiten de aanvallen geen longfunctiestoornissen zijn, 5 tot 30 gesteld wordt.

Definitief deskundig verslag: dit verslag besluit dat, rekening houdend met de opmerking van dr. M., inderdaad art. 381 O.B.S. van toepassing is en de ontoereikendheid 30 % bedraagt.

Vonnis a quo

De vordering werd gegrond verklaard op grond: dat de deskundige ten onrechte er geen rekening mee hield met dat eczeem en hooikoorts voor een kind zeer ernstig kan zijn en een zware handicap uitmaakt voor zijn opvoeding en zijn huisgenoten, terwijl de verzorging en de aanpassing in de bewoning ernstige onkosten medebrengen, zodat deze voor de evaluatie van de ongeschiktheid geenszins over het hoofd mogen worden gezien; dat in casu het sociaal aspect niet zonder invloed mag blijven bij de raming van de graad van de ongeschiktheid; dat de deskundige dan ook ten onrechte, zonder met al deze elementen rekening te houden, zijn schatting van 66 % ongeschiktheid wijzigde in slechts 30 %.

Beoordeling

Overwegende dat artikel 47 van de genoemde gecoördineerde wetten een verhoogde kinderbijslag toekent aan een minder-valide kind beneden de 25 jaar waarvan de ontoereikendheid minstens 66 % bereikt; dat dit artikel 47 bepaalt dat deze ontoereikendheid wordt vastgesteld zoals door de Koning bepaald; dat het K.B. van 10 maart 1964 in artikel 2, § 1, voorschrijft dat deze ontoereikendheid moet worden vastgesteld volgens de voornoemde Officiële Belgische Schaal;

Overwegende dat de deskundige in zijn definitief verslag tot een ontoereikendheid van 30 % besluit (tegenover het besluit van het voorlopig verslag dat tot 66 % kwam), in acht nemend dat bij schatting overeenkomstig de Officiële Belgische Schaal geen rekening kan worden gehouden met letsels als eczeem en hooikoorts;

Overwegende dat het vonnis a quo genoemde schaal als een evaluatie-element heeft aanvaard, om vervolgens, rekening houdende met sociale en familiale factoren, een ontoereikendheid van 66 % in aanmerking te nemen en te stellen dat het kind zich beweegt op het randgebied tussen de artikelen 381 en 382 van de Officiële Belgische Schaal;

Overwegende dat de deskundige formeel besluit tot de toepassing van art. 381 van de Officiële Belgische Schaal;

Overwegende dat, als grond van deze evaluatie, de Officiële Belgische Schaal niet mag worden miskend, gelet op het formeel voorschrift van artikel 2, § 1, tweede lid, van het K.B. van 16 maart 1964 (zie Cass., 28 jan. 1980, *B.T.S.Z.*, 1981, 978);

Overwegende dat, zoals de eerste rechter terecht oor-

deelt, deze schaal klaarblijkelijk is opgesteld in de optiek van militaire en burgerlijke oorlogsslachtoffers, dit is uiteraard voor volwassenen, zodat de schaal een groot aantal ziekten en kwalen bij kinderen niet eens kent, en derhalve ook niet waardeert, maar dit enkel wijst op een euvel in het vlak van de wetgeving wat de verplichting van de rechtscolleges deze wetgeving toe te passen, niet wegneemt;

Overwegende dat op grond van deze elementen geen ontoereikendheid van minstens 66 % bewezen is, en de voorwaarden voor de toepassing van artikel 47 niet vervuld zijn;

(...)

NOOT—Het door dit arrest vernietigde vonnis werd gepubliceerd in *J.T.T.*, 1981, 210. De antecedenten werden daar uitvoerig beschreven. Voor commentaar wordt verwezen naar de opmerking onder Arbeidshof Brussel, 7 november 1984, *R.W.*, 1984-85, 2688.

M.V.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE GENT

1e KAMER — 9 JANUARI 1984

Voorzitter: de h. Forrier

Rechters: mevr. Van de Putte en de h. Thienpont

Openbaar ministerie: de h. Soenen

Advocaten: mrs. De Ruyck en Van Troos

Concubinaat — Mensenrechten — Ontstentenis van wettelijke onderhoudsregeling — Natuurlijke verbintenis — Einde van de verhouding — Recht op onderhoud — Vereisten.

Op zichzelf is het ontbreken van een wettelijk uitgewerkt model m.b.t. de onderhoudsplicht tussen concubinerenden, terwijl dit wel bestaat voor gehuwden, geen toestand die strijdig is met enige bepaling van het E.V.R.M.

Wanneer de man tijdens de hele periode van samenwoning alleen en uitsluitend heeft bijgedragen in de kosten van het feitelijk gezin, kan de hulp die hij aldus heeft verschaft, worden omschreven als een natuurlijke verbintenis die hij heeft uitgevoerd en die geen onrechtmatige oorzaak heeft, althans niet wanneer de verhouding niet overspelig is.

Principieel kan de vrouw — gelet op de duur en de aard van de verhouding (zie nader het vonnis) — ook na het beëindigen ervan aanspraak maken op de «bestaanszekerheid» die de man haar tijdens het samenwonen heeft verstrekt.

Die verbintenis van de man houdt echter op te bestaan als de verhouding eindigt op gronden die niet aan de «onderhoudsplichtige» kunnen worden toegeschreven.

T. t/ N.

De eis strekt tot veroordeling van de verweerder om aan de eiseres een maandelijkse onderhoudsbijdrage te betalen van 15.000 fr. voor haarzelf en 3.500 fr. voor haar kind D. dit wegens het onrechtmatig verbreken door de verweerder

van een meer dan dertig jaar durende concubinaatsverhouding.

a. Toetsing aan de bepalingen van E.V.R.M.

Tussen concubinerenden bestaat er geen onderhoudsplicht zoals tussen gehuwden (Cass., 11 april 1975, *Pas.*, 1975, I, 794). Art. 213 B.W., dat bepaalt dat echtgenoten jegens elkaar o.m. hulp en bijstand verschuldigd zijn, kan niet worden toegepast op concubinerenden.

Op zichzelf is het ontbreken van een wettelijk uitgewerkt model m.b.t. de onderhoudsplicht tussen concubinerenden, terwijl dit wel bestaat voor gehuwden, geen toestand die strijdig is met enige bepaling van het E.V.R.M. Het niet bestaan van een wettelijke regeling voor concubinerenden, sluit immers juist in dat de wetgever voor de concubinerenden m.b.t. de uitoefening van hun recht op eerbiediging van hun privé- en hun gezinsleven geen inmenging doet en dus ook niet discriminerend kan zijn t.a.v. gehuwden.

Discriminatie zou er echter wel ontstaan, maar dan t.a.v. het huwelijk, indien huwelijk en concubinaat op gelijke voet zouden worden behandeld. Zo o.m. kan te allen tijde, zonder dat daartoe enig openbaar gezag moet tussenbeide komen, een einde gemaakt worden aan een concubinaatsverhouding. Het moet niet gezegd dat dit voor gehuwden wettelijk onmogelijk is.

Aan concubinerenden zonder meer een recht op onderhoud geven na beëindiging van het concubinaat zou ook discriminerend zijn t.a.v. van gehuwden die slechts recht op een persoonlijke uitkering hebben indien het huwelijk door de schuld van de andere partner is verbroken (art. 301 B.W.).

Waar de concubinaatsverhouding van de partijen geduld is geweest, is hun recht op gezinsleven niet miskend en is het E.V.R.M. dan ook op geen enkel punt geschonden.

Trouwens, hierbij zij opgemerkt, dat het overspelig concubinaat, zijnde de toestand waarin de partijen zich bevonden tot 1967, strijdig is met de openbare orde. De voordelen die daaruit spruiten, zijn onrechtmatig en het verlies ervan kan geen aanleiding geven tot vergoeding. Op grond van art. 8.2 E.V.R.M. zijn wetsbepalingen en rechtstoepassingen die discriminerend zijn tussen «overspelig» concubinerenden en gehuwden, toelaatbaar.

b. Uitvoering natuurlijke verbintenis

De verweerder betwist niet dat hij gedurende de hele periode tijdens welke de partijen hebben samengewoond, alleen en uitsluitend heeft bijgedragen in de kosten van het feitelijk gezin dat hij met de eiseres vormde.

De hulp die hij aldus heeft verschaft en die als een natuurlijke verbintenis kan worden omschreven die hij daadwerkelijk heeft uitgevoerd, heeft weliswaar tot gevolg dat er, door eenzijdige wilsuiking, een verbintenis is ontstaan die maatschappelijk voldoende verantwoord is en ingegeven is door lovenswaardige gevoelens en dus niet steunt op een onrechtmatige oorzaak, althans niet vanaf 1967, die op haar beurt het belang van de verdere uitvoering ervan kan belemmeren.

Principieel kan de eiseres, gelet op de bestaande feitelijke gegevens m.b.t. de duur en de aard van de kwestieuze concubinaatsverhouding, ook na het beëindigen ervan aanspraak maken op die «bestaanszekerheid» die de verweerder haar tijdens het samenwonen heeft verschaft, dit minstens vanaf 1967.

Die verbintenis houdt echter wel op te bestaan, mede ook

om discriminatie t.a.v. gehuwden en dus schending van het E.V.R.M. te vermijden, indien de concubinaatsverhouding eindigt op gronden die niet aan de «onderhoudsplichtige» kunnen worden toegeschreven.

Ter zake is komen vast te staan dat de eiseres de verweerder geen enkele ernstige tekortkoming aanwrijft. Tijdens het verhoor van de partijen heeft zij uitdrukkelijk verklaard dat het beëindigen van de verhouding enkel toe te schrijven is aan het feit «dat het niet meer ging». Volgens haar eigen verklaring dronk de verweerder niet, droeg hij wel bij in de lasten van het gezin, had hij geen verhouding met andere vrouwen en gedroeg hij zich geenszins agressief. Zij tilde ook niet zwaar aan de kleine meningsverschillen die er nu en dan waren.

In het licht van deze verklaring zijn de feiten die zij in haar conclusie van 13 oktober 1983 aanbiedt te bewijzen, nutteloos en in schrill contrast met haar eigen beleven ervan, zoals zij die op het persoonlijk verhoor heeft benadrukt.

Er zijn geen redenen om de eiseres, tegen haar vroegere en voor de rechtbank uitgebrachte verklaringen in, nog toe te laten de in de latere conclusies opgenomen feiten te bewijzen, nu vaststaat dat deze feiten niet van dien aard zijn dat zij de verweerder alleen aansprakelijk kunnen stellen voor de verbreking van de concubinaatsverhouding.

Bij ontstentenis van fout, minstens van uitsluitende fout, van de verweerder, kan de eiseres geen aanspraak maken op verdere steun vanwege de verweerder, noch voor haarzelf, noch voor haar kind.

Op die gronden, de rechtbank,

met inachtneming van het artikel 2 van de wet van 15 juni 1935 en na inzage van het op de openbare terechtzitting van 12 december 1983 gegeven schriftelijk advies van eerste substituut procureur des Konings Jean Soenen,

Verklaart de eis toelaatbaar doch niet gegrond.

Verwijst de eiseres in de kosten van het geding (...)

NOOT—Verbreking van ongehuwd samenwonen: recht op alimentatie?

1. Velen zullen niet onverdeeld gelukkig zijn met dit vonnis. Eensdeels tracht het weliswaar op een bepaalde manier rekening te houden met het Verdrag van Rome op het terrein van het ongehuwd samenwonen, maar anderzijds bevestigt het oude ideeën, en geeft het zelfs uitbreiding aan hun toepassing, hetgeen precies met een verwijzing naar het E.V.R.M. wellicht had kunnen worden vermeden.

2. Er wordt zonder nuancering geponoerd dat het overspelig concubinaat in strijd is met de openbare orde. Ook al is dat in overeenstemming met de leer van het Hof van Cassatie (19 december 1978, *R.W.*, 1978-79, 1709, noot; *Pas.*, 1979, I, 472; *Arr. Cass.*, 1978-79, 466, noot; *Rev. Not. B.*, 1980, 47, noot), toch had men kunnen verwijzen naar bv. de stellingen van Jeanmart (o.m. *Les effets civils de la vie commune en dehors du mariage*, Brussel, Larquier, 1975, 268-280), die de wat meer geëvolueerde Franse opvattingen in België ingang willen doen vinden.

3. Doet het ongehuwd samenleven in bepaalde omstandigheden een natuurlijke verbintenis tot het verschaffen

van onderhoud ontstaan?

De rechtbank neemt hier een stelling in die voor de Belgische rechtspraak als innoverend kan worden beschouwd, door een natuurlijke verbintenis te zien in de unilaterale wil van de man om in het onderhoud van zijn partner, die minstens als ze in een niet-overspelig samenwonen plaatsvindt, verantwoord en geldig is.

In tegenstelling met de Franse rechtspraak, die oordeelt dat een langdurig ongehuwd samenwonen ten laste van de man de natuurlijke verbintenis doet ontstaan om ervoor te zorgen bij beëindiging van het samenwonen in het onderhoud van zijn partner te voorzien, neemt de Belgische rechtspraak het ontstaan van een natuurlijke verbintenis in die omstandigheden niet aan (Vandenbergh, *De juridische betekenis van het concubinaat*, nrs. 104.3 en 104.4, 171-175).

In de Belgische doctrine lijkt Jeanmart het bestaan van een natuurlijke verbintenis in geval van schuld (die ze nogal ruim interpreteert) aan te nemen (o.c., 224, nr. 26 en 230-235, nrs. 38-47). Maar terecht stelt ze zeer duidelijk dat er in principe geen sprake kan zijn van een recht op schadevergoeding bij verbreking van de verhouding, die vrij en op ieder ogenblik mogelijk is (o.c., 230, nr. 38).

4. De rechtbank verbindt daarenboven een originele voorwaarde aan het voortzetten van de natuurlijke verbintenis: het uiteengaan van de partners moet te wijten zijn aan de eisende partij.

De rechtbank meent dat de onderhoudsverplichting na uiteengaan kan verder bestaan, tenzij het uiteengaan niet aan de onderhoudsplichtige te wijten is.

De reden die ze hiervoor aanhaalt is het verbod tot discriminatie van het E.V.R.M. (art. 12 gecombineerd met 14 E.V.R.M.?). Men zou ex-gehuwden minder gunstig behandelen dan ex-samenwoners, als men het bestaan tussen laatstgenoemden van een alimentatieplicht aannam ongeacht wie schuld heeft aan het uiteengaan, terwijl tussen echtgenoten alleen de onschuldige alimentatie mag vorderen van de schuldige (art. 301 B.W.).

Aan deze redenering schort een en ander. Men merkt het onmiddellijk, als men nl. constateert dat de rechtbank, door het E.V.R.M. te willen toepassen, de achterhaalde begrippen van schuld en boete, schuld aan de scheiding, etc. uit ons huwelijksrecht in het recht van het ongehuwd samenwonen binnenvoert. Samenwoners hebben dat soort steuntje vanwege het E.V.R.M. niet nodig.

Verder is het niet geheel correct te stellen dat bij echtscheiding alimentatierecht steeds gekoppeld is aan onschuld. Er is ook de conventionele alimentatie na echtscheiding door onderlinge toestemming (art. 1288 Ger. W.) en de alimentatie in geval van echtscheiding na vijf jaar feitelijke scheiding wegens geestesstoornis (art. 307 B.W.).

5. Maar de eigenlijke fout in de redenering ligt dieper: het is niet redelijk aan te nemen dat er een natuurlijke verbintenis tot onderhoud van de partner ontstaat die blijft voortbestaan tot over de grenzen van het samenwonen. Van alimentatie (ten gunste van een van de partners) mag er na het uiteengaan van de samenwoners geen sprake zijn, tenzij dezen een redelijk te achten vergoeding (in welke vorm ook) om een nieuw zelfstandig leven voor een van de partners contractueel hebben bedongen.

Deze stelling houdt natuurlijk in dat men het samenlevingscontract binnen bepaalde perken geldig acht, o.m. op

grond van art. 8 E.V.R.M. (wat ik niet betwijfel: zie J. Pauwels, «De toekomst van het wettelijk huwelijk in België», in Van Mourik, M., ed., *Het Huwelijk*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1984, (Boekenreeks Familie- en Jeugdrecht, 1), 169-189).

A fortiori heeft het Belgische recht geen behoefte aan een Franse leer, die het gevaar inhoudt dat we een even conservatief samenwonings- als huwelijksrecht krijgen. Als Belgische rechters zich op dit gebied door de Franse rechtspraak willen laten leiden, moge ik suggereren dat ze de gedachte loslaten dat een overspelig ongehuwd samenwonen in strijd is met de openbare orde.

Prof. J.M. Pauwels

CORRECTIONELE RECHTBANK TE KORTRIJK

2e KAMER — 3 OKTOBER 1984

Voorzitter: de h. Deceuninck

Rechters: de hh. Oplinus en Deconinck

Openbaar ministerie: de h. Casier

Advocaat: mr. Wybo

Eed — Valse eed — Verzegeling en boedelbeschrijving.

Bij zegellegging dient het proces-verbaal van verzegeling overeenkomstig art. 1158, 8°, Ger. W. alleen de eed te bevatten van degenen die de plaats bewonen. Personen die de plaats niet bewonen waar de zegellegging geschiedt, kunnen geen geldige eed afleggen en de valse verklaring die ze in het raam van de verzegeling hebben afgelegd, valt niet onder de toepassing van art. 226, tweede lid, Sw.

De weduwe van de overledene die de plaats bewoont waar de zegellegging geschiedt, maakt zich schuldig aan valse eed in de zin van art. 226, tweede lid, Sw., indien ze bepaalde bestanddelen van de nalatenschap niet aangeeft in het proces-verbaal van de verzegeling. Het bewust weigeren te antwoorden wanneer men het antwoord weet, staat gelijk met het afleggen van een valse verklaring.

T. e.a.

I. De feiten

Op 21 september 1981 overleed te Roeselare Adille V. Op 22 september 1981 werden de zegels gelegd ten huize van de overledene door de vrederechter te Roeselare. Op die zegellegging waren aanwezig: Maria T., weduwe van Adille V., Jeannette V., diens echtgenoot L., Jenne C., Sabine L. en Georges V.

In het proces-verbaal van zegellegging werden een aantal vragen gesteld en verklaringen genoteerd: a) waar is de 4,2 miljoen van de verkoping van onroerende goederen? mevrouw T. weigert te antwoorden; b) waar is de 1.070.000 fr. gebleven van de onteigening? antwoord van mevr. T.: wij hebben het geld opgedaan; c) mevrouw T. verklaart dat er geen liggend geld of waardepapieren zijn.

In de klacht van de burgerlijke partijen wordt nog gewag gemaakt van juwelen die verdwenen zouden zijn, alsmede de reisduiven van de de cujus.

Alle aanwezige personen legden de eed af: «Ik zweer in eer en geweten niets verduisterd te hebben, middellijk noch

onmiddellijk en van zodanige verduistering geen kennis te dragen.»

II. In rechte

A. Tweede en derde beklaagde, Georges V. en Jeannette V., vragen van meetaf aan hun vrijspraak, omdat art. 226 Sw. niet op hen van toepassing zou zijn: art. 1158, 8°, Ger. W. draagt slechts de eed op aan diegenen die de plaats bewonen. Zij bewonen het sterfhuis niet, zodat de eed hun niet nuttig kon worden opgelegd door de vrederechter.

De rechtbank stelt vast dat art. 127 Grondwet bepaalt dat geen eed kan worden opgelegd dan krachtens de wet en dat de wet ook de formule vaststelt. In het geval der zegellegging (cf. 1158, 8°, Ger. W.) dient het P.V. van zegellegging alleen de eed te bevatten van diegenen die de plaats bewonen (in de tekst van de wet is het werkwoord in de tegenwoordige tijd gesteld).

Het wordt niet betwist dat tweede en derde beklaagde op het ogenblik van de zegellegging niet de plaats bewoonden waar de zegellegging geschiedde.

Daar er geen wet is die aan tweede en derde beklaagde het afleggen van de eed oplegde, valt de eed die zij in hoc casu toch aflegden buiten elk wettelijk kader. De vrederechter van Roeselare was niet door de wet met de macht bekleed om de eed van tweede en derde beklaagde af te nemen. Daardoor komt het er zelfs niet meer op aan te weten: a) of de vrederechter *ratione loci*, *materiae* of *personae* bevoegd is; b) of de procedure zelf van de zegellegging met enig gebrek behept was.

Deze vragen kunnen immers slechts gesteld worden binnen een wettelijk kader dat hier niet aanwezig is.

Het vereiste wettelijke kader kan ook niet geschapen worden door het feit dat tweede en derde beklaagde tóch (vrijwillig?) de eed aflegden. Art. 127 Grondwet is formeel: alleen binnen de voorschriften van een wet kan een eed geldig afgelegd worden. Daarbuiten heeft een afgelegde eed geen wettelijk bestaan.

Een eed die niet binnen de wet valt kan niet door art. 226, 2e lid, Sw. gesanctioneerd worden. Het principe *nulla poena sine lege* (art. 9 Gw.) dient in casu in zijn meest letterlijke zin toegepast te worden; als er geen wet is die de eed oplegt kan er ook geen wet zijn die een dergelijke «eed» strafrechtelijk sanctioneert, omdat er gewoon geen eed is (cf. per analogiam, Cass., 5 april 1892, *Pas.*, I, 161 en de conclusie van advocaat-generaal Bosch).

De telastlegging zoals in de dagvaarding omschreven is niet bewezen ten laste van tweede en derde beklaagde.

B. Wat betreft eerste beklaagde. Zij bewoonde de plaats wel, zodat de eed van haar nuttig kon afgenomen worden na de zegellegging.

1. Nopens de verkoping van een onroerend goed op 22 juni 1981 voor een prijs van 4,2 miljoen doet eerste beklaagde gelden dat dit onroerend goed deels haar persoonlijke eigendom was, voor een waarde van 2.633.109 fr.

Deze opmerking wordt inderdaad bevestigd door de akte van verkoop van het onroerend goed en de correspondentie dienaangaande met de registratie. Het aandeel van de huwelijksgemeenschap beloopt aldus 1.566.891 fr.

In de safe bij de K.B. gehuurd op naam van Maria T. werden voor 1.500.000 fr. aan obligaties aan toonder gevonden van een staatslening 81/91. De echtgenoot van eerste beklaagde had volmacht om de safe te openen, doch

blijkens het desbetreffend register in de K.B. maakte Adille V. sedert 2 juni 1981 van die volmacht geen gebruik. De obligaties moeten derhalve door mevr. T. in de safe gedeponeerd zijn. Het valt niet aan te nemen dat zij dat blindelings gedaan heeft zonder te hebben geweten dat het om de wederbelegging ging van het aandeel van de huwelijks-gemeenschap in de verkochte hoeve. De obligaties worden niet vermeld in het P.V. van zegellegging.

2. Nopens de bestemming van de prijs van 1.070.000 fr. verkregen voor de onteigening van een perceel grond te Izegem op 22 augustus 1978. Volgens eerste beklagde werd dit bedrag verleefd. Uit een brief van het Gemeentekrediet van België blijkt dat op 8 november 1978 voor in totaal 1 miljoen aan kasbons werd gekocht, waarvan via afhaling en herbelegging, op de datum van het overlijden van Adille V., nog 700.000 fr. in kasbons overblijft. Mevr. T. zegt dat ze het op de zegellegging niet over de kasbons had omdat ze niet welgezend was en omdat ze niet weet of ernaar gevraagd werd.

3. Nopens het liggend geld en de waardepapieren. Benevens de hierboven reeds vermelde waardepapieren waren in de safe bij de K.B. nog aanwezig: 1 depositoboekje met een saldo van 100.781 fr. en 1 depositoboekje met een saldo van 499.687 fr. (op 16 juli 1981). Het is van dit laatste boekje dat eerste beklagde op 21 september 1981 50.000 fr. afhaalde. Zij was daardoor alleen al van het bestaan van dat spaarboekje op de hoogte. Beide boekjes staken overigens in haar safe. In het P.V. van zegellegging verklaart mevr. T. dat er geen liggende gelden of waardepapieren zijn.

4. Eerste beklagde geeft toe dat zij de voorhanden zijnde reisduiven na het overlijden van haar man wegdeed. De duiven worden in het P.V. van zegellegging niet vermeld.

5. Van het afhalen van 50.000 fr. op 21 september 1981 wordt evenmin melding gemaakt door mevr. T. Er kan nochtans aangenomen worden dat zij deze som niet wou verduisteren, doch het bedrag alleen afhaalde om in haar dringende levensbehoeften te kunnen blijven voorzien, na het overlijden van haar man.

6. Het bestaan zelf van de safe in de K.B. wordt door mevr. T. verzwegen tegenover de vrederechter.

7. Uit het dossier blijkt niet dat eerste beklagde enige noemenswaardige juwelen heeft aangekocht kort voor het overlijden van haar man.

Eerste beklagde argumenteert dat het vermelde onder de punten 1 en 3 hierboven niet verduisterd werd, aangezien het werd aangegeven in de aangifte van nalatenschap. Het is echter evident dat die aangifte na het P.V. van zegellegging gebeurde. De verduistering bestond er precies in die bestanddelen van de nalatenschap niet aan te geven in het P.V. van zegellegging. Het bewust weigeren te antwoorden wanneer men het antwoord weet staat trouwens gelijk met het afleggen van een valse verklaring.

De telastlegging is bewezen t.a.v. eerste beklagde omdat zij onder ede bevestigde niets verduisterd te hebben of van zulkdanige verduistering geen kennis te hebben, daar zij bewust verzweeg: de wederbelegging van 1.500.000 fr.; de wederbelegging van 1.000.000 fr. of minstens 700.000 fr.; het geld op beide spaarboekjes; de reisduiven.

(...)

NOOT—De valse eed bij verzegeling of boedelbeschrijving

1. Het geannoteerde vonnis behandelt het delicate probleem van de valse eed bij een verzegeling of boedelbeschrijving, welke wordt bestraft door het tweede lid van art. 226 Sw. Dit tweede lid werd toegevoegd bij de invoering van het Gerechtelijk Wetboek (art. 3/137 van de wijzigingsbepalingen van de wet van 10 oktober 1967, *B.S.*, 31 oktober 1967), om de daarin omstandig uitgewerkte regeling betreffende de zegellegging en de boedelbeschrijving strafrechtelijk te beveiligen (Verslag Van Reepghingen, *Parl.St.*, *Senaat*, 1963-64, nr. 60, blz. 266-269; Matthys, J., «Repercussies en innovaties van het Gerechtelijk Wetboek in verscheidene takken van het privaatrecht en van het publiekrecht», *R.W.*, 1968-69, 111).

Voor de invoering van de wet van 10 oktober 1967 werd aangenomen dat de valse eed bij verzegeling of boedelbeschrijving niet kon worden gestraft op de basis van het eerste lid van art. 226 Sw., dat de valse eed in burgerlijke zaken strafbaar stelt. Deze telastlegging doelt op de gedingbeslissende, de aanvullende en de schattingseer, en heeft aldus betrekking op de eed die van die aard is dat hij een geschil tussen partijen kan beslechten (zie hierover Nijpels, J. en Servais, J., *Le Code pénal belge interprété*, art. 226; Rigaux, M. en Trousse, P.-E., *Les crimes et les délits du Code pénal*, IV, blz. 86 e.v.; Marchal, A. en Jaspar, J.-P., *Droit criminel, traité théorique et pratique*, 3e ed., 1975, I, nrs. 930 e.v.; Vandeplass, A., «Over de gedingbeslissende eed», *R.W.*, 1977-78, 2495). J.M. Piret wijst erop dat de wetgever door de vermelding «in burgerlijke zaken», de valse eed afgelegd buiten elk gerechtelijk kader onbestraft heeft willen laten (*Les Nouvelles, Droit pénal*, II, *Les faux témoignages*, nr. 2861; ook Merle, R. en Vitu, A., *Traité du droit criminel. Droit pénal spécial*, 1982, nr. 566). Ondanks het feit dat de eed bij een verzegeling werd afgelegd voor een vrederechter en in burgerlijke zaken, werd de valsheid ervan dus niet bestraft omdat de leugenachtige verklaring werd afgelegd buiten enige instantie voor een rechtbank, en geen enkel bewijs vormde voor degene die hem aflegde (Schuind, G., *Traité pratique du droit criminel*, 3e ed., 1942, I, blz. 230, Garçon E., *Code pénal annoté*, art. 366, nr. 8).

De valse eed inzake verzegeling of boedelbeschrijving kon evenmin onder het toepassingsgebied van art. 220 Sw. — de valse getuigenis in burgerlijke zaken — worden gebracht (Rigaux, M. en Trousse, P.E., *o.c.*, IV, blz. 66; Nijpels, J. en Servais, J., *o.c.*, art. 220, nr. 6; *R.P.D.B.*, tw. *Faux témoignage et faux serment*, nr. 132; Brussel, 30 juni 1880, *Pas.*, 1880, II, 265; Brussel, 18 mei 1881, *Pas.*, 1881, II, 224).

2. De bedoelbeschrijving heeft als doel de omvang van een nalatenschap, een gemeenschap of een onverdeeldheid te bepalen, en vormt aldus de basis voor de latere verdeling (*R.P.D.B.*, tw. *Inventaire*, nrs. 124 en 137; Bagniet, J., «L'inventaire», *Rev. Not. belge*, 1968, 122-136). Overeenkomstig art. 1183, 11°, Ger. W. dient het proces-verbaal van de boedelbeschrijving de eed te bevatten van degenen die in het bezit geweest zijn van de voorwerpen of die de plaatsen bewoond hebben, dat zij niets hebben verduisterd en dat zij van zodanige verduistering geen kennis dragen. De partijen dienen hierbij spontaan elk goed aan te geven,

inbegrepen, ondanks de ongelukkig gekozen term «verduisterd», de gedane schenkingen (Cass., 29 oktober 1973, *A.C.*, 1974, 237, *Pas.*, 1974, I, 221, concl. adv.-gen. Mahaux, *Rev. Not. belge*, 1973, 627), ongeacht of zij vatbaar zijn voor inbreng of inkorting en ongeacht of er al dan niet naar wordt gevraagd (Concl. adv.-gen. Mahaux bij Cass., 29 oktober 1973, *Pas.*, 1974, I, 225; Cass., 2 oktober 1973, *A.C.*, 1974, 118, *Pas.*, 1974, I, 107 en noot 1).

3. De verzegeling is een bewarende en beschrijvende maatregel die strekt tot het behoud in zijn geheel van de bestanddelen van de te verdelen goederen (Bagniet J., «Les scellés», *Rev. Not. belge*, 1968, 82-92). Art. 1158, 8°, Ger. W. eist hier enkel de hierboven vermelde eed van diegenen die de plaats bewonen. Deze verplichting zal bijgevolg bij een nalatenschap in vele gevallen enkel rusten op de langstlevende echtgenoot.

Het besproken vonnis maakt hiervan een correcte toepassing door tweede en derde beklagde — kinderen van de *de cuius* — vrij te spreken aangezien zij het sterfhuis niet bewoonden. Een valse eed vereist in de eerste plaats het bestaan van een eed. De rechtbank steunt terecht op de grondwettelijke bepaling dat geen eed kan worden opgelegd dan krachtens de wet. De verklaring afgelegd door personen die het sterfhuis niet bewoonden, mag derhalve, gelet op de tekst van art. 1158, 8°, Ger. W., niet beschouwd worden als een eed. Het adagium «nullum crimen, nulla poena sine lege» blijft hopelijk eeuwig actueel.

4. De veroordeling van de weduwe van de *de cuius* is in casu evenmin aanvechtbaar. Het misdrijf van art. 226, tweede lid, Sw. vereist een vervalsing van de waarheid, een bedrieglijk opzet, en de mogelijkheid van de benadeling (Marchal, A. en Jaspar, J.P., *o.c.*, nr. 934; De Nauw, A., *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, 1984, blz. 23). Deze voorwaarden zijn vervuld: beklagde verzweeg bewust de wederbelegging van de aanzienlijke gelden uit een vrij recente verkoop van een onroerend goed en uit een onteigening, om nog te zwijgen van de verkochte reisduiven, en bracht aldus de rechten van de reservataire erfgenamen in gevaar.

5. De gevoelige plek van art. 226, tweede lid, Sw. ligt nochtans in het vereiste bedrieglijk opzet. Dit kan omschreven worden als het bewustzijn van de onjuistheid van hetgeen als waarheid wordt voorgesteld (Vouin, R. en Rassat, M.L., *Droit pénal spécial*, 5e ed., 1983, nr. 377). Het bestaan van het bedrieglijk opzet zal in bepaalde gevallen kunnen afgeleid worden uit de materialiteit van de feiten, doch in een aantal situaties lijkt het nagenoeg onmogelijk te ontsnappen aan een onvolkomen weergave van de werkelijkheid. Gelet op de zeer ruime interpretatie die door het Hof van Cassatie aan de aangifteverplichting van art. 1183, 11°, Ger. W. wordt gegeven (Cass., 2 en 29 oktober 1973, *gecit.*) zal het meer dan eens een bijna onoverkomelijke opgave zijn hieraan te voldoen. Men kan hierbij denken aan de aangifteverplichting van de weduwe na een groot aantal jaren huwelijk, waarbij noodzakelijk een zeer verregaande feitelijke vermenging van de vermogens is opgetreden, of aan de kinderen die bij het overlijden van een van de ouders alle schenkingen uit het verleden uit het stoffige geheugen zullen moeten opdiepen. Indien men er zelf geen inventaris van de verschillende vermogensverschuivingen in het verre verleden op nagehouden heeft, lijkt het een nuttige wenk bij het afleggen van de eed voorbehoud te maken

voor eventuele goederen waaraan de herinnering door de tand des tijds is vervaagd.

6. Tot slot kan worden opgemerkt dat de invoering van art. 226, tweede lid, Sw. voor een vrij paradoxale situatie heeft gezorgd. Overeenkomstig art. 462 Sw. geven diefstallen gepleegd door een weduwe of weduwnaar van goederen die aan de overleden echtgenoot toebehoorden geen aanleiding tot bestraffing doch enkel tot burgerrechtelijke vergoeding (Cass., 14 november 1955, *A.C.*, 1956, 193, *Pas.*, 1956, I, 239; K.I. Antwerpen, 28 september 1982, *R.W.*, 1984-85, 1455, noot R. Verstraeten). De grondslag van het onbestraft laten van eigendomsdelicten tussen bepaalde familieleden is dat dergelijke misdrijven de openbare rust niet verstoren, en vooral dat dient te worden vermeden dat familiale vetes en conflicten via repressie in de hand worden gewerkt (Schuind, G., *Traité pratique de droit criminel*, herwerkt door A. Vandeplas, 4e ed., 1980, blz. 179; Vanhoudt, C.J. en Calewaert, W., *Belgisch Strafrecht*, II, blz. 458, Merle, R. en Vitu, A., *o.c.*, nrs. 2246 e.v.).

Aldus kan worden vastgesteld dat het zwaardere misdrijf van verduistering op zichzelf niet strafbaar is doch dat de valse eed betreffende deze verduistering het wel is, zodat de gedachte opkomt dat onrechtstreeks wordt ingegrepen in toestanden die voordien bewust buiten het strafrecht werden gelaten. Men kan zich dan ook afvragen of art. 226, tweede lid, wel in overeenstemming is met de beginselen verrat in art. 462 Sw.

De uitbreiding van de immuniteit bedoeld in de artt. 462 en 492 Sw. tot de heling, de oplichting en de afpersing wezen eerder op een decriminaliserende tendens, terwijl de wetgever het hier blijkbaar over een andere boeg gooit.

R. Verstraeten
Assistent K.U. Leuven

POLITIETRECHTBANK TE SINT-TRUIDEN

21 NOVEMBER 1984

Rechter: de h. Panier

Advocaat: mr. Desmedt loco De Trog

Wegverkeer — Openbare weg — Openbare plaats.

De parkeerplaats van een herberg, die louter dient voor de herbergbezoekers en een afgesloten ruimte vormt, behoort niet tot de openbare weg, maar is wel een openbaar terrein toegankelijk voor een bepaald aantal personen. De bestuurders van een voertuig op deze parkeerruimte zijn verplicht zich te onderwerpen aan de ademtest en de bloedproef.

Van R.

1. Uiteenzetting van de feiten

Op 16 maart 1984 had Ludovic Van R. zich naar de herberg «Ten Wijngaert» begeven en had hij zijn voertuig opgesteld op de privé-parkeerplaats van deze instelling.

Toen hij het café verliet na enkele glazen bier te hebben verbruikt, reed hij bij het vertrek een wagen aan die in de omgeving van zijn eigen voertuig was geparkeerd. Dit blijkt

uit de verklaringen die later door de verbalisanten werden opgenomen en ook uit de schade aan de betrokken voertuigen.

Omdat de bijgeroepen verbalisanten vaststelden dat bij Van R. tekens van alcoholverbruik aanwezig waren, vroegen zij hem zich aan een ademtest te onderwerpen. Hij weigerde dit. Verzocht om de afneming van een bloedmonster toe te staan, weigerde hij dit eveneens.

De herberg «Ten Wijngaert» ligt aan de Naamssesteenweg en kan slechts via een vrij smalle op- en afrit worden bereikt.

Deze parkeerplaats is van de openbare weg en van de nabije eigendommen afgesloten door draadafsluitingen, schuin aflopende grasbermen en door hagen, al dan niet in combinatie. Wel is het zo dat over deze parkeerplaats een servitutedeweg loopt, waarvan de meest evidente functie schijnt te zijn een aangrenzende plantage van een toegang te voorzien.

2. Vordering

Het openbaar ministerie liet Van R. dagvaarden om voor deze politierechtbank te verschijnen wegens het voeren van een niet aangepaste snelheid en onterechte weigering een ademtest af te leggen en een bloedafneming te ondergaan.

3. De beoordeling

De zaak stelt de vraag naar het toepassingsgebied van het Wegverkeersreglement en van de Wegverkeerswet.

Het reglement «geldt voor het verkeer op de openbare weg van ...»

Het wil de rechtbank voorkomen dat de parkeerplaats van de herberg «Ten Wijngaert» niet behoort tot de openbare weg. Het betreft een afgesloten ruimte die duidelijk niet bestemd blijkt te zijn voor de voldoening van de verkeers- en verplaatsingsbehoeften van het algemeen publiek. Integendeel heeft het de duidelijke schijn een exploitatieruimte te zijn voor een privé-instelling.

Het bestaan van een servitutedeweg die apparent de exploitatie van een nabije plantage betreft, verandert hieraan niets.

Ook al is de rechtbank overtuigd dat beklaagde het voertuig van P. aanreed, toch moet ze hem vrijspreken ter zake van telastlegging in verband met die aanrijding een onaangepaste snelheid te hebben gevoerd. De feiten gebeurden immers niet op de openbare weg en vallen dus buiten het toepassingsgebied van het Wegverkeersreglement.

Nadat op de parkeerplaats van café «Ten Wijngaert» een aanrijding was gebeurd die aan beklaagde kan worden toegerekend, werd hem terecht gevraagd een ademtest te ondergaan en werd hij terecht, na weigering van de ademtest, verzocht zich aan een bloedafneming te onderwerpen.

Blijkens art. 59.1 Wegverkeerswet mag een ademtest worden opgelegd aan een ieder die op een openbare plaats een voertuig bestuurt. Na weigering van de ademtest kan tot de afneming van een bloedmonster worden overgegaan.

Opdat een ademtest en/of een bloedproef kan worden opgelegd, is het niet nodig dat de bevoegde agenten de betrokken bestuurder zagen rijden (Cass., 17 aug. 1978, *Pas.*, 1978, I, 1259). Voldoende is dat de betrokken bestuurder na gestuurd te hebben wordt aangetroffen (Cass., 30 mei 1978, *Pas.*, I, 1119) op een ogenblik dat de aanwending van deze technieken nog zinvol kan geschieden.

Onder openbare plaats verstaat men de openbare weg, de terreinen open voor het publiek en de niet openbare terrei-

nen die voor een zeker aantal personen openstaan (art. 28 Wegverkeerswet).

Zoals eerder gezegd, behoort de parkeerplaats van de herberg «Ten Wijngaert» niet tot de openbare weg, maar minstens is zij een niet openbaar terrein dat toegankelijk is voor een zeker aantal personen.

Het voorbeeld van een caféparking als niet openbaar terrein toegankelijk voor een aantal personen wordt in de rechtsleer en rechtspraak vaak aangetroffen (R. Poté, *Handboek Verkeerswetgeving*, 1, 37, met aangehaalde referenties).

Deze normen gelden a fortiori nu de caféhouder aan de rijkswacht verklaarde dat hij niet kon beletten dat ook niet bezoekers van zijn zaak op de parkeerplaats hun voertuig kwamen opstellen.

Er kon, nu de verkeersincidenten zich op een openbare plaats voordeden, aan beklaagde worden gevraagd zich aan een ademtest en een bloedproef te onderwerpen.

Omdat hij dit zonder enige redenen (uit principe) weigerde, is hij schuldig aan het hem in dit verband ten laste gelegde feit.

In pleidooi werd de vraag geopperd of de verbalisanten het recht hadden de caféplaats te betreden.

Het antwoord is bevestigend: door de parkeerplaats in te richten voor de behoeften van zijn handelszaak, heeft de exploitant ervan besloten de parkeerruimte te onttrekken aan het privacy-gebied dat door de normen in verband met huiszoekingen beschermd wordt.

Bovendien zij opgemerkt dat de rijkswacht bij haar optreden constateringen op heterdaad deed. Van heterdaad is er sprake wanneer de sporen nog vers en zichtbaar zijn of nog wanneer de tijdsspanne tussen feiten en optreden van de bevoegde politieautoriteiten nog verenigbaar is met de noodwendigheden van spoedactie (A.P.R., Viaene, *Huiszoeking*, 303). Dit is in casu zeker het geval, zodat hoe dan ook het optreden van een opperwachtmeester van rijkswacht tevens officier van gerechtelijke politie tot geldige vaststellingen kon leiden.

(...)

NOOT—Parkeerplaatsen en ademtest of bloedproef

1. Het principiële onderscheid tussen de openbare weg in de zin van art. 1 van het Wegverkeersreglement en de openbare plaats in de zin van art. 28 van de Wegverkeerswet bestaat hierin dat een openbare weg elke weg, privé of niet, is die openstaat voor het openbaar verkeer. Een openbare plaats is niet alleen een openbare weg, maar ook het terrein dat toegankelijk is voor het publiek en zelfs een niet-openbaar terrein dat slechts voor een beperkt aantal personen toegankelijk is (A. Simonet, «Les notions de 'voie publique' et de 'lieu public' dans la réglementation de la circulation routière», *J.T.*, 1978, 341).

2. Zeer vaak geven parkeerplaatsen en parkeergarages aanleiding tot betwistingen. Ten deze besliste de politierechter dat een voor de cliënteel openstaande parkeerplaats van een herberg, die slechts via een smalle oprit kon worden bereikt en duidelijk afgescheiden was van de openbare weg, ondanks het feit dat er een erfdienstbaarheid bestaat, geen openbare weg is.

3. Deze beslissing stemt overeen met de gangbare rechtspraak. Een parkeerplaats bij een herberg kan wel deel uit-

maken van de openbare weg, als ze openstaat voor alle verkeer (Cass., 31 oktober 1960, *Pas.*, 1961, I, 229): is ze alleen toegankelijk voor de verbruikers dan is het geen openbare weg, maar wel een openbare plaats (Hof Brussel, 9 september 1982, *R.G.A.R.*, 1983, 10690). Een terrein waar iedereen mag parkeren, kosteloos of tegen betaling, is een openbare plaats (Cass., 22 januari 1974, *A.C.*, 1974, 564).

4. Nu de politierechter had aangenomen dat de parkeerplaats van de bewuste herberg een «niet-openbaar terrein dat voor een bepaald aantal personen toegankelijk is» uitmaakte, werd hem tegengeworpen dat het om een aanhorigheid van de woning ging en dat de rijkswachters deze niet mochten betreden (cf. P. Arnou, «De inrit als aanhorigheid van de woning», *R.W.*, 1983-84, 2899).

Blijkbaar werd de rechter getroffen door dit middel, want hij argumenteerde subsidiair dat de rijkswachters waren opgetreden bij heterdaad...

5. In feite was het begrip «aanhorigheid van een particuliere woning» ter zake irrelevant. Uit de parlementaire voorbereiding van de Wegverkeerswet blijkt dat het de uitdrukkelijke bedoeling van de wetgever was politie- en rijkswachtcontrole mogelijk te maken op bepaalde plaatsen die tot dan toe als privé-terrein werden beschouwd zoals parkeerplaatsen en parkeergarages (*Parl. St.*, *Senaat*, 1965-66, 221, p. 6). De rijkswachters putten bijgevolg hun bevoegdheid uit de Wegverkeerswet om de nodige vaststellingen te doen, o.m. in verband met de dronkenschap aan het stuur.

6. Ten slotte dient nog te worden herinnerd aan het decreet op de gemeentelijke politie van 19-22 juli 1971, titel I, art. 9, dat de politie de bevoegdheid verleent om de plaatsen te betreden waar iedereen zonder onderscheid wordt toegelaten. Zoals de herberg voor elkeen toegankelijk is, kan ook de parkeerplaats van de herberg als toegankelijk worden beschouwd en bijgevolg kan de rijkswacht er de bestuurders aan een ademtest of aan een bloedproef onderwerpen.

L. Huybrechts

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 26 oktober 1984

1. Zeerecht — Cognossement — Art. 89 Scheepvaartwet — Tekort en averij — Rechtsvordering ingesteld door de cognossementhouder samen met de verzekeraar van de verkoper van de vervoerde goederen — 2. Hoofdelijkheid — Hoofdelijke schuldeisers — Begrip.

Eiseres gaf op 8 maart 1973 een cognossement uit voor het vervoer over zee naar een Griekse haven van drums die door de vennootschap U.C. aan eerste verweerster waren verkocht. De goederen kwamen op 5 april 1973 ter bestemming toe met tekort en averij. De verzekeraars van de goederen keerden voor het tekort en de averij een bedrag van 587.134 fr. uit aan de verkoopster U.C., met subrogatie in alle rechten tegen aansprakelijke derden. Bij exploitatie van 22 september 1978 werd eiseres samen met anderen tot vergoeding van het tekort en de averij gedagvaard door 1) eerste

verweerster, als cognossementhouder, 2) de andere verweersters, als verzekeraars die verklaarden in de rechten van de ladingbelanghebbende te zijn getreden. Op te merken is dat eiseres een verlenging van de verjaringstermijn had toegestaan aan de verzekeraars, maar niet aan de cognossementhouder. Het bestreden arrest (Hof Antwerpen, 13 april 1983) veroordeelt eiseres tot betaling van de gevorderde vergoeding aan de verweersters, met dien verstande dat betaling in handen van een van de verweersters bevrijdend zal zijn tegenover de andere.

1. Het eerste middel betreft de vordering van de verzekeraars. Eiseres voert aan dat het bestreden arrest hun eis ten onrechte toelaatbaar heeft verklaard. Het middel is gegrond:

«Overwegende dat, naar luid van artikel 89 van de Zeevaartwet, alleen hij die houder is van het cognossement, het recht heeft om zich de lading door de kapitein te doen afleveren;

«Overwegende dat die bepaling eraan in de weg staat dat, wanneer de houder van het cognossement tegen de zeevervoerder een vordering tot vergoeding van tekort of averij instelt, tevens dezelfde vordering wordt ingesteld door de verkoper of door de verzekeraars die, door hem te vergoeden, in zijn rechten zijn getreden;

«Dat het arrest artikel 89 van de Zeevaartwet schendt door te beslissen dat die bepaling niet belet dat 'ladingsverzekeraars, die de schadeoplossingen aan de CIF-verkoper uitbetaald hebben, een vordering samen met de derde draager van het cognossement tegen de zeevervoerder en scheepseigenaar kunnen instellen', en door diensgevolge de vordering van de eiseressen sub 2 tot 30 tegen eiseres als zeevervoerder toelaatbaar te verklaren.»

2. Het tweede middel betreft de vordering van eerste verweerster. Het bestreden arrest oordeelt dat de aan de verzekeraars toegestane verlenging van de verjaringstermijn ook ten goede komt aan de cognossementhouder. Het daartegen aangevoerde middel is eveneens gegrond:

«Overwegende dat uit het arrest blijkt dat eerste verweerster, koper van de vervoerde goederen en derde houder van het cognossement, samen met de overige verweersters, gesubrogeerde verzekeraars van de verkoper, de zeevervoerder en eiseres, die 'als agent' van de zeevervoerder optrad, tot vergoeding van tekort en averij hebben aangesproken; dat het arrest vaststelt dat de vordering tegen de zeevervoerder ingevolge artikel 266 van de Zeevaartwet verjaard is, maar dat tussen eiseres en de verzekeraars overeengekomen was de verjaringstermijn te verlengen; dat het arrest oordeelt dat, krachtens de artikelen 1197 en 1199 van het Burgerlijk Wetboek, 'de stuiting van de verjaring ten aanzien van de verzekeraars door (eiseres) eveneens tot voordeel van de derde cognossementhouder en hoofdelijke schuldeiser strekt'; dat het arrest aldus oordeelt dat eerste verweerster en de verzekeraars van de verkoper hoofdelijke schuldeisers van eiseres zijn;

«Overwegende dat het arrest, nu eiseres bij conclusie betwistte dat er te haren opzichte actieve hoofdelijkheid bestond tussen eerste verweerster, aan wie zij geen verlenging van de verjaringstermijn had toegestaan, en de verzekeraars, uit de onderlinge verhoudingen van de procespartijen die het vaststelt, niet wettig heeft kunnen afleiden dat eerste verweerster en de verzekeraars hoofdelijke schuldeisers van eiseres waren en dat diensgevolge de verlenging van de

verjaringstermijn die eiseres slechts aan de verzekeraars had toegestaan, ook tot voordeel van eerste verweerster strekt; dat daaraan niet afdoet de omstandigheid dat de verweersters eiseres gedagvaard hebben tot betaling van de algehele schadevergoeding aan de verweersters of aan een hunner met dien verstande dat betaling in handen van een hunner bevrijdend zal zijn voor alle anderen; dat immers die omstandigheid de schuldeisers niet tot hoofdelijke schuldeisers maakt.»

(Voorzitter: de h. Janssens — Raadsheer-rapporteur: de h. Caenepeel — Advocaat-generaal: de h. Declerck — Advocaten: mrs. Houtekier en Dassel — In de zaak: N.V. U.A. t/ C. e.a.)

Hof van Cassatie (2e Kamer), 6 november 1984

Verzekering — Motorrijtuigen — Verzekering van bromfiets met maximumsnelheid van 40 km per uur — Transformatie van de bromfiets zo dat de maximumsnelheid verdubbeld wordt — Ongeval — Is er nog verzekering?

De beklagde had een verzekering afgesloten voor een bromfiets met een maximumsnelheid van 40 km per uur. Hij bracht er zodanige veranderingen aan toe dat de maximumsnelheid verdubbelde. Hij veroorzaakte vervolgens een ongeval. Het bestreden arrest (Hof Gent, 8 mei 1984) beslist dat de beklagde niet geldig verzekerd was en veroordeelt hem in solidum met het Gemeenschappelijk Motorwaarborgfonds (eiser) om de getroffen (verweerders) te vergoeden. Eiser voert schending aan van de artt. 6, 11 en 16 van de WAM-wet en van art. 31 van de Verzekeringswet.

«Overwegende dat de appelrechters op onaantastbare wijze in feite vaststellen dat: 1) de verzekeringsovereenkomst enkel dekking verstrekke voor een bromfiets met maximumsnelheid van 40 km per uur en dat de aard van het voertuig bepalend was voor de verzekeraar, 2) aan het oorspronkelijk verzekerd voertuig wijzigingen werden aangebracht, namelijk vervanging van tandwiel en uitlaat, die de maximale snelheid niet alleen boven het toegelaten maximum brachten, maar ongeveer verdubbelden;

«Overwegende dat een voertuig door transformatie, ook na het afsluiten van een verzekeringsovereenkomst voor dit voertuig, een ander voertuig kan worden;

«Overwegende dat de appelrechters op grond van hun voormelde onaantastbare feitelijke vaststellingen konden beslissen dat de aangebrachte wijzigingen de werkelijke aard van het voertuig hebben veranderd en dat het voertuig van Van H., waarmee het ongeval werd veroorzaakt, niet gelijk te stellen is met het voertuig, voorwerp van de verzekeringsovereenkomst met de N.V. D. gesloten (bromfiets in de zin van artikel 2.16 van het Wegverkeersreglement), maar wel een ander voertuig is dan hetgeen in het verzekeringscontract was vermeld;

«Overwegende dat de appelrechters, na aldus beslist te hebben dat het voertuig van Van H., waarmee het ongeval werd veroorzaakt, niet het voorwerp van de onderwerpelijke verzekeringsovereenkomst was en niet door een verzekeringsovereenkomst werd gedekt, de door eiser aangevoerde

gegevens die de risicoverzwaren en de gevolgen daarvan betreffen, en die een toepasselijke verzekeringsovereenkomst veronderstellen en derhalve ingevolge de vaststelling van de afwezigheid daarvan niet dienend zijn, verwerpen, mitsdien zijn verweer beantwoorden en hun beslissing, zonder de in het middel aangehaalde wettelijke bepalingen te schenden, regelmatig met redenen omkleeden en naar recht verantwoorden.»

(Voorzitter: de h. Boon — Raadsheer-rapporteur: de h. Holsters — Advocaat-generaal: de h. D'Hoore — Advocaat: mr. De Gryse — In de zaak: Gemeenschappelijk Motorwaarborgfonds t/ V. e.a.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 8 november 1984

Handelshuur — Onderhuur — Verwerping van de vraag van de hoofdhuurder tot huurhernieuwing — Om redenen die hemzelf betreffen.

Toen verweerster, een brouwerij, die een huis had gehuurd van verweerder en het in onderhuur had gegeven aan eiser, hernieuwing van de huur vroeg, stuitte zij op een weigering van verweerder die beweerde het pand zelf te willen bewonen. Zij antwoordde weigerend op eisers vraag tot hernieuwing omdat zij zelf geen hernieuwing kreeg. Eisers vordering, waarbij hij vroeg dat hem een huurhernieuwing zou worden toegestaan ten opzichte van verweerder en waarbij hij opwierp dat de door verweerder opgegeven reden weinig ernstig was, wordt door het bestreden vonnis (Rb. Hasselt, 6 juni 1983) afgewezen. Eiser beweert dat de onderhuurder recht op hernieuwing heeft als de hoofdhuurder berust in de weigering van de hoofdverhuurder, wanneer het weigeringsmotief van deze laatste niet ernstig en derhalve ongegrond is. Het middel faalt naar recht:

«Overwegende dat artikel 11, II, tweede lid, van de Handelshuurwet onder meer handelt over de aanvraag tot huurhernieuwing gedaan door de hoofdhuurder en verworpen door de hoofdverhuurder om redenen die de hoofdhuurder alleen betreffen;

«Overwegende dat het stilzitten van de hoofdhuurder na de weigering door de verhuurder van huurhernieuwing, gegrond op een wettige reden, geen reden van weigering van huurhernieuwing is die de hoofdhuurder alleen betreft.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Janssens — Advocaat-generaal: de h. Ballet — Advocaten: mrs. Bützler en Dassel — In de zaak: V. t/ N.V. Brouwerij V. en B.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 9 november 1984

Wetten en besluiten — Wet tot wijziging of invoering van een regel inzake aansprakelijkheid — Vennootschap — Aansprakelijkheid van oprichters — Wet van 6 maart 1973.

De P.V.B.A. L. werd op 30 mei 1973 opgericht met een ingeschreven kapitaal van 1.200.000 fr. Er werd 248.000 fr. gestort. Op de vordering van de curators van de inmiddels failliet verklaarde vennootschap tot betaling van 952.000 fr.

veroordeelde de eerste rechter, met toepassing van art. 123, tweede lid, 5°, Vennootschappenwet (art. 22 van de wet van 6 maart 1973), de verweerders als oprichters van de vennootschap hoofdelijk tot betaling van dat bedrag. Het bestreden arrest (Hof Antwerpen, 15 december 1981) stelt echter vast dat de wet van 6 maart 1973 pas in werking getreden is op 1 september 1973 en oordeelt dat toepassing dient te worden gemaakt van art. 123, tweede lid, 3°, Vennootschappenwet, zoals het luidde vóór de wet van 6 maart 1973, zodat de verweerders slechts 2.000 fr. dienen te betalen. Het middel van de curators, die beweren dat de nieuwe tekst moet worden toegepast omdat hij van openbare orde is, faalt naar recht:

«Overwegende dat, krachtens artikel 123, tweede lid, 3°, van de Vennootschappenwet, zoals het luidde vóór de wet van 6 maart 1973, de oprichters jegens de belanghebbenden hoofdelijk gehouden zijn voor het volle gedeelte van het kapitaal dat niet werkelijk volgestort zou zijn zoals voorgescreven is door artikel 120; dat de oprichters aldus gehouden zijn voor het verschil tussen het minimumkapitaal en het werkelijk gestorte;

«Overwegende dat artikel 123 vervangen is door artikel 22 van de wet van 6 maart 1973; dat, naar luid van de nieuwe tekst, de oprichters jegens de belanghebbenden hoofdelijk gehouden zijn: '4° voor het volle gedeelte van het kapitaal waarvoor niet op geldige wijze zou zijn ingescreven, alsmede voor het eventuele verschil tussen het minimumkapitaal vereist bij artikel 120 en het geplaatste bedrag; zij worden van rechtswege als inschrijvers ervan beschouwd; 5° tot werkelijke storting van de aandelen in de vennootschap en van het kapitaal voor het bedrag bepaald bij artikel 120, alsmede voor het gedeelte van het kapitaal waarvoor zij overeenkomstig het 4° als inschrijvers worden beschouwd';

«Overwegende dat die wettelijke bepaling de aansprakelijkheid van de oprichters van een personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid uitbreidt en aldus ten aanzien van de vorige bepaling een nieuwe aansprakelijkheidsregel invoert; dat die bepaling derhalve, nu niet blijkt dat de wetgever heeft willen afwijken van het in artikel 2 van het Burgerlijk Wetboek gestelde principe, niet tot gevolg kan hebben dat aan de oprichters van een vennootschap die opgericht is vóór de inwerkingtreding van de wet van 6 maart 1973, een zwaardere aansprakelijkheid kan worden opgelegd dan die welke op hen rustte op het tijdstip van de oprichting van de vennootschap; dat daaraan niet afdoet de omstandigheid dat de nieuwe bepaling de openbare orde zou raken of dwingend recht zou zijn;

«Dat het arrest, dat vaststelt dat de vennootschap in kwestie is opgericht vóór de inwerkingtreding van de wet van 6 maart 1973, door de nieuwe bepaling niet toe te passen geen van de in het onderdeel vermelde wettelijke bepalingen schendt.»

(Voorzitter: de h. Soetaert — Raadsheer-rapporteur: de h. Caenepeel — Advocaat-generaal: de h. Ballet — Advocaten: mrs. Houtekier en Bützler — In de zaak: Faillissement L. t/ B. e.a.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 9 november 1984

Wegverkeer — Inhaalverbod — Op kruispunt met voorrang van rechts — Ook voor voorranghebbende — Redelijke verwachtingen van tot voorrang verplichte.

Toen verweerder op een kruispunt inhaalde, kwam hij in botsing met eiser, die van links komende de door verweerder bereden weg opreed. In hun conclusies voor de feiten-rechter stelden beide partijen dat op de door verweerder bereden weg de voorrang van rechts gold. Eiser wierp echter op dat verweerder, door op het kruispunt in te halen, art. 17.2, 2°, a, Wegverkeersreglement had overtreden en eiser in zijn redelijke verwachtingen had bedrogen. Het bestreden arrest (Hof Antwerpen, 8 september 1983), dat eisers verweer verworpt op grond dat verweerder mocht inhalen en dat zijn voorrang gold over de gehele breedte van de weg zodat eiser niet in zijn redelijke verwachtingen kon worden bedrogen, wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Wat het eerste onderdeel betreft:

«Overwegende dat het arrest alleen eiser aansprakelijk verklaart voor de schadelijke gevolgen van het ongeval, op grond dat verweerder met toepassing van artikel 12.3.1 van het Wegverkeersreglement op het kruispunt voorrang had over de hele breedte van de door hem gevolgde openbare weg en dat deze laatste, door het links inhalen op het kruispunt van een gespan of van een voertuig met meer dan twee wielen, zich niet schuldig heeft gemaakt aan overtreding van artikel 17.2, 2°, van het Wegverkeersreglement, mitsdien geen fout heeft begaan die tot het ongeval heeft bijgedragen en eiser, nu hij wist en moest weten, niet alleen dat hij een voorrangsweg opreed, maar ook dat de voorrang op deze weg gold over de volle breedte ervan, door het toegelaten manoeuvreren van verweerder niet kon worden bedrogen in zijn redelijke verwachtingen en verweerder voor hem geen onvoorzienbare hindernis vormde;

«Overwegende dat het arrest in het ongewisse laat of eiser aan verweerder voorrang moest verlenen omdat deze laatste op het opgereden kruispunt van rechts kwam (artikel 12.3.1, eerste lid), dan wel omdat eiser uit een openbare weg of een rijbaan met een verkeersbord B1 (omgekeerde driehoek) of met een verkeersbord B5 (stop) of uit een aardedeweg of een pad kwam (artikel 12.3.1, tweede lid, a en b);

«Overwegende dat het bij artikel 17.2, 2°, a, van het Wegverkeersreglement bepaalde verbod links in te halen toepasselijk is op alle kruispunten waar de voorrang van rechts geldt, onverschillig of de bestuurder die voorrang geniet;

«Overwegende dat daaruit volgt dat het arrest, voor zover het oordeelt dat op het kruispunt de voorrang van rechts geldt, uit de vaststelling dat verweerder geen voorrang behoeft te verlenen omdat hij van rechts kwam, niet wettig heeft kunnen afleiden dat hij op het kruispunt een gespan of een voertuig met meer dan twee wielen links mocht inhalen;

«Dat het onderdeel gegrond is;

«Wat het tweede onderdeel betreft:

«Overwegende dat beide partijen, eiser in de gemotiveerde akte van hoger beroep, verweerder in de bij het hof van beroep ingediende conclusie, stelden dat op het kruispunt

de voorrang van rechts geldt en dat verweerder voorrang had omdat hij van rechts kwam;

«Overwegende dat het arrest, voor zover het oordeelt dat verweerder voorrang had omdat eiser het kruispunt vanuit een van de in artikel 12.3.1, tweede lid, a en b, bedoelde wegen is opgereden en dat hij om die reden op het kruispunt mocht inhalen, een niet de openbare orde rakende betwisting opwerpt die de partijen in hun conclusies hadden uitgesloten;

«Dat het onderdeel in zoverre gegrond is;

«Wat het derde onderdeel betreft:

«Overwegende dat het arrest, zoals blijkt uit het antwoord op het eerste en het tweede onderdeel, het oordeel dat het verweerder toegelaten was op het kruispunt een gespan of een voertuig met meer dan twee wielen links in te halen, niet wettelijk verantwoordt;

«Overwegende dat de appelrechters derhalve evenmin wettig hebben kunnen uitsluiten dat eiser door verweerders inhaalmaneuver in zijn redelijke verwachtingen werd bedrogen en diens gevolg voor een niet te voorziene hinderenis kwam te staan;

«Dat het onderdeel gegrond is.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Soetaert — Advocaat-generaal: de h. Tillekaerts — Advocaten: mrs. De Gryse en Bützler — In de zaak: V. t/ S.)

NOOT—Zie Cass., 9 december 1980, *R.W.*, 1980-81, 388 (art. 17.2, 2°, a) en 4 oktober 1978, *R.W.*, 1978-79, 2105 (redelijke verwachtingen).

Hof van Cassatie (2e Kamer), 21 november 1984

Wegverkeer — Richtingsverandering — Naar links afslaan — Zich ervan vergewissen dat geen achterligger inhaalt — Duur van die verplichting.

Het bestreden vonnis (Corr. Hoei, 25 mei 1984) wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat het bestreden vonnis beslist dat alleen de aan eiser ten laste gelegde feiten bewezen zijn en dus niet de aan de verweerder F. verweten feiten, op grond dat eiser zich op geen enkel ogenblik ervan vergewist had dat de door verweerder bestuurde motor hem links aan het inhalen was, dat hij die motor had moeten opmerken, dat de verplichting, die door artikel 19.1 van het Wegverkeersreglement aan elke bestuurder wordt opgelegd, niet beperkt is tot het geval waarin de achterliggers hun voornemen om in te halen kenbaar hebben gemaakt en dat uit geen enkel dossiergegeven kan worden opgemaakt dat verweerder zou hebben gepoogd op een gevaarlijke manier links in te halen of aan een 'niet-reglementaire' snelheid zou hebben gereden;

«Overwegende dat de correctionele rechtbank door die redengeving de beslissing dat eiser volledig aansprakelijk was voor het ongeval, niet naar recht verantwoordt, aangezien het vaststelt dat eiser zijn linker richtingsaanwijzer tijdig genoeg had doen werken en zich op een reglementaire wijze naar het midden van de rijbaan had begeven met de bedoeling links af te slaan.»

(Voorzitter: de h. Stranard — Raadsheer-rapporteur: de h. Sace — Advocaat-generaal: de h. Piret — Advocaten: mrs. Kirkpatrick en De Gryse — In de zaak: W. t/ E.)

NOOT—Zie Cass., 7 december 1977, *R.W.*, 1978-79, 212; Cass., 26 mei 1981, *Arr. Cass.*, 1980-81, 1115.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 29 november 1984

Gemeentebelasting — Respectieve bevoegdheid van de agglomeratie en van de gemeenten — Gemeentebelasting op niet afgewerkte of geheel of gedeeltelijk verwaarloosde gebouwen — Bevoegdheid van de gemeente.

De bestreden beslissing (Bestendige Deputatie Henegouwe, 14 april 1983) wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat de aan de agglomeraties overgedragen bevoegdheden op beperkende wijze worden opgesomd in artikel 4, § 2, van de wet van 26 juli 1971, waarvan het 9° betrekking heeft op de beveiliging en de bescherming van het leefmilieu, met inbegrip onder meer van de vernieuwing van het landschap;

«Overwegende dat de door eiseres genomen belastingverordening op de onafgewerkte of verwaarloosde gebouwen tot doel heeft door het treffen van maatregelen die de te kort schietende eigenaars ertoe kunnen brengen afwerkings- of herstellingswerken uit te voeren, een algemene houding van onverschilligheid inzake huisvesting en het verval van het gebouwenbestand tegen te gaan, alsook het verlies aan inkomsten te dekken dat voortvloeit uit het wegvallen van de onroerende voorheffing die immers niet geheven wordt op de onafgewerkte of verwaarloosde gebouwen;

«Dat bedoelde verordening derhalve behoort tot het woon- en het grondbeleid;

«Overwegende dat noch uit het voorwerp van de belastingverordening, noch uit de door de gemeente bij de vaststelling van die verordening aangevoerde oogmerken blijkt dat er een verband bestaat tussen de belasting op de gedeeltelijk of geheel verwaarloosde gebouwen en de bevoegdheden inzake beveiliging en bescherming van het leefmilieu, met inbegrip van de vernieuwing van het landschap, die met toepassing van artikel 4, § 2, 9°, van de wet van 26 juli 1971 houdende organisatie van de agglomeraties en de federaties van gemeenten, aan de agglomeratie zijn overgedragen;

«Dat derhalve de bestendige deputatie, nu ze beslist dat eiseres haar bevoegdheden is te buiten gegaan door het vaststellen van de verordening van 22 februari 1979 betreffende de belasting op de onafgewerkte of verwaarloosde gebouwen, haar beslissing niet naar recht verantwoordt.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Mahillon — Advocaat-generaal: de h. Janssens de Bisthoven — Advocaten: mrs. Simont en Blontrock — In de zaak: Gemeente Schaarbeek t/ L.)

NOOT—De vernietigde beslissing werd gegeven na verwijzing door Cass., 18 maart 1982, *R.W.*, 1982-83, 2641.

Op 29 november 1984 is een arrest van gelijke strekking gewezen in zake Gemeente Sint-Gillis t/ P.V.B.A. L. Zie ook Cass., 16 maart 1984, R. W., 1984-85, 416.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 6 december 1984

Burgerlijke rechtspleging — Vonnissen en arresten — Motivering — Onduidelijkheid.

De bestreden beslissing (Raad van Beroep van de Orde van Architecten, 28 maart 1984) heeft eiser een tuchtstraf opgelegd wegens het aanvaarden van onvolledige opdrachten en het gebrek aan bijstand aan cliënten. Eiser had echter attesten en verklaringen van zijn opdrachtgevers overgelegd, waarmee hij de ongegrondheid van de telastleggingen wilde aantonen. Het middel waarin hij aanvoert dat de motieven ter verwerping van die stukken duister zijn, is gegrond:

«Overwegende dat de raad van beroep oordeelt dat 'het voorbrengen' van attesten van bouwheren 'aan geen enkel wettelijke bewijstechniek beantwoordt' en dat de vermoedens die ten laste van eiser bestaan 'op geen enkele wijze en in geen enkele mate op rechtsgeldige wijze door eiser worden ontzenuwd';

«Dat het niet duidelijk is wat de raad van beroep bedoelt met 'aan geen enkele wettelijke bewijstechniek beantwoordt' en met 'rechtsgeldige wijze';

«Dat die onduidelijkheid het Hof verhindert de wettigheid van de beslissing na te gaan.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Janssens — Advocaat-generaal: de h. Velu — Advocaten: mrs. Houtekier en Bützler — In de zaak. Van E. t/ Orde van Architecten)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 6 december 1984

Bewijs — Burgerlijke zaken — Vermoedens — Zaken die de som of de waarde van 3.000 frank te boven gaan — Aannemingsovereenkomst — Aanvankelijk niet overeengekomen aanpassing wegens stijging van de lonen — Bijkomende werkzaamheden waarvan niet schriftelijk bewezen is dat ze bevolen zijn.

Tussen verweerster en de moeder van eisers werd in 1966 een aannemingsovereenkomst gesloten. Tegen de afrekening voerden eisers aan dat een vaste prijs was bedongen en dat geen facturen mochten worden opgesteld voor een andere prijs. De betwistingen werden in verschillende arresten behandeld.

Eisers betwistten het recht van verweerster om de prijs wegens stijging van lonen en sociale lasten aan te passen. Het arrest dat daarover uitspraak doet (Hof Antwerpen, 7 juni 1977), wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat uit de context van de arresten blijkt dat de rechtsvoorganger van de eisers met verweerster een schriftelijke aannemingsovereenkomst heeft gesloten op 19 april 1966, waarin een prijs werd bedongen die niet vatbaar was voor verhoging wegens het stijgen van lonen en sociale lasten;

«Overwegende dat het hof van beroep beslist dat de par-

tijen een afwijkende overeenkomst hebben gesloten en ten bewijze enkel inroept dat 'de bouwheer niet in het minst reageerde op de brief van 15 oktober 1966 waarin de aanne-mer overging tot een aanpassing van de prijs ingevolge verhoging van lonen en sociale lasten volgens de gebruikelijke formule, die ter kennis gebracht werd van de bouwheer en de uitvoering van de overeenkomst werd voortgezet';

«Dat het arrest van 7 juni 1977 aldus enkel feitelijke vermoedens inroept;

«Overwegende nochtans dat artikel 1341 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat het bewijs door getuigen en feitelijke vermoedens niet toegelaten is voor zaken die de som of de waarde van drieduizend frank te boven gaan;

«Dat niet blijkt dat het om een afwijkend geval gaat, inzonderheid om handelsverbintenissen ten aanzien van de eisers of hun rechtsvoorganger;

«Dat het arrest artikel 1341 van het Burgerlijk Wetboek schendt.»

Eisers betwistten voorts dat verweerster recht had op betaling van bijkomende werkzaamheden waarvan niet schriftelijk bewezen was dat ze door de opdrachtgeefster bevolen waren. Het arrest (Hof Antwerpen, 18 januari 1981), dat aanneemt dat partijen hun overeenkomst stilziggend wijzigden, wordt eveneens vernietigd:

«Overwegende dat uit het arrest van 18 februari 1981 blijkt dat in de aannemingsovereenkomst was bedongen dat 'de meerderwerken moeten aangezien worden als begrepen in de aanneming' ten ware schriftelijk bewezen wordt dat de meerdere werken schriftelijk werden besteld;

«Overwegende dat hetzelfde arrest het bestellen van meerwerken hieruit afleidt dat 'de bouwheer zich nochtans niet op deze clause beroepen heeft toen deze werken uitgevoerd werden, beëindigd en gefactureerd waren';

«Dat het hof van beroep aldus een feitelijk vermoeden aanwendt ten bewijze van zaken die de drieduizend frank te boven gaan; dat niet blijkt dat het om een afwijkend geval gaat, inzonderheid om handelsverbintenissen ten aanzien van de eisers of hun rechtsvoorganger;

«Dat het arrest artikel 1341 van het Burgerlijk Wetboek schendt.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Janssens — Advocaat-generaal: de h. Velu — Advocaten: mrs. Houtekier en De Gryse — In de zaak: De R. e.a. t/ P.V.B.A. E.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 14 december 1984

Taalgebruik — In gerechtszaken — Gemeentebelasting — Cassatieberoep in het Frans tegen een in het Nederlands gewezen beslissing — Nietig.

Eisers voorziening tegen een beslissing op 8 december 1983 gewezen door de Bestendige Deputatie van de Provincieraad van Brabant, wordt om de volgende redenen verworpen:

«Overwegende dat de beslissing het bezwaar betreft dat door eiser ingediend is tegen een aanslag in de belasting op de tweede verblijven door verweerster geheven over het dienstjaar 1982;

«Overwegende dat de beslissing in het Nederlands is gewezen; dat de verklaring van voorziening evenals het ex-

ploot van betekening in het Frans is gesteld;

«Overwegende dat artikel 27 van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken, als vervangen bij artikel 9 van de wet van 20 juni 1953, bepaalt dat, indien de bestreden beslissing in het Frans of in het Nederlands is geweest, de rechtspleging voor het Hof van Cassatie gevoerd wordt in de taal van die beslissing; dat deze regel ook geldt zowel voor de voorziening als voor de betekening ervan en zulks, ingevolge artikel 40, eerste lid, van de genoemde wet, op straffe van nietigheid;

«Overwegende dat de verklaring van voorziening derhalve nietig en de voorziening niet ontvankelijk is.»

(Eerste voorzitter-rapporteur: de h. Châtel — Procureur-generaal: de h. Krings — In de zaak: De S. t/ Gemeente Gooik)

EUROPEES RECHT

Overzicht van rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Zaak 268/83 (Tweede kamer) — D.A. Rompelman/Ministerie van Financiën (prejudiciële verwijzing) — *Harmonisatie BTW — Zesde richtlijn — Begrip «belastingplichtige»* — 14 februari 1985.

De Hoge Raad der Nederlanden heeft het Hof een vraag gesteld over de uitlegging van artikel 4 van de zesde richtlijn van de Raad betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der Lid-Staten inzake omzetbelasting.

Deze vraag is gerezen in een geschil tussen mijnheer en mevrouw Rompelman, wonende te Amsterdam, en de minister van Financiën over de teruggaaf van de belasting over de toegevoegde waarde (BTW) voor de periode van het eerste tot en met het derde kwartaal 1979.

In november 1978 kochten de echtgenoten Rompelman het toekomstig appartementsrecht op twee bouwnummers van een sinds 1 september 1978 in aanbouw zijnd gebouw. De twee betrokken bouwnummers waren bestemd als «showroom-ruimte».

Verzoekers in het hoofdgeding lieten de belastinginspecteur weten, dat deze ruimte zou worden verhuurd aan ondernemers, waarbij te zijner tijd door verhuurder en huurder een verzoek zou worden gedaan om te worden uitgezonderd van de vrijstelling van omzetbelasting voor verhuur.

Voorts vroegen zij, de voorbelasting begrepen in de terzake van het vorderen van de bouw verschuldigde bouwtermijnen in aftrek van de BTW te mogen brengen.

In oktober 1979 deden verzoekers in het hoofdgeding een aangifte van omzetbelasting voor het eerste tot en met het derde kwartaal 1979, waarbij zij verzochten om teruggaaf van voorbelasting tot een bedrag van Hfl 14 186,46.

Dit verzoek werd door de belastinginspecteur afgewezen op grond dat met een daadwerkelijke exploitatie van het onroerend goed nog niet was begonnen.

In het kader van dit geschil heeft de Hoge Raad het Hof de volgende prejudiciële vraag gesteld:

«Moet reeds vanaf het tijdstip waarop iemand een toekomstige zaak koopt met het oogmerk de zaak te zijner tijd te verhuren, gesproken worden van een exploitatie in de zin van artikel 4, lid 2, tweede volzin, van de zesde richtlijn?»

Verzoekers in het hoofdgeding betogen, dat van exploitatie van een zaak reeds sprake is op het moment waarop een recht op de zaak wordt verworven.

De Nederlandse regering voert aan, dat het moment waarop de economische activiteit moet worden geacht te hebben aangevangen, ligt vóór de datum waarop de zaak geregeld inkomsten begint op te leveren.

Volgens de Commissie vangt de exploitatie van een onroerend goed in de regel aan bij de eerste voorbereidingsbehandeling, dat wil zeggen de eerste handeling waarop voorbelasting kan drukken. De eerste handelingen die in het kader van economische activiteiten worden verricht, zouden bestaan in de aankoop van de zaak. Elke andere opvatting zou in strijd zijn met de strekking van het BTW-systeem, omdat door het tijdsverloop tussen de betaling van de over de eerste handeling verschuldigde BTW en de teruggaaf daarvan een financieringslast ontstaat die op de zaak blijft rusten. In het BTW-systeem zou het echter juist de bedoeling zijn, dat de betrokkene volledig van deze last verschoond blijft.

Met zijn vraag wenst de nationale rechter in wezen te vernemen, of de verwerving van een recht op de toekomstige overdracht van het eigendomsrecht op een gedeelte van een nog op te richten gebouw, met het oogmerk het te zijner tijd te verhuren, als een economische activiteit in de zin van artikel 4, lid 1, van de zesde richtlijn kan worden beschouwd.

Volgens artikel 4 is belastingplichtige «ieder die, ongeacht op welke plaats, zelfstandig een van de in lid 2 omschreven economische activiteiten verricht, ongeacht het oogmerk of het resultaat van die activiteit». Als economische activiteit wordt onder meer beschouwd «de exploitatie van een lichamelijke of onlichamelijke zaak om er duurzaam opbrengst uit te verkrijgen».

Artikel 17 van de zesde richtlijn bepaalt, dat «het recht op aftrek ontstaat op het tijdstip waarop de aftrekbare belasting verschuldigd wordt».

Hieruit kan worden afgeleid, dat de aftrekregeling tot doel heeft, de ondernemer volledig te ontlasten van de druk van de in het kader van al zijn economische activiteiten verschuldigde of voldane BTW.

Onderzocht moet worden, of de verwerving van een recht op de toekomstige overdracht van het eigendomsrecht op een nog op te richten gebouw, tegen betaling van termijnen van de aankoop prijs naar gelang van het vorderen van de bouw, reeds moet worden beschouwd als een begin van exploitatie van een lichamelijke zaak en dus als goed of dienst, gebruikt voor het verrichten van een belastbare handeling, in casu de verhuring.

De richtlijn (artikel 13) voorziet in beginsel in een vrijstelling van BTW voor verhuur van onroerende goederen.

Aangezien verzoekers in het hoofdgeding kennelijk gebruik hebben gemaakt van het recht om voor belasting van de verhuur van onroerende goederen te opteren, moet de verhuur in dit geval echter als een belastbare handeling worden beschouwd.

Met betrekking tot de vraag, op welk moment de exploitatie van een onroerend goed aanvangt, moet erop worden

gewezen, dat voorbereidingshandelingen zoals het verwerven van bedrijfsmiddelen en derhalve de aankoop van een onroerend goed reeds tot de economische activiteiten moeten worden gerekend.

Het zou verkeerd zijn te stellen, dat economische activiteiten eerst aanvangen op het moment waarop de belastbare inkomsten ontstaan. Elke andere uitlegging van artikel 4 van de zesde richtlijn zou tot gevolg hebben, dat de ondernemer in het kader van zijn economische activiteit de last van de BTW zou hebben te dragen, zonder dat hij de mogelijkheid zou hebben om deze BTW overeenkomstig artikel 17 af te trekken. Daardoor zou een willekeurig onderscheid worden gemaakt tussen de investeringsuitgaven die vóór en die welke tijdens de daadwerkelijke exploitatie van een onroerend goed worden gedaan.

Bijgevolg moet eenieder die dergelijke met de toekomstige exploitatie van een onroerend goed nauw samenhangende en daartoe noodzakelijke investeringshandelingen stelt, als belastingplichtige in de zin van artikel 4 worden beschouwd.

Degene die om aftrek van BTW verzoekt, heeft het bewijs te leveren, dat aan de voorwaarden ter verkrijging daarvan is voldaan en dat hij belastingplichtige is.

Het Hof heeft voor recht verklaard:

«De verwerving van een recht op de toekomstige overdracht van het eigendomsrecht op een gedeelte van een nog op te richten gebouw, met het oogmerk het te zijner tijd te verhuren, kan als een economische activiteit in de zin van artikel 4, lid 1, van de zesde richtlijn worden beschouwd, met dien verstande dat deze bepaling niet eraan in de weg staat, dat de belastingadministratie eist, dat de verklaring betreffende het oogmerk wordt bevestigd door objectieve feiten, zoals de bijzondere geschiktheid van de geplande ruimten voor commerciële exploitatie.»

Zaak 40/84 (Tweede kamer) — Casteels PVBA/Commissie van de EG — *Tariefindeling van motoren voor ruitewissers* — 14 februari 1985

Casteels PVBA, gevestigd te Brussel, heeft beroep ingesteld tot nietigverklaring van verordening nr. 3529/83 van de Commissie betreffende de indeling van goederen onder post 85.01 B I b) van het GDT.

Verzoekster en haar zustervenootschap, Casteels France, gevestigd te Parijs, importeren reeds jarenlang ruitewissers en onderdelen van ruitewissers in de Gemeenschap. Een bepaald toestel werd verschillend ingedeeld in België (als ruitewisser) en in Frankrijk (als motor).

Gelet op dit verschil bracht het Comité Nomenclatuur een gunstig advies uit over een ontwerp-verordening van de Commissie, die aansloot bij het Franse standpunt. Dit ontwerp lag aan de basis van verordening nr. 3529/83, die het voorwerp van het beroep vormt.

De Commissie betoogt dat, zodra wordt vastgesteld dat in verschillende Lid-Staten op hetzelfde produkt een andere tariefindeling wordt toegepast, het beginsel van uniformiteit van het GDT in het gedrang komt.

Om een dergelijke situatie recht te zetten, zou de Commissie de nodige maatregelen moeten treffen om de uniforme toepassing van het GDT te verzekeren. De verordeningen die zij daartoe vaststelt, zijn volgens haar algemene maatregelen die onder objectieve omstandigheden worden

getroffen en veel verder reiken dan het belang van iedere onderneming afzonderlijk.

Verordeningen betreffende de tariefindeling van bepaalde produkten zouden derhalve, ondanks hun ogenschijnlijk concreet karakter, steeds handelingen met algemene strekking zijn.

Verzoekster zou niet kunnen worden geacht door de betrokken handeling rechtstreeks en individueel te zijn geraakt in de zin van artikel 173, tweede alinea, EEG-Verdrag.

De Commissie komt tot de conclusie, dat het beroep van Casteels tegen verordening nr. 3529/83 niet-ontvankelijk is.

Het Hof rechtdoende:

«— Verklaart het beroep niet-ontvankelijk.

— Verwijst verzoekster in de kosten.»

Zaak 112/83 (Voltallig Hof) — Société des Produits de Maïs SA/Administration des douanes et droits indirects (prejudiciële verwijzing) — *Monetair compenserende bedragen voor maïsderivaten* — *Gevolgen van ongeldigheid van een verordening* — 27 februari 1985

Het Tribunal d'instance te Parijs heeft verschillende prejudiciële vragen gesteld over de geldigheid van verordening nr. 652/76 van de Commissie houdende wijziging van de monetair compenserende bedragen naar aanleiding van de ontwikkeling van de wisselkoers van de Franse frank.

Deze vragen zijn gerezen in het kader van een geding tussen de Franse douane-administratie en de Société des Produits de Maïs.

In het arrest-Roquette van 15 oktober 1980 heeft het Hof vastgesteld dat verordening nr. 652/76 van de Commissie op een aantal punten inzake de vaststelling van de monetair compenserende bedragen voor maïs-, tarwe- en aardappelzetmeel ongeldig is.

In punt 3 van het dictum van dit arrest heeft het Hof evenwel voor recht verklaard:

«Voor wat betreft het vóór de datum van dit arrest gelegen tijdvak, wordt door de erkenning van de ongeldigheid van bovenbedoelde bepalingen niet de weg geopend voor betwisting van een op grond van die bepalingen verrichte heffing of toekenning van monetair compenserende bedragen door de nationale autoriteiten.»

Uitspraak doende met inachtneming van dit arrest veroordeelde het Tribunal d'instance te Rijsel de douane-administratie evenwel tot terugbetaling aan de vennootschap Roquette van de bedragen die deze sedert 25 maart 1976 ten onrechte als monetair compenserende bedragen over haar exporten had betaald. Volgens het Tribunal heeft het Hof na uitputting van zijn bevoegdheid op eigen initiatief aan zijn antwoord een overweging toegevoegd, die steunde op een voorschrift dat op de betrokken situatie niet van toepassing was. Het stond uitsluitend aan de nationale rechterlijke instanties om in hun interne rechtsorden aan de door het Hof vastgestelde ongeldigheid de passende gevolgen te verbinden.

Uitgaande van de ongeldigheid van verordening 652/76 van de Commissie en met een beroep op het vonnis van het Tribunal d'instance te Rijsel, dagvaardde de Société des Produits de Maïs de directeur-generaal van douane- en indirecte rechten voor het Tribunal d'instance te Parijs om terugbetaling te bekomen van de monetair compenserende

bedragen die de Franse douane-administratie ten onrechte krachtens verordening 652/76 over haar exporten van een aantal maïsderivaten naar andere Lid-Staten had geheven.

Hiertegen heeft verweerster een aan het dictum van voornoemd arrest van 15 oktober 1980 ontleend middel van niet-ontvankelijkheid opgeworpen.

Naar aanleiding van deze zaak heeft de nationale rechter het Hof vier prejudiciële vragen voorgelegd.

De eerste vraag

Gevraagd wordt of de bepalingen van verordening nr. 652/76 van de Commissie tot vaststelling van de monetair compenserende bedragen bij uitvoer van gebroken maïs (tariefpost 23.02), gluten (23.03) en produkten vallende onder een aantal andere tariefposten, geldig zijn.

A. Monetair compenserende bedragen voor andere produkten dan maïszemelen of gebroken maïs.

Dienaangaande volstaat de vaststelling dat verordening nr. 652/76 van de Commissie, wat de vaststelling van de monetair compenserende bedragen voor onder de postonderverdelingen 11.08 A 1, 17.02 B 1, 17.02 B II, 23.03 A I, 29.04 C III b 1 en 35.05 A vallende produkten betreft, om de reeds in het arrest 15 oktober 1980 genoemde redenen geldig is.

B. Monetair compenserende bedragen voor maïszemelen of gebroken maïs.

De Commissie heeft terecht opgemerkt dat, aangezien deze produkten niet in aanmerking komen voor restituties bij de uitvoer, de reden waarom het Hof de vaststelling van monetair compenserende bedragen voor maïszetmeel in zijn arrest van 15 oktober 1980 ongeldig verklaarde, daarvoor niet geldt.

Volgens de Commissie zijn deze produkten gewoon afvallen waarvoor genoemde reden van ongeldigheid niet geldt.

Bij de huidige stand van de zaak dient de reden van ongeldigheid niet tot gebroken maïs te worden uitgebreid.

De tweede, derde en vierde vraag

De nationale rechter verzoekt het Hof in wezen om verduidelijking van de grenzen en de gevolgen van de door het Hof in zijn arrest van 15 oktober 1980 vastgestelde ongeldigheid van verordening nr. 652/76, met name gelet op punt 3 van het dictum van dit arrest.

Vooreerst dient eraan te worden herinnerd dat volgens het Hof een arrest waarbij de ongeldigheid van een handeling van een instelling, inzonderheid van een verordening van de Raad of de Commissie, wordt vastgesteld, ofschoon rechtstreeks alleen tot de verwijzende rechter gericht, voor iedere andere rechter voldoende grond oplevert om die handeling als ongeldig te beschouwen met het oog op een door hem te geven beslissing.

Vervolgens dient erop te worden gewezen dat in het Verdrag, met het oog op de eenvormige toepassing van het gemeenschapsrecht in de gehele Gemeenschap, aan het Hof de uitsluitende bevoegdheid is verleend om de gevolgen van de ongeldigverklaring van een verordening in het kader van artikel 173 of 177 in de tijd te beperken.

In de aan het arrest van 15 oktober 1980 ten grondslag liggende casus berust die bevoegdheid op overwegingen van rechtszekerheid.

De vraag naar de draagwijdte van het arrest van 15 oktober 1980 is evenwel zonder belang voor de onderhavige zaak, die op 31 december 1981, dus na de ongeldigverkla-

ring van de in de eerste vraag genoemde bepalingen, bij de nationale rechter aanhangig is gemaakt.

Het Hof heeft voor recht verklaard:

«1. De bepalingen van verordening nr. 652/76 van de Commissie zijn ongeldig voor zover zij monetair compenserende bedragen vaststellen die van toepassing zijn bij uitvoer van maïsgluten (post 23.03) en van de produkten van de posten 11.08.A.I; 17.02.B.I.a; 17.02.B.I.b; 17.02.B.II.a; 17.02.B.II.b; 17.02.23; 17.02.28.0; 17.02.28.1; 35.05.A; 29.04.77.001.

2. De vastgestelde ongeldigheid van de bepalingen van verordening nr. 652/76 van de Commissie van 24 maart 1976 laat onverlet de door de nationale autoriteiten krachtens die bepalingen verrichte heffing of betaling van monetair compenserende bedragen in de periode voorafgaand aan de datum van het arrest waarbij de ongeldigheid is vastgesteld.»

Zaak 55/83 (Voltallig Hof) — Italiaanse Republiek/Commissie van de EG — *Goedkeuring van EOGFL-rekeningen* — 27. februari 1985

De Italiaanse Republiek heeft een beroep ingesteld tot gedeeltelijke nietigverklaring van beschikking 83/37 van de Commissie betreffende de goedkeuring van de door de Italiaanse Republiek uit hoofde van het begrotingsjaar 1976 ingediende rekeningen voor door het EOGFL, afdeling Garantie, gefinancierde uitgaven.

In het verzoekschrift wordt gevraagd deze beschikking nietig te verklaren voor zover daarbij niet ten laste van het EOGFL zijn gebracht een bedrag van Lit. 8 461 391 059 betreffende de betaling van steun aan de distillatie van tafelwijn en een bedrag van Lit. 401 250 000 uitgegeven ter bevordering van informatieve reclamecampagnes voor vlees.

De weigering van de Commissie om de steun aan de distillatie van tafelwijn ten laste van het EOGFL te brengen.

Met het oog op de distillatie van wijn heeft de Raad twee verordeningen — nrs. 567/76 en 1281/76 — vastgesteld.

De ingevoerde regeling berustte enerzijds op het sluiten van opzegbare leveringscontracten tussen producenten en distilleerders en anderzijds op de vaststelling van een door de distilleerders aan de producenten te betalen — de marktprijs overtreffende —, minimuminkoopprijs voor tafelwijn.

Om drie redenen weigerde de Commissie de uitgaven die het bevoegde Italiaanse interventiebureau (AIMA) voor deze actie had gedaan ten laste van het EOGFL te brengen.

De voornaamste reden: Italië heeft een fiscale maatregel vastgesteld, die aan de communautaire steun een indirecte steun toevoegt en de gevolgen van de communautaire actie van steun aan de distillatie kan wijzigen.

Drie dagen na de bekendmaking van verordening nr. 567/76 stelde Italië een wetsbesluit houdende dringende belastingmaatregelen vast waarbij onder meer de nationale belasting op melasse-alcohol werd verhoogd. Door deze maatregel werd de prijsverhouding tussen beide alcoholsoorten omgekeerd.

De Italiaanse regering voert aan dat de omstreden belastingmaatregel onder haar uitsluitende bevoegdheid valt en tot doel had de belastinginkomsten te verhogen. Deze maatregel had betrekking op alcohol in het algemeen en hield geen bijzondere begunstiging van wijnalcohol in.

De Commissie daarentegen betoogt, dat er wel degelijk sprake is van een «belastingmanoeuvre» van de Italiaanse regering, die door de prijsverhouding tussen de alcoholsoorten plotseling ten gunste van wijnalcohol om te keren de «potentiële winstmarge» van de wijndistilleerders heeft willen verhogen en hem daardoor de mogelijkheid heeft geboden deze bijkomende winstmarge geheel of ten dele aan de wijnbouwers af te staan.

Volgens de Commissie gaat het dus om een eenzijdige maatregel die de prijsvorming kan beïnvloeden, de gelijke behandeling van de marktdeelnemers in gevaar kan brengen en de concurrentievoorwaarden kan wijzigen.

Opgemerkt zij dat de Lid-Staten bij de huidige stand van het gemeenschapsrecht, op fiscaal gebied — en met name inzake indirecte belastingen op voedingswaren — over ruime bevoegdheden beschikken. Zij mogen evenwel geen enkele maatregel vaststellen die de werking van het mechanisme der gemeenschappelijke marktordeningen kan verstoren.

Het is echter niet aangetoond dat de distilleerders de wijnproducenten inderdaad gunstiger prijzen hebben aangeboden, om hen ertoe aan te zetten grotere hoeveelheden distilleerwijn te leveren.

Erkend moet worden, zonder dat moet worden nagegaan of de omstreden belastingmaatregel een ander doel dan de verhoging van de opbrengst van de betrokken belasting nastreefde, dat uit de aan het Hof voorgelegde stukken niet blijkt dat deze maatregel het prijsniveau op de markt voor wijnalcohol heeft beïnvloed, of van dien aard was dat de doelstellingen en de werking van gemeenschappelijke ordening der wijnmarkt daardoor in gevaar konden worden gebracht.

De eerste door de Commissie aangevoerde reden voor haar weigering om de uitgaven van het AIMA voor de distillatie van tafelwijn ten laste van het EOGFL te brengen, kan derhalve niet worden aanvaard.

De bijkomende reden ontleend aan de omstandigheid dat het AIMA, in strijd met de bepalingen van verordening nr. 567/76, een groot deel van de steun aan de producenten heeft uitgekeerd voor niet volledig uitgevoerde distillatiecontracten.

Krachtens de bepalingen van de verordening keert het interventiebureau de steun aan de producenten uit in twee gedeelten: een eerste gedeelte onder de vorm van een voorschot, en het tweede gedeelte, het saldo van de steun, «wanneer het bewijs is geleverd dat de volledige hoeveelheid wijn vermeld in het contract is gedistilleerd».

De Commissie verweet aan de Italiaanse Republiek en haar interventiebureau de steun te hebben uitgekeerd zonder in het bezit te zijn van het bewijs dat de volledige hoeveelheid wijn vermeld in het contract was gedistilleerd.

Het Hof heeft reeds geoordeeld dat in de gevallen waarin de gemeenschapsregeling de uitkering van steun slechts toelaat op voorwaarde dat op het moment van de betaling aan bepaalde bewijsformaliteiten is voldaan, de steun welke wordt uitbetaald zonder dat aan deze voorwaarden wordt voldaan niet in overeenstemming is met het gemeenschapsrecht en de desbetreffende uitgaven derhalve bij de goedkeuring van de rekeningen van het betrokken dienstjaar in beginsel niet ten laste van het EOGFL kunnen worden gebracht.

Mitsdien verklaart het Hof dat enkel de uitgaven die in

volledige overeenstemming met artikel 6, lid 3, van verordening nr. 567/76 zijn verricht, ten laste van het EOGFL moeten worden gebracht.

De bijkomende reden ontleend aan de omstandigheid dat het AIMA de steun in strijd met artikel 2, leden 3 en 5, van verordening nr. 567/76 in één en niet in twee keer zou hebben uitgekeerd.

Het interventiebureau keert de steun aan de producenten uit in de vorm van twee stortingen, een voorschot binnen vijftien dagen na de goedkeuring van het contract en het saldo wanneer het bewijs is geleverd dat de volledige hoeveelheid wijn vermeld in het contract is gedistilleerd.

De Italiaanse regering heeft erkend dat haar interventiebureau de steun in een aantal gevallen in één keer heeft uitgekeerd en niet in twee keer zoals door artikel 2 van de verordening wordt geëist. Dit zou evenwel slechts in een beperkt aantal gevallen zijn gebeurd en op opportuniteitsoverwegingen berusten.

De Commissie houdt terecht voor dat uitgaven met betrekking tot contracten waarvoor de steun in één keer is betaald en niet in twee keer zoals in verordening nr. 567/76 is bepaald niet ten laste van het EOGFL mogen worden gebracht en door de betrokken Lid-Staat moeten worden gedragen. Partijen dienen samen een boekhoudkundig onderzoek in te stellen om uit te zoeken welke bedragen volgens deze regel inderdaad ten laste van het EOGFL moeten worden gebracht.

De weigering om de uitgaven ter bevordering van informatieve reclamecampagnes voor vlees ten laste van het EOGFL te brengen.

De Lid-Staten hadden tot uiterlijk 20 juli 1975 het recht, steun te verlenen voor het voeren van informatieve reclamecampagnes voor vlees met het doel de keuze van de verbruikers beter te oriënteren. Het EOGFL, afdeling «Garantie» zou de kosten van deze campagnes tot 50% financieren.

Niemand betwist dat de Italiaanse Republiek na 20 juli 1975 reclamecampagnes heeft gevoerd. Wegens die vertraging heeft de Commissie geweigerd de desbetreffende uitgaven ten laste van het EOGFL te brengen.

Terecht heeft de Commissie, uitgaande van de bewoordingen van de voorschriften, de logica van het stelsel en het conjunctuurgebonden karakter van de maatregel, geoordeeld dat hier geen plaats was voor een foutieve uitlegging en dat betrokken reclamecampagnes uiterlijk op 20 juli 1975 daadwerkelijk dienden te zijn voltooid.

Het Hof, rechtdoende:

«1. Verklaart nietig beschikking nr. 83/37 van de Commissie van 14 januari 1983 voor zover daarbij niet ten laste van het EOGFL is gebracht de betaling van de steun aan de distillatie van tafelwijn, die uit hoofde van volledig uitgevoerde distillatiecontracten aan de Italiaanse producenten is uitbetaald en die voorwerp is geweest van een financiële regeling overeenkomstig de achtereenvolgens toepasselijke bepalingen van artikel 2 van verordening nr. 567/76 en artikel 2 van verordening nr. 1281/76.

2. Verwerpt het beroep voor het overige.

3. Verstaat dat elk der partijen de eigen kosten zal dragen.»

Zaak 56/83 (Voltallig Hof) — Italiaanse Republiek/Commissie van de EG — *Goedkeuring van EOGFL-rekeningen*

— 27 februari 1985

Deze zaak is analoog aan zaak 55/83.

Het dictum luidt als volgt:

«1. Verklaart nietig beschikking nr. 83/48 van de Commissie van 14 januari 1983 voor zover daarbij niet ten laste van het EOGFL is gebracht de betaling van de steun aan de distillatie van tafelwijn, die uit hoofde van volledig uitgevoerde distillatiecontracten aan de Italiaanse producenten is uitbetaald en die voorwerp is geweest van een financiële regeling overeenkomstig de achtereenvolgens toepasselijke bepalingen van artikel 2 van verordening nr. 567/76 en artikel 2 van verordening nr. 1281/76.

2. Verwerpt het beroep voor het overige.

3. Verstaat dat elk der partijen de eigen kosten zal dragen.»

WETGEVING IN KORT BESTEK

Verzorgd door het departement rechten U.I.A.

Aan de ontleding van het *Belgisch Staatsblad* van maart 1985 verleenden hun medewerking: W. Lambrechts, J. Laenens en J. Van Doren.

Gerechtsdeurwaarders

De wet van 7 februari 1985 tot wijziging van art. 524 Ger. W. (*B.S.*, 5 maart 1985) maakt een einde aan de misbruiken die hierin bestonden dat de «tijdelijke vermindering» van bepaalde gerechtsdeurwaarders om hun ambt uit te oefenen aanleiding gaf tot een permanente vervanging door een plaatsvervangende gerechtsdeurwaarder (*Parl. St.*, Senaat, 1984-85, nr. 747/2; *Parl. St.*, Kamer, 1984-85, nr. 1033/3). Het tweede lid van het nieuwe art. 524 Ger. W. beperkt een vervanging door een confrater of een plaatsvervangende gerechtsdeurwaarder wegens «tijdelijke vermindering» tot drie maanden. Verlenging met telkens ten hoogste drie maanden kan worden toegestaan. De procureur des Konings moet, na onderzoek, zowel voor de vervanging als voor de verlenging toestemming verlenen.

Over de jaarlijkse vakantie van de gerechtsdeurwaarders handelt het eerste lid van het nieuwe art. 524 Ger. W. Wanneer een gerechtsdeurwaarder vakantie neemt, moet hij zich laten vervangen door een confrater of een plaatsvervangende gerechtsdeurwaarder. Deze vakantie mag, behoudens toestemming van de procureur des Konings, niet meer dan één maand per jaar bedragen.

J.L.

De nieuwe Belgische octrooiwet

De wet van 28 maart 1984 op de uitvindingsoctrooien (*B.S.*, 9 maart 1985) heeft een dubbel doel. Ten eerste beoogt ze de harmonisatie van de nationale octrooiwetgeving met de bepalingen opgenomen in het Verdrag van Parijs van 1883 tot bescherming van de industriële eigendom, het Verdrag betreffende de eenmaking van enige beginselen van het octrooierecht ondertekend te Straatsburg in 1963,

het Verdrag tot samenwerking inzake octrooien opgemaakt te Washington in 1970, het Verdrag van München betreffende de verlening van Europese octrooien daterend van 1973 (Europees Octrooioverdrag, EOv en het Verdrag van Luxemburg betreffende het Europees octrooi voor de Gemeenschappelijke Markt (Gemeenschapsoctrooioverdrag, GOv). Deze vier laatste verdragen werden in België goedgekeurd bij wet van 8 juli 1977 (*B.S.*, 30 september 1977). Ten tweede wil de nieuwe octrooiwet de wetgeving aanpassen aan de nieuwe eisen aangaande de valorisatie van technische innovaties. De wijzigingen zijn zo talrijk dat geopteerd werd voor een volledige herschrijving van de oude octrooiwet van 24 mei 1854.

De voornaamste kenmerken van de nieuwe wet zijn de volgende:

1) De Europese criteria betreffende de octrooieerbaarheid der uitvindingen worden overgenomen. Luidens art. 2 is een uitvindingsoctrooi een uitsluitend en tijdelijk recht van exploitatie verleend voor iedere uitvinding die nieuw is, op uitvinderswerkzaamheid berust en vatbaar is voor toepassing op het gebied van de nijverheid. De omschrijving van de drie criteria, evenals de opsomming van wat uitgesloten wordt van octrooiëring, is letterlijk overgenomen uit de artt. 52 e.v. EOv. Een specifiek «Belgische» uitsluiting betreft de kweekproducten vallend onder het beschermingsstatuut ingesteld bij wet van 20 mei 1975 (*B.S.*, 5 september 1975). Er dient op gewezen te worden dat de nieuwe octrooiwet geen bepalingen bevat betreffende invoer- en verbeteringsoctrooien.

2) Het recht op een octrooi komt toe aan de uitvinder of aan zijn rechtverkrijgende. Deze kan, indien het octrooi verleend werd aan een ander persoon die er geen recht op had, het octrooirecht opeisen, doch slechts binnen twee jaar na de octrooiverlening. Weliswaar kan in dit geval het octrooi steeds nietig verklaard worden.

3) M.b.t. de octrooiverleningsprocedure neemt de nieuwe wet de bepalingen van het Europees recht over in verband met de indiening en de inhoud van de octrooiaanvraag, de afsplitsing van de aanvraag en het opeisen van het voorrangrecht ingevolge het Verdrag van Parijs. De octrooiaanvraag moet ingediend worden bij de Dienst voor de industriële eigendom van het Ministerie van Economische Zaken.

Een belangrijke vernieuwing in vergelijking met de oude wet is de opstelling van een verslag van nieuwheidsonderzoek, dat de gegevens van de stand der techniek vermeldt die in acht kunnen worden genomen bij de beoordeling van de nieuwheid van de uitvinding en van de uitvinderswerkzaamheid. Het Belgisch octrooiverleningsregime blijft weliswaar een regime zonder vooronderzoek van de octrooieerbaarheid. Het nieuwheidsonderzoek heeft slechts een informatieve functie en is geen absolute voorwaarde om een octrooi te verkrijgen. Evenwel, bij afwezigheid van een nieuwheidsonderzoek wordt de maximale geldigheidsduur van het octrooi beperkt tot zes jaar. Aldus heeft de wetgever het Belgische octrooi willen opwaarderen.

De octrooiverlening heeft principieel plaats achttien maanden na de indiening van de octrooiaanvraag of, in voorkomend geval, na de ingeroepen voorrangsdatum. Het uitsluitend recht dat door het octrooi wordt toegekend, heeft uitwerking vanaf de dag waarop het octrooi ter inzage van het publiek is gelegd.

4) Geïnspireerd op het Europees recht, wordt een bescherming verleend aan de octrooiaanvraag.

5) Ook voor de bepaling van de bescherming verleend door het octrooi worden de beginselen van het Europees recht overgenomen. Het octrooi geeft de octrooihouder het recht zowel de directe als de indirecte toepassing van de geotrooieerde uitvinding te verbieden, zoals m.b.t. het gemeenschapsoctrooi bepaald is in de artikelen 29 en 30 GOV. Het zij ook vermeld dat een exploitatierecht gegrond op een vroeger gebruik van de uitvinding of persoonlijk bezit officieel wordt erkend.

6) Aan een octrooi zijn tevens verplichtingen verbonden. De wet bevat daartoe een uitgebreide regeling betreffende de verlening van gedwongen licenties, een belangrijke nieuwigheid, ingegeven door art. 5A van het Verdrag van Parijs. Een gedwongen licentie kan worden toegekend in twee gevallen, namelijk wegens niet- of onvoldoende exploitatie van de uitvinding in België na een zekere termijn en zonder dat de octrooihouder zijn inertie door geldige redenen kan rechtvaardigen, of wegens afhankelijkheid van het octrooi ten opzichte van de rechten verbonden aan een vroeger octrooi, in zoverre het afhankelijk octrooi een aanzienlijk technisch belang vertoont. Gedwongen licenties worden verleend op aanvraag.

7) De maximale geldigheidsduur van het octrooi bedraagt twintig jaar. De instandhouding van het octrooi evenals van de octrooiaanvraag is afhankelijk van de betaling van jaartaksen. De jaartaks is voortaan slechts verschuldigd vanaf het derde jaar na de indiening van de octrooiaanvraag.

8) Bij wege van een schriftelijke verklaring kan de octrooihouder (geheel of gedeeltelijk) afstand doen van het octrooi.

9) Een octrooiaanvraag of een octrooi kunnen geheel of gedeeltelijk het voorwerp zijn van overdracht, overgang of een contractuele licentie. Ook (roerend) beslag is mogelijk. De wet voorziet in maatregelen om de voorlichting van het publiek te verbeteren door een uitbreiding van het aantal inlichtingen die in het register en in de verzameling van de uitvindingsoctrooiën moeten worden vermeld.

10) M.b.t. de nietigheid van het octrooi, zowel wat de nietigheidsgronden als wat de gevolgen van de nietigverklaring betreft, spiegelt de wet zich aan de bepalingen van het Europees recht (art. 138 EOV, artt. 57 en 35 GOV). Op te merken valt dat de wet uitdrukkelijk bepaalt dat de gerechtelijke beslissing tot nietigverklaring tegenover een ieder «kracht van gewijsde» heeft. Klaarblijkelijk is bedoeld: «gezag van gewijsde».

11) Elke schending van de voornoemde verbodsrechten van de octrooihouder (cf. supra, punt 5) wordt beschouwd als een inbreuk, ongeacht de goede trouw. De wet bepaalt wie de vordering inzake inbreuk mag instellen. De rechter kan het ophouden van de inbreuk bevelen, een schadevergoeding opleggen, de publikatie van het vonnis bevelen of, in geval van kwade trouw, de verbeurdverklaring uitspreken van de voorwerpen die met inbreuk op het octrooi zijn vervaardigd of die voor deze vervaardiging speciaal bestemd waren.

12) De wet bevat een hele reeks bepalingen m.b.t. de vertegenwoordiging voor de Dienst voor de industriële eigendom. In principe kan die vertegenwoordiging slechts waargenomen worden door erkende gemachtigden. De re-

geling is bedoeld om zowel aan de uitvinders als aan de Dienst de waarborg te geven dat de gemachtigden met wie zij te doen hebben, voldoende op de hoogte zijn van de verschillende bepalingen over de uitvindingsoctrooiën.

13) Het aantal rechtbanken dat bevoegd is om octrooigeschillen te beslechten, wordt beperkt, teneinde de specialisatie van de rechters alsmede de uniformisering in de rechtspraak te bevorderen.

Tot slot bepaalt de wet, na enige wijzigings-, opheffings- en overgangsbepalingen, dat, uitgezonderd de artt. 59 en 64 (die betrekking hebben op het register van erkende gemachtigden), de datum van inwerkingtreding door de Koning bepaald wordt, wat binnen 24 maanden na de publikatie van de wet in het Belgisch Staatsblad dient te geschieden.

In hetzelfde nummer van het Belgisch Staatsblad zijn nog drie koninklijk besluiten m.b.t. deze wet verschenen. Eén heeft betrekking op de inwerkingtreding van een aantal artikelen betreffende het register der erkende gemachtigden. Een tweede betreft het bijhouden en de vermeldingen van het register van erkende gemachtigden in toepassing van art. 59. Het derde handelt over de samenstelling en de werking van de Commissie belast met het onderzoek van de aanvragen tot inschrijving in het register der erkende gemachtigden in toepassing van art. 64.

Voor een uitgebreide commentaar wordt verwezen naar de bijdrage van Verschaeve, M., «Naar een nieuwe octrooiwet», *R.W.*, 1984-85, 2241-2270.

J. V. D.

Openbaarheid van tuchtprocedures bij de Orde van Geneesheren en de Orde van Apothekers

De wet van 13 maart 1985 betreffende de openbaarheid van de tuchtprocedures voor de Raden van Beroep van de Orde van Geneesheren en van de Orde van Apothekers (*B.S.*, 29 maart 1985) is een rechtstreeks gevolg van de rechtspraak van het Europees Hof van de Rechten van de Mens dat op 23 juni 1981 oordeelde dat art. 6, lid 1, EVRM toepasselijk is op een tuchtprocedure die tot gevolg heeft of volgens de nationale wet kan hebben dat aan betrokkene tijdelijk of definitief een burgerlijk recht wordt ontnomen, met name het recht om nog langer een beroep uit te oefenen dat geen openbaar ambt is. Een dergelijke procedure moet geacht worden tot voorwerp te hebben het vaststellen van de burgerlijke rechten en verplichtingen (*R.W.*, 1981-82, 1238-1244, met noot Y. Van den Bosch, *J.T.*, 1981, 622, met noot P. Lambert). Het Hof van Cassatie wou eerst deze rechtspraak niet volgen (Cass., 21 januari 1982, *R.W.*, 1982-83, 549, *J.T.*, 1982, 438, *T.B.P.*, 1982, 346). Na een nieuw arrest van het Europees Hof van 10 februari 1983 (*Adm. Publ.*, tr., 1983, nr. 3, 205) heeft het Hof van Cassatie in zijn voltallige zitting van 14 april 1983 zijn rechtspraak aangepast; zie *J.T.*, 1983, 607, met conclusie J. Velu, *R.W.*, 1983-84, 83, met noot P. Lemmens, «Het einde van de betwisting rond openbaarheid van tuchtzaken».

Ofschoon de Conventie, minstens wat de besproken bepaling betreft, van rechtstreekse toepassing is in ons land en alle tuchtinstanties zich dadelijk naar de arresten van het

Europees Hof van de Rechten van de Mens van 23 juni 1981 en 10 februari 1983 kunnen gedragen, heeft volksvertegenwoordiger De Groodt het wenselijk geacht een wetsvoorstel ter zake in te dienen.

Daarbij valt op dat de wet van 13 maart 1985 bepaalt dat de provinciale Raden van de Orde van Geneesheren en de Orde van Apothekers met gesloten deuren zitting houden en pas wanneer de zaak in hoger beroep behandeld wordt de zittingen van de raden van beroep openbaar zijn, tenzij de verdachte geneesheer of apotheker uitdrukkelijk afziet van de openbaarheid van de behandeling. Voorzeker is deze bepaling in overeenstemming met de overwegingen bij het arrest van het Europees Hof. Zij werden ook reeds overgenomen door het Hof van Cassatie: zie Cass., 21 oktober 1983, *R. W.*, 1983-84, 1069. Tijdens de besprekingen in de Senaat heeft een lid zich afgevraagd waarom de openbaarheid alleen werd opgelegd op het niveau van de Raad van Beroep en niet op het niveau van eerste aanleg. Of-schoon de termen van de wet beantwoorden aan het arrest van het Europees Hof, blijft het risico dat de niet-openbaarheid van de debatten in eerste aanleg opnieuw problemen zal doen rijzen (*Parl. St.*, Senaat, 1984-85, nr. 766/2, 3).

Anderzijds moet men zich afvragen of tuchtzaken tegenover openbare ambtenaren niet in het openbaar moeten plaatsvinden tenzij zij uitdrukkelijk van die openbaarheid afzien. Een ambtenaar die een publiek mandaat uitoefent, maakt hoe dan ook aanspraak op burgerlijke rechten, namelijk het recht op wedde, het recht op pensioen, enz. Een tuchtactie heeft daar invloed op.

In afwachting van rechtspraak die deze vraag zal oplossen doen de bevoegde publiekrechtelijke tuchtinstanties er goed aan uitdrukkelijk de vraag te stellen of de vervolgd van de openbaarheid afziet.

W.L.

Ziekenhuizen : definitie

De wet van 13 maart 1985 tot wijziging van art 1 van de wet van 23 december 1963 op de ziekenhuizen (*B.S.*, 29 maart 1985) is tot stand gekomen op initiatief van de Ziekenhuisraad, die een nieuwe omschrijving wou geven van de definitie van ziekenhuis.

Volgens de Raad moest het begrip ziekenhuis uitgebreid worden in die zin dat de ziekenhuisactiviteit niet enkel de opgenomen patiënten betreft, maar ook de ambulante verzorgde patiënten.

Uit de nieuwe definitie blijken de volgende kenmerken :

a. de dienstverlening is gebaseerd op het continuïteitskarakter : op ieder ogenblik moet gepast medisch-specialistisch optreden mogelijk zijn ;

b. de dienstverlening vertoont een pluridisciplinair karakter : dit pluridisciplinair karakter heeft een dubbele betekenis, want enerzijds is er een samenwerking tussen de artsen van verschillende medische disciplines en anderzijds een samenwerking tussen de arts en de verpleegkundigen en paramedici ;

c. de opname kan een pluriform karakter hebben : in de oude definitie was het verblijfskarakter een essentieel element ; in de nieuwe definitie wordt het begrip opname rui-

mer beschouwd, zodat ook ambulante behandeling en dagbehandeling als ziekenhuisbehandeling te beschouwen is ;

d. de dienstverlening heeft een principieel in de tijd beperkt karakter.

Al deze kenmerken maken het mogelijk het ziekenhuis duidelijker te onderscheiden van andere verzorgingsinstellingen die een meer residentieel karakter vertonen.

Tijdens de commissievergaderingen werd de vraag gesteld of de G-, de V- en T- diensten als ziekenhuisdiensten te beschouwen zijn.

Uit het ministerieel antwoord blijkt dat de G-dienst zoals hij werd opgevat, duidelijk een ziekenhuisdienst is. Het is immers een dienst voor acute geriatrie met korte verblijfsduur.

De V-dienst is ook een ziekenhuisdienst. Wel functioneren vele V-diensten niet als ziekenhuis maar in feite zijn het rust- en verzorgingstehuizen.

De V-dienst is een ziekenhuisdienst, maar dat betekent niet dat al degenen die op het terrein dit etiket dragen, het ook zullen kunnen blijven behouden.

De T-dienst is een psychiatrische ziekenhuisdienst waarvan de finaliteit gericht is op de wederinschakeling van de patiënt in de samenleving (*Parl. St.*, Kamer, 1981-82, nr. 288/5, 5).

W.L.

Wielervedstrijden : minimumleeftijd voor deelnemers

Het decreet van de Vlaamse Raad van 5 maart 1985 houdende bepalingen van de minimumleeftijd voor deelnemers aan wielervedstrijden (*B.S.*, 30 maart 1985) wil jonge kinderen beschermen tegen de psychisch-sociale druk van de tot overpresteren dwingende omgeving die een ongunstige invloed heeft op de relationele ontwikkeling van het kind.

1. Beneden de leeftijd van vijftien jaar is het niet geoorloofd deel te nemen aan wielervedstrijden die georganiseerd worden op zowel openbare als particuliere wegen, terreinen of in gebouwen.

2. Onder bepaalde voorwaarden mag aan de jongeren vanaf de leeftijd van twaalf jaar opleiding verstrekt worden. Deze voorwaarden zijn vastgelegd in het besluit van de Vlaamse Executieve van 13 maart 1985 houdende opleiding van jongeren voor de wielersport (*B.S.*, 30 maart 1985).

3. Aan de Vlaamse Executieve wordt de zorg overgelaten de voorwaarden vast te leggen waaronder de jongeren tussen 15 en 21 jaar aan wielervedstrijden kunnen deelnemen. Hierbij wordt in de eerste plaats de organisatie van een medische controle en veiligheidsmaatregelen beoogd.

Een tweede besluit van de Vlaamse Executieve van 13 maart 1985, eveneens verschenen in het *Belgisch Staatsblad* van 30 maart 1985 heeft voor verschillende categorieën van jongens en meisjes volgens leeftijd bepaald over welke afstand en met welke tussenpozen de jongeren tussen 15 en 21 jaar aan wielervedstrijden mogen deelnemen.

Het ontwerp van decreet heeft aanleiding gegeven tot ruime besprekingen omtrent de bevoegdheid van de gewestelijke instellingen ter zake.

Omdat het decreet correctionele straffen stelt op de miskenning van zijn voorschriften, was de Raad van State in zijn advies van mening dat de materie bezwaarlijk als een

persoonsgebonden aangelegenheid in de zin van art. 5 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 kon worden beschouwd.

In het Overlegcomité werd een labiel evenwicht bereikt. Inderdaad, het heeft allereerst herinnerd aan de exclusieve bevoegdheid van een nationale overheid voor de aangelegenheden inzake jeugdbescherming, die ressorteren onder het burgerlijk recht, het strafrecht en het gerechtelijk recht zodat het Overlegcomité van oordeel was dat de nationale wetgever bevoegd is om normen en onder meer de minimumleeftijd vast te stellen voor deelneming van minderjarigen aan sportwedstrijden door strafrechtelijke sanctiëring van overtreding van deze regel. Maar anderzijds heeft het Overlegcomité gesteld dat de Gemeenschappen bevoegd zijn voor het geheel van het beleid inzake lichamelijke opvoeding, sport en openluchtlevens alsmede voor de medische sportcontrole, zoals uit de artikelen 4 en 5 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 blijkt.

De conclusie van het Overlegcomité luidde als volgt: «Binnen het kader van hun bevoegdheden inzake lichamelijke opvoeding, sport en openluchtlevens en inzake medische sportcontrole, zijn de Gemeenschappen bevoegd om de voorwaarden en nadere bepalingen vast te stellen voor de organisatie en voor de deelneming aan wedstrijden met motorvoertuigen en aan wielervedstrijden, in voorkomend geval gewaarborgd door strafrechtelijke bepalingen, onverminderd de bevoegdheid van de nationale overheid om inzake jeugdbescherming verbodsmaatregelen op te leggen» (*Parl. St.*, VI. R., 1984-85, nr. 301/1, 13-14).

Betreffende dit bevoegdheidsvraagstuk wordt de lezer verwezen naar de wet van 21 november 1984 tot aanvulling van de wet van 15 juli 1960 tot zedelijke bescherming van de jeugd (*B.S.*, 14 december 1984) die de organisatie verbiedt van sportwedstrijden waaraan minderjarigen beneden de vijftien jaar deelnemen met motorfietsen of bromfietsen (zie: Wetgeving in kort bestek, Tw. Verbod van bepaalde sportwedstrijden voor jeugdigen). De reeds vermelde tekst van het Overlegcomité van 5 april 1984 is eveneens Overgenomen in de parlementaire documenten ter voorbereiding van deze wet: zie *Parl. St.*, Senaat, 1983-84, nr. 673/2, 6-8.

W.L.

BOEKEN

LAMBERT, P., *Le secret professionnel*, Ed. Nemesis, Brussel, 1985, 321 blz.

Deze monografie over het beroepsgeheim is geschreven door een jurist die als advocaat vooral aandacht heeft voor de rechtspraktijk terzake.

Auteur behandelt het onderwerp op de wijze waarmee men het beroepsgeheim pleegt te bestuderen. Vooreerst een Algemeen Deel (Titel I) waarin de geschiedenis en de grondslag, de natuur en de strafrechtelijk-technische aspecten van het beroepsgeheim worden besproken. Daarna volgen een reeks hoofdstukken (Titel II) waarin het 'bijzonder' beroepsgeheimrecht wordt behandeld, overeenkomstig de beroepen waarvoor geheimhouding geldt in de zin van art. 458 S.W.

Het oorspronkelijke van het boek ligt o.i. in het vierde hoofdstuk van Titel I waarin wordt aangetoond dat het recht m.b.t. het beroepsgeheim een normering aanreikt voor een bepaald belangenconflict dat steeds dezelfde structuur vertoont. Het gaat nl. steeds

over een conflict in het communicatie- of informatieveld dat eigen is aan allerlei maatschappelijke verbanden (medische wereld, gerechtelijk onderzoek, enz.) waarbij moet afgewogen worden of het recht op het mededelen van een particuliere waarheid omtrent een bepaalde persoon al of niet primeert op het recht op de geheimhouding van deze informatie.

Aan de ene kant de belangen van een bepaalde persoon beschermd door een geheim, aan de andere kant de belangen van de maatschappij (het recht van de overheid ingelicht te worden over misdadigheid, de volksgezondheid), de rechten van de fiscus, het recht van informatie, familiale belangen, de belangen van de vertrouwenspersoon, soms van de geheimgerechtigde zelf.

Dit is een interessante analyse van het beroepsgeheim, want als het blijkt dat de belangenconflicten die aan bod komen steeds dezelfde structuur vertonen, dan kan daaruit rechtstheoretisch een belangrijke conclusie getrokken worden die ik in een bijdrage over het beroepsgeheim, in het *Rechtskundig Weekblad* van 1977-1978 verschenen, meende als volgt te mogen verwoorden: wat het verband betreft tussen het recht op communicatie of op het mededelen van een particuliere waarheid enerzijds en de zwijgplicht anderzijds, kan men stellen dat "in de mate dat het recht op het vernemen van particuliere waarheden, in hoofde van derden (particulieren of overheden) afneemt, de zwijgplicht volstrekt wordt."

Maar wanneer de gevallen en rechtsproblemen waarop het beroepsgeheim toepasselijk is, inderdaad steeds dezelfde structuur vertonen, met name een belangenconflict in een of ander communicatieveld, is het dan niet aangewezen de grondslag van het beroepsgeheim precies in deze structuur te zoeken, en deze grondslag uiteindelijk te vinden in het *recht op communicatie* *waartoe de zwijgplicht en het recht op geheimhouding in bepaalde gevallen intrinsiek behoren* (vgl. de reeds geciteerde bijdrage in *R.W.*, 1977-1978, 1286)? Laatstgenoemde zienswijze vertoont veel gelijkenis met wat de auteur van het hier besproken boek behandelt onder de hoofding *La théorie des conflits de valeurs* (blz. 33-38).

F. Van Neste
UFSIA

K.F. HAAK, *De aansprakelijkheid van de vervoerder ingevolge de CMR - The liability of the carrier under CMR* (with summaries in English, French and German), Stichting Vervoeradres, 's-Gravenhage, 1984.

De auteur is wetenschappelijk medewerker aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Het aangekondigde boek is de handelseditie van het door hem aan deze universiteit verdedigde proefschrift, getiteld «De aansprakelijkheid van de vervoerder ingevolge de CMR».

Haak's werk vormt zonder twijfel een belangrijke aanwinst van de literatuur betreffende het transportrecht. Het draagt in aanzienlijke mate bij tot het bereiken van een beter inzicht aangaande de werking van het CMR-Verdrag, en dat door de grondigheid waarmee de verschillende aspecten van het Verdrag en de Nederlandse en buitenlandse rechtspraak en rechtsleer werden uiteengezet en besproken.

De auteur verdedigt talrijke standpunten ten aanzien van bepaalde aspecten, hierbij telkens vertrekkende van een kritische rechtsvergelijkende studie van de tegenstrijdige opinies in rechtspraak en rechtsleer. Bij wijze van voorbeeld kan worden aangehaald de problematiek in het kader van artikel 32 van de CMR aangaande de vraag of de verplichting tot het terugzenden van de stukken door de vervoerder bij afwijzing van de schriftelijke vordering zich slechts uitstrekt tot het terugzenden van de originele stukken dan wel of eveneens opgezonden foto- of xerokopieën dienen te worden terugbezorgd (blz. 346 e.v.). Haak opteert voor de eerste oplossing hierbij aanleunend tegen de pragmatische overweging van het Duitse gerecht. Deze praktijkgerichtheid vindt trouwens haar weerspiegeling in het gehele werk.

De lezer ontkomt niet aan de indruk dat het boek eerder geschreven is vanuit de optiek van de vervoerder dan uit die van de ladingbelanghebbende. Dit komt bijvoorbeeld goed tot uiting bij de behandeling van de vraag in welke mate de in de praktijk veelvuldig ingeroepen ontheffingsgrond (de behandeling, lading, stuwing of lossing door de afzender, de geadresseerde of personen, die voor rekening van de afzender of de geadresseerde handelen, artikel 17.4.c) in het voordeel van de vervoerder kan worden uitgelegd en

de combinatie hiervan met artikel 18.2 van de CMR.

De gehele materie werd onderverdeeld in acht hoofdstukken.

In het eerste hoofdstuk wordt een «aanduiding» van het Verdrag gegeven, nl. de plaats van het Verdrag op het terrein van het internationale (Europese) handelsrecht, de geschiedenis van het Verdrag, de aard van het internationaal verdragenrecht, de rechtspraak en de literatuur.

De voorwaarden waarvan de toepasselijkheid van het Verdrag afhankelijk worden gesteld, ondergaan in hoofdstuk 2 een rechtsvergelijkend onderzoek, waarbij de uitsluitend op nationaal begrippen gebaseerde uitlegmethode wordt bestreden.

In hoofdstuk 3 wordt nader ingegaan op de bijzondere types van vervoer, zoals het stapel-, onder- en opvolgend vervoer en de rechtsgevolgen hiervan. Tevens wordt stilgestaan bij de samenhang en/of de verschillen met gecombineerd of multimodaal vervoer van belang bij containervervoer.

De titel van het werk zelf, de kern van de CMR, maakt het onderwerp uit van hoofdstuk 4, het langste hoofdstuk. Opgemerkt zij hierbij, dat heel wat aandacht wordt besteed aan de wordingsgeschiedenis, die nuttige gegevens bevat, teneinde een uitleg te verschaffen voor het aansprakelijkheidsmodel van de CMR.

Bij de systematische analyse van de algemene en bijzondere ontheffingsgronden van aansprakelijkheid van de vervoerder wordt in extenso ingegaan op de in de praktijk veelvuldig voorkomende schadeveroorzakende omstandigheden zoals diefstal en brand alsmede op de veelvuldig ingeroepen ontheffingsgrond van artikel 17.4.c, van het CMR-Verdrag.

Het systeem van de schadevergoeding, vastgelegd in de CMR, en de omvang van de schadevergoeding wordt in het vijfde hoofdstuk uiteengezet.

De vraag wie uiteindelijk gerechtigd is van de vervoerder schadevergoeding te vorderen, met andere woorden de vraag naar de grondslag en uitoefening van het vorderingsrecht, wordt gesteld in hoofdstuk 6.

De studie wordt beëindigd met een verhandeling over het procesrecht (hoofdstuk 7) en de verjaring (hoofdstuk 8).

In dit boek zijn opgenomen een korte samenvatting in de Nederlandse, Engelse, Franse en Duitse taal, als bijlagen alle relevante teksten (de Engelse en Franse tekst van de CMR, de Nederlandse en Duitse vertaling ervan, de Engelse en Franse tekst van het CMR-Protocol (1978), de Nederlandse wet omrekening in goud uitgedrukte rekeneenheden en het daarbij aansluitend besluit van 19 januari 1982) en voorts een rechtspraakregister en een trefwoordenregister.

Dirk De Beule

STRAFRECHT EN STRAFVORDERING. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer. Onder redactie van prof. A. VANDEPLAS en mr. P. ARNOU - Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1984.

In het «Woord vooraf» kondigt de redactie van dit losbladig werk aan dat zij het voornemen heeft om aan de hand van alfabetisch gerangschikte trefwoorden het hele strafdomen te behandelen vanuit de optiek «weinig theorie, maar een sterk praktijkgerichte benadering».

In de eerste aflevering, die ca. 300 pagina's omvat, zijn de volgende commentaren opgenomen: Ademtest en bloedproef in verkeerszaken (F. Hutsebaut), Commissie van advies voor vreemdelingen (L. Declercq), Consignatie van de burgerlijke partij (A. Vandeplas), Drugs: De onthulling als grond van verschoning (W. Brosens), Drugs: De strafbare feiten, het gebruik van drugs, en de vaststelling van overtredingen (W. Brosens), Drugs: De straffen (W. Brosens), Gijzeling (Th. Denys), Jacht- en sportwapens (R. Verstraeten), Nachtlawaai (L. De Schepper), Onmiddellijke aanhouding (R. Van Camp), Onrechtmatige en willekeurige vrijheidsberoving: strafsancities (Th. Denys), Onrechtmatige en willekeurige vrijheidsberoving: vergoeding (Th. Denys), Oorlogswapens (R. Verstraeten), Schuldig verzuim (J. Dujardin), Verbeurdverklaring bij jacht en vogelvangst (P. Arnou) en Verboden wapens (R. Verstraeten).

De prijs van de eerste aflevering (basisdeel) in linnen band bedraagt 1.500,-F, de verdere afleveringen worden gerekend aan de geldende paginaprijs (momenteel 7.20F).

Deze eerste aflevering is het begin van een grote onderneming: een nederlandstalige grondige commentaar van het in België geldende strafrecht en strafprocesrecht. Met vertrouwen wordt de realisatie van de ambitieuze plannen van de redacteurs tegemoet gezien.

B.

J. VAN LANGENDONCK, e.a., Volmachten en sociale zekerheid — 1983/84, R.S.R. nr. 26, Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1985, 315 p.

In de reeks Sociaal Recht verschijnt nummer 26 als een vervolg op nummer 21 dat reeds handelde over «Volmachten en sociale zekerheid — 1982».

De nieuwe reeks volmachtsbesluiten, genomen vóór 1 april 1984, wordt bekeken vanuit de groepen waarop de materie betrekking heeft.

Prof. J. Van Langendonck onderzoekt de maatregelen die werden genomen ten aanzien van zieken en minder-validen en heeft tevens aandacht voor de stelsels van de arbeidsongevallen en de beroepsziekten.

C. Persyn behandelt, in een vrij uitgebreide bijdrage, de diverse maatregelen die de werklozen aanbelangen. Naast het tewerkstellingsbeleid en de werkloosheidsreglementering wordt de fiscale aanslagregeling van de werkloze onder ogen genomen.

De maatregelen ten aanzien van de gezinnen worden toegelicht door prof. B. Van Buggenhout: inlevering, prioriteit voor de minstbedeelden, verbetering van de reglementering en interne harmonisatie.

D. Simoens onderzoekt de maatregelen die voor de gepensioneerden werden genomen. Niettegenstaande reeksen volmachtsbesluiten en koninklijke besluiten in het Belgisch Staatsblad verschenen tussen 1 januari 1983 en 1 juni 1984, is «harmonisatie» toch het centrale thema in de ontwikkeling van de pensioensector sinds 1982, waarin de wet van 15 mei 1984 houdende maatregelen tot harmonisering in de pensioenregelingen (Wet-Mainil) een belangrijke plaats inneemt.

Ten aanzien van de zelfstandigen bespreekt D. Pieters de maatregelen die werden genomen tijdens de tweede volmachtenperiode in verband met het sociaal statuut der zelfstandigen, het rust- en overlevingspensioen, de gezinsbijdragen, de inkomensmatiging en de recente maatregelen genomen ter aanmoediging van de werklozen die zich als zelfstandigen willen vestigen.

P. Senaev belicht vanuit de hoek van de O.C.M.W.-bijstandtrekkers eerst de maatregelen genomen t.a.v. de instellingen (openbare ziekenhuizen die afhangen van de O.C.M.W.'s, gemeente-overheid). Daarna komen de wijzigingen aan de beurt inzake het bestaansminimum en de andere individuele sociale dienstverleningen.

Maatregelen voor mensen in instellingen worden toegelicht door H. Prims, achtereenvolgens wat betreft de instellingen zelf, de personeelsleden en de patiënten.

Prof. J. Van Steenberge levert de laatste bijdrage, over de financiering van het sociale-zekerheidsstelsel.

Het boek bevat voorts nog de verslagen van de werkgroepen die op de studiedag van 4 mei 1984 te Leuven over «Volmachten en sociale zekerheid» werd gehouden, alsmede de slottoespraak van prof. G. De Broeck.

Hoewel het boek niet een tot in alle details uitgediepte studie kan inhouden van elk van de behandelde thema's, is het niettemin interessant omdat het, naast een volledige opsomming en bespreking van de verschillende besluiten, deze tevens zo samenbrengt dat een grote waaier van maatregelen vanuit een zelfde optiek wordt belicht.

Gh. Dhayer

D.W.F. VERKADE m.m.v. J.H. SPOOR, Bescherming van het uiterlijk van produkten, Kluwer-Deventer, 1985 (Serie Recht en Praktijk nr. 40), 78,50 gulden (abonnees 20 % korting), XXI + 281 blz.

Als dit boek verschijnt — aldus het Woord vooraf — is de «Eenvormige Beneluxwet inzake Tekeningen of Modellen» (BTMW) ongeveer tien jaar van kracht.

Tekeningen (tweedimensionale uiterlijk van een voorwerp met gebruiksfunctie) en modellen (driedimensionale uiterlijk) — door gaans (ook hier verder) samen aangeduid als «modellen», lijken t.a.v. de meer traditionele industriële eigendomsrechten (octrooien en merken) en andere intellectuele eigendomsrechten (auteursrechten en nevenrechten) een nogal marginale plaats in te nemen (kwekersrechten laat ik wegens hun sectorieel beperkt toepassingsgebied hier buiten beschouwing). Toch heb ik voor het schrijven van deze recensie, overigens met veel leesgenot, een meer dan tweehonderd goed gevulde bladzijden (met misschien iets te veel kleine druk) doorgenomen, waarin een verbluffend aantal interpretatievragen, toepassingsproblemen, afbakeningskwesties, controverses en andere juridische delecta aan bod komen.

Verkade geeft, althans voor de (ook naar zijn zeggen) vrij verrassende omvang, een aantal verklaringen die o.m. verband houden met de vooral in tijden van stagnerende consumptie toenemende tendens om de strijd om het marktaandeel met een toenemende voorkeur voor het aanhaken bij marktleiders te voeren. Als men dan weet dat de vormgeving van een produkt een belangrijk facet is (geworden) van het produkt-«image» — dus een belangrijk instrument van produktdifferentiatie — en lang niet elk uiterlijk geldig als vormmerk (bv. coca-cola-flesje) kan worden gedeponeerd (omdat het publiek er niet een verwijzing naar een bepaalde onderneming in ziet, zodat het voor de merkbescherming noodzakelijke onderscheidend vermogen ontbreekt, bv. het «dessin» van behangselpapier of confectie), dan wordt het belang van de bescherming als model in de door de BTMW bedoelde zin van «Geschmackmuster» of «design» duidelijk (gebruiksmodellen of «small patents» kent het Beneluxrecht niet).

De titel van het boek geeft reeds aan dat niet alleen de BTMW (en de internationale modellenbescherming: Unieverdrag van Parijs en Overeenkomst van 's-Gravenhage) ter sprake komen. Ook de octrooi- en merkenrechtelijke bescherming van het uiterlijke van produkten en de toepassing van het recht inzake oneerlijke mededinging wordt vrij uitvoerig besproken. Daar de mogelijkheid van octrooibescherming voor het uiterlijke van produkten (vooral ten gevolge van de nu ook in de nieuwe Belgische octrooiwet expliciet gestelde inventiviteitsdrempel en de cumulatie van octrooi- en modellenbescherming ingevolge art. 2, lid 1, BTMW) vrijwel uitgesloten is, wordt in het besproken boek terecht niet zoveel aandacht aan de afbakening tussen modellen- en octrooibescherming geschonken. De afgrenzing tussen vormmerk en model is echter niet zo scherp. Overigens is cumulatie van beide beschermingsstatuten niet uitgesloten. Met reden wordt in dit boek aan de Benelux Merkenwet (BMW) dan ook wat meer aandacht besteed. Ook wordt m.n. gewezen op het belang van de merkenrechtelijke bescherming na een gemiste modellenrechtelijke kans (nrs. 127 en 132).

Het plezierige aan dit werk is het feit dat de auteur zijn diepgaande analyse, waarin zijn zeer grote vertrouwdheid, als wetenschapper en practicus, met de kleinste details van zijn onderwerp blijkt, op p. 221 besluit met de (door hem zelf genuanceerd maar toch onmiskenbaar negatief beantwoorde vraag) of de BTMW-regeling wel nodig was. Als er dan toch, voor Nederland en Luxemburg een internationaalrechtelijke reden bestond om een speciale modellenwet in te voeren, dan ware een minimumoplossing, zoals die van het Belgische K.B. van 1935 (geen verplicht modellen-depot en toepassing van de auteursrechtelijke bescherming op ook niet-artistieke modellen) aldus Verkade, te prefereren geweest.

Reeds op p. 7 stelt Verkade de vraag of de wet niet voor «deregulering» in aanmerking komt. Hij herinnert er overigens aan dat door Cohen Jehorem (*NJB*, 1981, 695) de afschaffing van de BTMW is bepleit. Als de BTMW dan toch blijft bestaan — wat te verwachten is — en de *de lege ferenda*-libido in verbeteringen van het bestaande haar sublimatie zal moeten vinden, dan zal men Verkades boek weer in de hand kunnen nemen. Met name in de nrs. 23 en 39 doet hij interessante voorstellen tot verbetering van de BTMW.

Het van a tot z lezen van voorliggend werk over een zeer technische materie heeft mij geen moment verveld. De openhartigheid en kritische ingesteldheid van de auteur — ook de achterliggende belangen bij deze of gene oplossing worden waar nodig (zie vooral de standaardiseringsproblematiek op p. 43-44) geëxpliciteerd — spoort op zich al tot lectuur aan.

Verkade is bovendien — zoals in zijn andere geschriften — een geestig en spitsvondig schrijver. Een goede bruikbaarheid van het

boek als naslagwerk wordt gewaarborgd door een uitgebreid trefwoordenregister en een register op verdrags- en wetsartikelen. Bovendien werd een erg nuttig rechtspraakregister en een (waarschijnlijk vooral voor de erin geciteerde auteurs relevant) personenregister opgenomen. Ten slotte bevat het boek de tekst van de BTMW, het BTMV, de Overeenkomst van 's-Gravenhage en enkele statistische gegevens.

Menig rechtsbeoefenaar zal zich verder verheugen over de talrijke praktische tips, zoals die in nr. 61 (kleine druk) i.v.m. het verrichten van «fake depots» om concurrenten op een dwaalspoor te brengen, de proceduredtips, o.m. i.v.m. het stellen van prejudiciële vragen aan het Ben GH (op p. 23-24) of de «check-list» voor contractsluiting (in nr. 88).

Hoewel t.a.v. het niet-eenvormig recht (vooral het leerstuk der oneerlijke mededinging) dat bij de modellenbescherming een rol speelt, vooral Nederlands en weinig Belgisch recht is behandeld, is het boek m.i. ook voor Belgische lezers meer dan aanbevelenswaardig. In de eerste plaats omdat het eenvormig, m.n. Beneluxrecht, de hoofdmoot uitmaakt. Bovendien is er de internationaalrechtelijke bescherming en het Europees gemeenschapsrecht, m.n. de artt. 85-86 en 30-36 EEG (waarvan de voor modellenbescherming relevante aspecten zeer treffend worden behandeld). Ten slotte wil ik ten voordele van een uitbundig onthaal van het boek in België, de eerder vermelde kwaliteiten in herinnering brengen en op de interessante rechtsvergelijkende aantekeningen wijzen die het bevat.

Van de nog niet opgesomde onderwerpen die ook in Verkades boek met grote accuratesse worden behandeld, wil ik vooral noemen de auteursrechtelijke bescherming volgens artikel 21 BTMW van de door Verkade overtuigend als onduidelijk gediskwalificeerde categorie der tekeningen of modellen die een «duidelijk kunstzinnig karakter» vertonen (nrs. 108-111).

Tot het eenvormig recht behoort echter wel de problematiek van de *samenloop* tussen de BTMW-bescherming en de gemeenrechtelijke bescherming, i.z. de toepassing van het leerstuk van de oneerlijke mededinging. Artikel 4, lid 5, BTMW luidt: «Voor feiten die alleen inbreuk op een tekening of model inhouden kan geen vordering worden ingesteld op grond van de wettelijke bepalingen inzake de bestrijding van de oneerlijke mededinging.» Wat België betreft dient in dit verband ook op artikel 56 W.H.P. te worden gewezen dat bepaalt dat art. 55 (m.n. de bevoegdheid van de Voorz. Kh. de staking te bevelen van inbreuken op de aldaar genoemde bepalingen van de WHP) geen toepassing vindt op daden van namaking die onder de toepassing vallen van de wetten betreffende o.m. de «nijverheidstekeningen of -modellen». Afgezien van het feit dat art. 56 WHP ook een bevoegdheidsregel bevat (maar niet alleen een bevoegdheidsregel: hierover Swennen-Van den Bergh, *Wet Handelspraktijken, Overzicht van Rechtspraak*, 1976-1982, Antwerpen, 1983, 153), bevat het artikel een samenloop-regel die ook terug te vinden is in art. 14, lid 5, BTMW. Laatstgenoemde bepaling sluit de bescherming van de WHP (en art. 1401 NBW) uit t.a.v. daden (zoals namaking) die *niet meer* zijn dan met de BTMW strijdige handelingen. Een met de BTMW strijdige handeling veronderstelt een geldig depot vanwege de eiser, zodat de uitsluiting van bescherming van *niet* gedeponeerde modellen tegen oneerlijke concurrentie niet volgt uit art. 14, lid 5 — anders blijkbaar: Swennen-Van den Bergh, p. 159 — maar enkel uit het systeem van de BTMW (Verkade, p. 183 is op dit punt wat aarzelend maar verwijst als grondslag voor de uitsluiting naar de door de BTMW beoogde «register-duidelijkheid»).

Ook art. 56 W.H.P. sluit de *samenloop* tussen BTMW- en WHP-bescherming uit. Verkade onderzoekt op een ook voor de toepassing van de WHP relevante wijze de verschillende gevallen van samenloop, niet-samenloop en aanvullende bescherming van het recht inzake oneerlijke mededinging. Ik kan hier niet op details ingaan. Vooral problematisch in de problematiek van samenloop/niet-samenloop is het leerstuk van de (slaafse) nabootsing. Terwijl hij naar Beneluxrecht m.i. terecht geen ruimte aanwezig acht om het enkele met nabootsing gepaard gaande «verwarring wekken» aan te merken als méér dan «alleen inbreuk» op de BTMW (p. 189), verdedigt Verkade toch (voorzichtig) de stelling — en hij vindt hiervoor steun in recente Nederlandse en Belgische rechtspraak — dat art. 14, lid 5, zich *niet* verzet tegen vorderingen uit oneerlijke mededinging indien het gaat om «gekwalificeerd nabootsen (van modellen)», m.n. *parasiteren* (p. 192-194).

In de mate dat deze (wat België betreft WHP-) bescherming gebaseerd wordt op de vaststelling dat, benevens al dan niet slaafse nabootsing, een (onrechtmatig gekwalificeerde) handeling heeft plaatsgevonden (zoals afwerpen van personeel e.d.m.) die niet met een beroep op de BTMW volledig bestreden zou kunnen worden, kan hiermee zeker worden ingestemd.

Verkade lijkt een verdergaande bescherming van het gemene recht (zoals trouwens Braun en Evrard) evenwel niet uit te sluiten (zie p. 192).

Waar ik Verkade wel weer onvoorwaardelijk wil volgen is het aanvaarden van een aanvullende bescherming van het gemene recht bij *misleiding* (cf. art. 20, 1°, WHP) dat hij op een zeer accurate wijze onderscheidt van verwarring (cf. art. 20, 3°, WHP).

Bij wijze van besluit wil ik graag even ingaan op de naar mijn smaak fundamentele vraag die in nr. 22 (p. 32, laatste alinea) wordt gesteld. I.v.m. de materiële eis dat het voortbrengsel voor welks nieuwe uiterlijk de modellenbescherming wordt gevraagd, een gebruiksfunctie zou hebben komt Verkade op de volgende vraag. Is «versiering» of «decoratie» niet óók te beschouwen als een gebruiksfunctie van een voorwerp? Is het standpunt van de MVT dat de (louter) decoratieve functie van een voorwerp geen «praktisch nut» zou hebben, op de keper beschouwd wel vol te houden? Poser une question c'est la répondre (zie ook mijn *Product Differentiation*, Deventer, 1983, p. 16, nr. 22).

Al is het onmiddellijk resultaat van een positieve beantwoording van de vraag een uitbreiding van de BTMW-bescherming, meteen wordt toch de essentie van de modellenbescherming ter discussie gesteld. Echter ook een negatieve beantwoording van de vraag (en dus een gescheiden houden van het utilitaire en het decoratieve) noopt tot een herdenken van de plaats — if any — van modellenbescherming tussen auteursrecht (het decoratieve met enig kunstzinnig gehalte), merkenrecht (produktvorm met onderscheidende kracht) en octrooi- en gebruiksmodellenrecht. Het is niet de geringste der verdiensten van de auteur dat in het besproken boek deze vragen worden gesteld.

Kortom: het boek is een *must* voor al wie zich voor intellectuele eigendom en handelspraktijken interesseert (en het Nederlands machtig is).

J. Stuyck

Tuchtrecht en Fair Play, Nederlandse Vereniging voor Procesrecht, ed., W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, 1984, 333 blz.

Op 11 mei 1984 werd door de Nederlandse Vereniging voor procesrecht een congres ingericht over het disciplinair procesrecht. Het besproken boek vormt de gedrukte neerslag van dit congres. (Voor een verslag van het congres zelf, zie J. ten Berg-Koolen, in *N.J.B.*, 1984, 946-947).

In hoofdzaak bevat het boek de rapporten die op het congres besproken werden. Deze rapporten belichten de tuchtrechtspraak op verschillende domeinen van het beroeps- en verenigingsleven. Aldus komen de volgende thema's aan bod: medisch tuchtrecht (rapporten van Knap en Admiraal); tuchtrecht voor advocaten, accountants, fiscalisten, notarissen en gerechtsdeurwaarders (rapporten van Sluijter, Bitter, Neve, Ruijgh en Santen, en Hoogenboorn); tuchtrecht in de sport, journalistiek en media (rapporten van Galama-Kuipers, Kollen en Janssen van Raay); militair tuchtrecht (rapport van Van den Bosch); tuchtrecht in het bedrijfsleven en publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie (rapport van Bakker en de Doelder); tuchtrecht in de bouw (rapporten van Van Elk en Midag). Het boek bevat eveneens een korte samenvatting van de discussies op het congres.

De genoemde rapporten worden voorafgegaan door een samenvattend verslag, waarmee raadsheer Haardt de congresswerkzaamheden opende. Volgens Haardt blijkt uit de voorgelegde verslagen dat het tuchtprocesrecht op de volgende punten aan verbetering toe is: de samenstelling van de berechtende instantie (aandeel van de beroepsgenoten); het beginsel van hoor en wederhoor, zowel t.a.v. de betrokkene als t.a.v. de klager; de bijstand door een raadsman; de openbaarheid, door Haardt «het heetste der hete hangijzers in het wordende tuchtrecht» genoemd; de rechtsmiddelen; de mogelijke sancties; de positie van de klager.

Mede onder invloed van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, in het bijzonder de arresten *Le Compte*, is ook in ons land het tuchtprocesrecht in volle beweging. Zo werden bij de wet van 21 februari 1985 tot hervorming van het bedrijfsrevisoraat nieuwe procedureregels ingevoerd m.b.t. de tuchtvervolgingen tegen bedrijfsrevisoren en accountants, en werd bij de wet van 13 maart 1985 de openbaarheid van de medische tuchtprocedures, althans in hoger beroep, wettelijk bekrachtigd. In het wetsontwerp tot wijziging van de kaderwet van 1 maart 1976 tot reglementering van de bescherming van de beroepstitel en van de uitoefening van de dienstverlenende intellectuele beroepen, aangenomen door de Senaat op 23 april 1985 (*Parl. St.*, Senaat, 1983-84, nr. 667/1-3), komen eveneens bepalingen m.b.t. de uitoefening van de tuchtvordering voor.

Verwacht mag worden dat nog andere initiatieven zullen volgen. Het verslagboek van de Nederlandse Vereniging voor Procesrecht kan daarbij een hoogst nuttige inspiratiebron zijn.

Paul Lemmens

Les sciences humaines et les droits de l'homme, R. BRUYER, coörd., uitg. Pierre Mardaga, Brussel, 1984, 261 blz.

Reeds geruime tijd is er sprake van de bedreiging van de fundamentele rechten van het individu door moderne technieken, uitgewerkt door de *positieve* wetenschappen. Een groep auteurs, geschaard rond de psycholoog Raymond Bruyer, vroeg zich af of ook de *humane* wetenschappen konden worden misbruikt om resultaten op te leveren, die niet getuigen van eerbied voor de rechten van de mens; anderzijds wenste die groep te onderzoeken of de humane wetenschappen ook een positieve bijdrage konden leveren tot de eerbiediging van die rechten.

Deze originele denkoefening resulteerde in een boek dat — buiten een inleiding en een conclusie — vijftien bijdragen bevat, met name over de wijsbegeerte, de geschiedenis, het recht en de criminologie (F. Rigaux resp. F. Ringelheim), de wetenschappen die het individueel gedrag tot voorwerp hebben (psychologie e.d.), de wetenschappen die het collectief gedrag tot voorwerp hebben (sociologie, economie, e.a.), en de linguïstiek.

Door die bijdragen heen loopt er één rode draad. De beoefenaar van de humane wetenschappen dient zich ervan bewust te zijn dat hij uitgaat van een *mens- en maatschappijbeeld*, dat noodzakelijk *ideologisch* gekleurd is, d.w.z. aan bepaalde waarden gebonden is. Zelfs als de wetenschapper de zogenaamde «objectiviteit» zou nastreven, kunnen zijn onderzoeksresultaten, naar gelang van het geval, de heersende ideologie ten goede komen dan wel een steun vormen voor degenen die het met die ideologie oneens zijn. Die vaststelling moet de wetenschappers tot voortdurende zelfkritiek aanzetten.

Hoewel de auteurs hun best gedaan hebben om hun eigen vakjargon zoveel mogelijk te vermijden, kan toch niet gezegd worden dat hun studies een vulgariserend karakter hebben. Van de lezer wordt integendeel een (onmogelijke) inspanning verwacht om binnen te dringen in de eigen wereld van elk der behandelde wetenschappen. Hoewel bij de lectuur van het boek aldus ongetwijfeld tal van nuances onopgemerkt blijven, kan de hiervóór beschreven rode draad niemand ontgaan, en stemt hij tot nadenken. Alleen daarom reeds verdient het boek een positief onthaal.

Paul Lemmens

C. FIJNAUT, De gemeentepolitie, een onderzoek naar haar situatie in de provincie Limburg, en L. VAN OUTHRIE, **De gemeentepolitie, een evaluatieonderzoek in de provincie Limburg**, Kluwer, Antwerpen, 1985, 377 blz. 1100 fr.

Beide boeken vormen de neerslag van het eerste omvangrijk empirisch onderzoek over een Belgische politiedienst, waarbij een beroep werd gedaan op de politiemensen, commissarissen, burge-

meesters en voornaamste oppositieleiders van 21 Limburgse gemeenten.

In het eerste deel spreekt C. Fijnaut eerst de staatkundige positie van de gemeentepolitie, met enerzijds de complexe machtsverhoudingen tussen commissaris, burgemeester, gemeenteraad, provincie en openbaar ministerie en anderzijds de verhoudingen met de landelijke politie, rijkswacht en gerechtelijke politie. Vervolgens wordt ingegaan op de organisatie van de korpsen en de loopbaan van de politiemensen, meer bepaald met betrekking tot de aanwerving, bevordering en beoordeling, en de personele samenstelling van de korpsen. In een derde stap wordt een blik geworpen op de plaats van de gemeentepolitie in het financiële en het personeelsbeleid van de betrokken gemeenten, waarbij op de stiefmoederlijke behandeling van deze dienst — zowel heden ten dage als vanuit een evolutief standpunt — wordt gewezen en ook gezocht wordt naar de oorzaken van de verslechterende positie.

In een volgend hoofdstuk wordt — vanuit een historisch perspectief naar de tegenwoordige situatie toe — aandacht besteed aan de opleiding van het politiepersoneel. De auteur wijst op de talrijke tekortkomingen en werkt hierop een voorstel voor een nieuwe organisatie van de politie-opleiding uit. Ten slotte pleit C. Fijnaut afsluitend voor een versterking van de positie van de minister van Binnenlandse zaken in het algemeen beheer van de gemeentepolitie, en voor een afbakening van de taken van politie en rijkswacht volgens het beginsel van de complementariteit, en toetst hij deze als wenselijk vooropgestelde veranderingen aan de inhoud van het wetsvoorstel-Cardoen over de gemeentepolitie.

In het tweede deel commentarieert L. Van Outrive de resultaten van een enquête bij de in het onderzoek betrokken personen. Hierbij wordt dezelfde indeling gevolgd als in het eerste deel, zodat door deze onderzoeksresultaten heen een evaluerend en appreciërend spiegelbeeld wordt geschapen van de door C. Fijnaut besproken toestanden. De lezer wordt aldus geconfronteerd met de zeer diverse meningen over het concrete functioneren van de gemeentepolitie, met bijvoorbeeld een opvallende verscheidenheid van opvattingen over de taak.

Met de onderzoeksresultaten onder ogen gebruikt de auteur in zijn slotbeschouwing dan ook de termen onwetendheid, onduidelijkheid, eenzijdigheid, verdeeldheid en kritiek om de houding in het denken van de betrokkenen tegenover de gemeentepolitie te karakteriseren. Ook hier wordt de bespreking afgesloten met een evaluatie, met name van het recente (16 oktober 1984) wetsontwerp-Nothomb op de gemeentepolitie.

Dit proefondervindelijk en op de praktijk gerichte werk staat een ieder toe zich een duidelijk beeld te vormen van de situatie waarin de gemeentepolitie vandaag de dag verkeert. Het tijdstip van verschijning bezorgt het bovendien een grote actualiteitswaarde, waarbij het voorgestelde materiaal en de geformuleerde conclusies de beleidsverantwoordelijken tot een hernieuwde reflectie kan aanzetten.

Raf. Verstraeten

BERICHTEN

Juridisch PAO in Nederland - Cursussen najaar 1985

Voor algemene inlichtingen over het juridisch PAO kunt U zich wenden tot het secretariaat van de Landelijke Commissie Juridisch Postacademisch Onderwijs, tel. 080-515601/512257.

Voor inlichtingen over de cursussen gelieve U contact op te nemen met de PAO bureaus van de genoemde universiteiten.Folders worden op aanvraag toegezonden.

VERMOGENSRECHTELIJKE EN FISCALE GEVOLGEN VAN DE ECHTSCHIEDING (R. Limburg, 043-888237/888234)

Huw. voorwaarden en echtscheidingsconvenant; pensioenverrekening; fiscale gevolgen van echtscheiding m.n. bij pensioenverrekenen; vermogensrechtelijke gevolgen van echtscheiding natio-

naal en internationaal en fiscale gevolgen. 28 oktober en 11 november te Maastricht.

HUURRECHT WOONRUIMTE (KU Nijmegen, 080-512255/512492)

O.a. inleiding; opzegging en gronden van beëindiging; hoofdverplichtingen verhuurder; huurprijzenwet woonruimte; voortzetting; positie onderhuurder en medebewoner; publiekrecht en processuele aspecten. Cursusleider: Prof. mr. S.C.J.J. Kortmann; 7, 21 oktober, 4 en 18 november en 2 december.

COMPUTERCONTRACTEN: JURIDISCHE ASPECTEN VAN AANSCHAF EN GEBRUIK (EU Rotterdam, 010-525511 tst. 3612)

Basisbegrippen, contractvoorwaarden bij aanschaf v.e. tekstverwerkingssysteem, automatiseringsproces. Docenten: Mr. J.M.A. Berkvens (Rabo Utrecht), Mr. N.J. Rinkel (CIAD Zoetermeer), Mr. E.M. Enschedé (advoc. 's-Grav.) en Mr. C.F. van Geest (IBM A'dam); 25 november en 9 december.

ARTT. 30-36 EEG-VERDRAG IN DE PRAKTIJK (EU Rotterdam, 010-525511 tst. 3612)

Vrij verkeer v. goederen; herkenning en bestrijding van belemmeringen. Hoofdpijnen jurispr. sinds 1974, rol en mogelijkheden v.d. div. actores. Docenten: Prof. mr. C.W.A. Timmermans, Prof. mr. L.A. Geelhoed, Mr. P.J.J. Butzelaar (Ahold), en Jhr. mr. L.H. van Lennep (advoc. Te Brussel). 11 en 25 november en 9 december.

JURISPRUDENTIECYCLUS - RECENTE RECHTSPRAAK CIVIEL-RECHT (EU Rotterdam, 010-525511 tst. 3612)

Het «volgen» van de jurisprudentie. Rechtspraak m.b.t. een tiental onderwerpen geselecteerd, toegelicht en geëvalueerd. Cyclus vanaf 26 september, eenmaal per 3 weken; 17.00-20.15 uur. O.a. O.D., contractenrecht, faillissementsrecht, procesrecht, echtscheidingsrecht, belastingrecht en verzekeringsrecht.

OCTROOILICENTIES EN KNOW-HOW (EEG-VERORDENING) (EU Rotterdam, 010-525511 tst. 3612)

Behandeling van VO 2349/84 d.d. 23 juli 1984, groepsvrijstelling octrooilicentieovereenkomsten. Docenten: Jhr. mr. L.H. van Lennep (advoc. te Brussel), Mr. D.J. Keur (Min. v. BZ) en Mr. J.A. van Arkel (advoc. te 's-Grav.); 11 oktober.

INTERNATIONAAL ECHTSCHIEDINGSRECHT (RU Utrecht, 030-393022/393021)

O.a. internationale echtscheiding, erkenning van echtscheidingsvonnissen, gezag over minderjarigen, alimentatie en huwelijksvermogensrecht. Cursusleider: Mr. G.J.W. Steenhoff; 12 en 26 november.

UITZENDING NAAR HET BUITENLAND VAN WERKNEMERS IN CONCERNVERBAND (VU Amsterdam, 020-548 7018)

Fiscale, sociaal verzekerings-, vreemdelingen-, internationaal privaatrecht, concern-, arbeids- en medezeggenschapsrechtelijke aspecten van de uitzending van werknemers vanuit en naar Nederland binnen concernverband. Cursusleider: Mr. Th. Groenewald; 15 en 29 oktober en 12 november.

JURIDISCHE ASPECTEN VAN BEDRIJVEN IN MOEILIKHEDEN (VU Amsterdam, 020-548 7018)

Faillissementsrecht; vennootschapsrechtelijke aspecten; collectief ontslag; economische steunverlening in Nederlands en Europees Recht. Cursusleider: Mr. A. Th. S. Leenen; 29 oktober, 5, 12, 19 en 26 november.

Studiedag: Vrijwilligerswerk, Recht en Beleid

Het Instituut voor Sociaal Recht K.U.-Leuven organiseert, met medewerking van het Platform voor Voluntariaat, een studiedag over «Vrijwilligerswerk in de weegschaal. Juridische implicaties van vrijwilligerswerk en zelfhulp».

Deze studiedag vindt plaats te Leuven op donderdag 26 september 1985, van 9u30 tot 17u15 en richt zich tot allen die met het vrijwilligerswerk begaan zijn en deze arbeid ernstig willen nemen.

In het voormiddagdeelte wordt informatie verstrekt over de huidige juridische situatie van vrijwilligerswerk, en dit in drie voordrachten:

- «Toepassing van het arbeidsrecht op vrijwilligerswerk en zelf-

- hulp», door Dr. Othmar Vanachter, werkleider-lector K.U.-Leuven,
 - «Vrijwilligerswerk: aansprakelijkheid en verzekering», door dr. Dries Simoens, werkleider-lector K.U.-Leuven,
 - «Sociale zekerheid en vrijwilligers», door prof. dr. Bea Van Buggenhout, K.U.-Leuven.

In het *namiddagdeelte* wordt aandacht besteed aan de toekomstige evolutie van het recht en van het beleid i.v.m. vrijwilligerswerk en zelfhulp, de wenselijkheid van een eigen statuut, enz. Deze problematiek wordt besproken door een panel samengesteld uit L. Bollaerts, werkgroep vrijwilligerswerk V.I.W., J. Brancaerts, coördinator Trefpunt zelfhulp, F. Delmartino, docent sociaal-cultureel overheidsbeleid K.U.-Leuven, G. De Swert, juridische dienst A.C.V., R. De Zutter, voorzitter Platform voor Voluntariaat, A.J.C.M. Geers, wetenschappelijk hoofdmedewerker juridische faculteit Rijksuniversiteit Limburg-Nederland, F. Swartele, voorzitter Limburgs Platform Zelfhulp en Ontmoetingsgroepen, D. Van Melkebeke, diensthoofd Bond Beter Leefmilieu. De slottoespraak wordt gehouden door mevr. Rika Steyaert, Gemeenschapsminister voor Gezin en Welzijnszorg.

Voor folder en verdere inlichtingen: Instituut voor Sociaal Recht, Tiensestraat 41 te 3000 Leuven, tel. 016/23.93.38.

TIJDSCHRIFTEN

Revue du notariat belge, 1984

nr. 2741, november

Du Faux, H., Donation à enfant de valeurs mobilières, plus particulièrement de titres sociaux; De Valkeneer, R., Droit comparé, textes législatifs et réglementaires étrangers intéressant le notariat; Afschrift, Th., Survivre, indice d'aisance? (noot onder Brussel, 2 november 1983).

Tijdschrift voor Belgisch Handelsrecht, 1984

7-8-9, juli-september

Parmentier, Ch., noot onder Bergen, 18 januari 1983 (Immobilien, duur van het contract, beëindiging); Parmentier, Ch. noot onder Bergen, 5 april 1983 (factuur overdracht en inpandgeving, endossement, geldigheid, kennisgeving, bewijs, tegenwerpelijheid aan de geëndosseerde, gebreken aan het werk, excepties).

nr. 10, oktober

Van den Bergh, R., Stop concurrentie in uw tank! Bedenkingen bij het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 21 februari 1984 m.b.t. de benzineoorlog van oktober 1983; Verougstraete, I., Le failli peut-il renoncer à une épreuve concordataire? (noot onder Kh. Brussel, 2 mei 1984).

Tijdschrift voor privaatrecht, 1984

nr. 3, juli-september

Cousy, H. en Claassens, H., De verzwijging in verzekeringsovereenkomsten naar Belgisch recht; Salamons, R.A. en Wansink, J.H., De verzwijging in verzekeringsovereenkomsten naar Nederlands recht; De Vuyst, B.M., Het documentaire krediet als loutere waarborg: de standby letter of credit; Persyn, C., Simoens, D. en Van Eeckhoutte, W., Arbeidsongevallen (1976-1983).

Journal des tribunaux de travail, 1984

nr. 298, 31 oktober

Taquet en Wantiez, Le caractère forfaitaire des délais et des indemnités de préavis; Cuyper, D., noot onder Arbh. Brussel, 8 mei 1984 (opzegvergoeding, terugbetaling van onverschuldigd salaris).

nr. 299, 10 november

De Leye, O., Het conventioneel brugpensioen en het brugrustpensioen.

nr. 300, 20 november

Van Langendonck, J., noot onder Cass., 14 mei 1984 (werkloosheid, afwezigheid van loon, faillissement van de werkgever, opzeggingsvergoeding slechts gedeeltelijk betaald).

nr. 301, 30 november

Vannes, V., Quelques aspects du droit à la commission du représentant de commerce; Gosseries, Ph., noot onder H.v.J., 12 juli 1984 (Europees gemeenschapsrecht, vrij verkeer van werknemers, gelijke behandeling, gewaarborgd inkomen voor bejaarden); Gosseries, Ph., noot onder H.v.J., 12 april 1984 (migrerende werknemers, gezinsuitkeringen, lager bedrag in de staat van woonplaats dan in de bevoegde staat).

Jura Falconis, 1984-85,

nr. 1

Mertens de Wilmars, J., Van Gemeenschap naar Unie: institutionele aspecten van een politiek probleem; Jacque, J.P., L'Union Européenne: le projet de traité Spinelli; Spinelli, A., La naissance du projet de traité; Coninx, M.A., Het Europees Parlement, praatbarak of wetgever? Ook in de toekomst; Croux, B., Raad-Commissie, wie wordt de Europese regering?; Peeters, Th., Eén munt voor de Europese Unie; Vandamme, J., De Europese Unie van 15 miljoen werklozen; Discussiepanel: De Europese Unie, juridisch en politiek haalbaar?

Revue Générale des Assurances et des Responsabilités, 1984

nr. 7, september

Clesse, J., La réparation des accidents du travail et la responsabilité civile.

nr. 8, oktober

Delvaux, P.H., Les immunités civiles créées par la loi sur les accidents du travail, en liaison avec l'article 18 de la loi du 3 juillet 1978 et les principes régissant le cumul des responsabilités; Libouton, J., noot onder Kh. Brussel, 9 november 1984 (C.I.M. artt. 46 en 16, § 6, verval van de vordering door de aanneming van goederen, assimilatie met de levering).

Tijdschrift voor sociaal recht, 1984

nr. 6

Langerwerf, E. en Van Loon, F., De opzeggingstermijnen voor bedienden toegekend door de Arbeidsrechtbank en het Arbeidshof te Brussel.

nr. 7

Demez, G. en Cloquet, E., Commentaires de la convention collective de travail numéro 39 du 13 décembre 1983 concernant l'information et la concertation sur les conséquences sociales de l'introduction des nouvelles technologies.

Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie, 1984

nr. 5716, 3 november

Heida, A., Juridische perikelen rond het draagmoederschap; Moerenhout, M.C., Het pensioenarrest; het successierecht op de helling; Santen, A.H.M., De B.V. na de jaarlijkse Algemene Vergadering van de Koninklijke Notariële Broederschap; De Groot, J., Rueb, A.S. en Stein, A., Overzicht der Nederlandse rechtspraak, Zakenrecht, 1983.

nr. 5717, 10 november

Haak, W.E., Plaats en invloed van publiekrechtelijke regels in het IPR; Polak, J.M., Zes stellingen over deregulering; Hagelen, H.G., Een aanstaande wijziging van art. 32 der Successiewet 1956.

nr. 5718, 17 november

Haak, W.E., Plaats en invloed van publiekrechtelijke regels in het IPR; Joppe, I.S., Overzicht der Nederlandse rechtspraak, IPR, Huwelijksvermogensrecht.

nr. 5719, 24 november

Wesseling-Van Gent, E.M., Vergelijking tussen verzoekschrift en dagvaardingsprocedure; Joppe, I.S., Overzicht der Nederlandse Rechtspraak, IPR. Huwelijksvermogensrecht.